

Koncerty

koncerty

ho-bil

Hugo

nich

vyslanec

yidich

slavna

střední

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

slavna

Koncem minulého listopadu zemřel ve württemberském sanatoriu muž, který jako typ a příklad zasluhuje, aby si ho blíže povšimla i širší veřejnost neněmecká.

Hugo von Tschudi narodil se 1854 v Jakobshofu v Dolních Rakousích jako syn přírodopytce a švýcarského vyslance ve Vídni Jana Jakuba von Tschudi. Studoval na vídeňské universitě práva a dějiny umění; častými cestami zdokonaloval své vzdělání. Svoje působení jako muzejní úředník počal u rakouského Muzea pro umění a průmysl, ale již 1884 dostal se ke Královským muzeím v Berlíně, kdež stal se brzy ředitelským asistentem v galérii obrazů a v oddělení výtvarných děl z dob křesťanských, a v roce 1896 jako nástupce Maxa Jordanse převzal vedení Národní galérie, kterou postupně úplně přetvořil. Tento úřad znamenal pro něho příležitost k rozvinutí všech schopností a k jejich zužitkování v nejvyšším stupni. Zde vyklubala se z rakouského učenice jedna z nejvýznamnějších a nejsilnějších osobností v evropském životě uměleckém.

Tschudi měl veliké vědomosti, ale nebyl pedant. Nepatřil k vědátorům v oboru umění, kteří s přehorlivou snahou v krátkých časových intervalech posílají na trh tlusté svazky, nabitě učeností sestupující až k malichernostem, nabitě fakty, slovy a hypotézami často si odporujícími. Tschudi byl odborník, ale neměl speciálního koníčka jako řada jiných vědátorů, kteří snaží se do podrobností osvětliti zákony duševní práce a vývoj jednoho umělce nebo jedné, víceméně omezené umělecké doby. Tschudi byl osvícený muž; jeho síla nevězela však ve psaní knih (ač i tu jeho činnost byla dosti významná), nýbrž ve stanovisku, z něhož hleděl na povahu a snahy výtvarného umění, abstrahovaného ode všech eventuelních snah nemalířských, a v energii, s kterou své stanovisko učinil prospěšné sbírkám sobě svěřeným. V těch třinácti letech, co stál v čele berlínské Národní galérie, změnila tato instituce úplně své

vzezření, své umělecké roucho; vylučoval a doplňoval, neztrácejí z očí jasného svého cíle, a tak se dá bez přehánění říci, že Tschudi založil Němcům jejich Národní galérii.

Již sama podstata jeho názoru na účel a smysl Národní galérie byla stejně správná jako revoluční. Nepojímal slova „národní“ v ten smysl, že by galérie měla býti otevřena toliko umělcům německého národa, nýbrž bylo mu totožno se slovy *pro národ*, a z tohoto důvodu hleděl snést pro německý lid sbírku toho nejlepšího, co současná doba vytvořila v oboru výtvarného umění, aniž hleděl k tomu, kde stála kolébka dotyčných umělců. Tschudi prostě věděl a energicky uplatňoval to, co ví dnes již každý pořádný člověk o věc se zajímající, že totiž malíře třeba nejprve učití dobře malovat a obecnost dobře se dívat, pak že to „národní“ přijde samo, a že mimo dobrého malování není malířského umění, tedy ani národního umění nikoli. Věděl také, jak neschopnost a nemohoucnost schovávají se rády za vlasteneckou frázi, věděl, že trochu zevní odlišnosti není ještě umělecká svéráznost a trochu domácích kulis že nečiní ještě národního umění.

A poněvadž hlavní proud německého malířství přijal koncem 19. století nejsilnější podněty od Francouzů a poněvadž Francouzové byli vůbec tvůrci nového směru a vykazovali tu nejsilnější a nejvlivnější talenty, bylo zcela přirozeno, že Tschudi snažil se zajistiti si dobré práce těchto mistrů. To se mu také dařilo, neboť měl po svém boku řadu příznivců pomáhajících vědomostmi, vlivem i penězi.

Ale jen uražená ješitnost maličkých a zlomyslnost odpůrců mohly říci, že Tschudi zanedbává německé umění. Co v moderním německém malířství znamená velikost, Böcklin, Klinger, Menzel, Leibl, Trübner, Liebermann, Marées, toho Tschudi si všímal a to pro Národní galérii kupoval. On to také byl, který dal podnět k německé stoleté výstavě v létě 1906, k významnému to podniku v místnostech Národní galérie.

Ovšem, jako každá silná individualita nemohl Tschudi

ujíti výtce jisté jednostrannosti. Jeť ve frisch-fromm-fröhlich-frei Německu celý veliký směr takzvaného idealistického umění, jehož duše je více německá než umělecká. Je chloubou domácího davu, který sáhá až na trůn, ale cizince zanechává chladným v opaku ke svéráznému umění jiných národů: příliš vtíravá, nacionální nebo sentimentální anekdota je tu zřídka vykoupena požehnaným tvůrčím procesem. Tschudi neměl mnoho porozumění ani pro nejvýraznější a nejsilnější zástupce tohoto směru. Bylo to jeho právo. Člověk, který nechtěl býti pouhým dozorcem nad sbírkou starých dokumentů uměleckého snažení, nýbrž chtěl ukázati národu vývoj ryzího malířství, v němž umění moderní má své místo a jenž jeví genezi nového výtvarného výrazu, krásný zápas o něj, člověk, který snažil se zdůrazniti podstatu uměleckého díla tím, že je stavěl na jeho místo v rytmiickém proudu výtvarného dění a tak rozuměl organizaci galérie, ten dokázal, že umění miluje vřele a vášnivě a že jeho zdánlivá jednostrannost je toliko odpor ke všemu, co by porušovalo jasnost vývojové linie, na které mu tolik záleželo...

Tschudiho vedení Národní galérie narazilo na prudký odpor oficielních kruhů: jeho osobnost byla příliš nová a temperamentní, příliš málo diplomatická a poddajná. Zejména jeho láska k francouzskému impresionismu a k průkopníkům impresionismu německého vzbuzovala nelibost malých, velkých i největších pánů, a v roce 1908, kdy do Národní galérie přijat byl Gauguin a Cézanne, byl Tschudi nucen odejíti — na roční dovolenou, po které se již nevrátil na své místo.

Je známa nevraživost vševědoucího německého císaře na moderní umění. Při návštěvě belvedérského pána v Berlíně, ve chvíli, kdy stejný smutek nad poblouzením moderních malířů sblížil ještě více srdce obou vysokých pánů, prohlásil dokonce Vilém trochu příliš sebevědomě, že on již potřel doma moderní umění. Narážel tím patrně na odstranění Tschudiho z Národní galérie, neboť vskutku jen tímto způsobem mohou míti knížata ještě dnes nějaký vliv na umění; nicméně nezdá se ani tu, že tím bylo zma-

řeno dílo Tschudiho, a jinak německá malířská moderna, zejména berlínská secese, projevuje dosud nadbytek zdravého života.

V době své dovolené navštívil šťastný Tschudi Japonsko a po svém návratu převzal za velikého a téměř jednohlasného nadšení odborníků ředitelství bavorských galérií v Mnichově. S neúmornou energií chopil se ihned reorganizačního díla, jehož dokončení však překazila mu smrt...

Mezinárodní význam Tschudiho, jehož dílo obdivovali a jehož smrti želeli upřímní přátelé umění na celém světě, spočívá hlavně v tom, že Tschudi přes veškeren odpor, jež vzbudil u nejapných a špatně informovaných, dopomohl k lesku a uznání zásadě, která si rychle razí cestu do kruhů, jež mají o umění zájem skutečně poctivý. *Že totiž umělci sami jen v nejrředších případech jsou schopni umělecké záležitosti účinně podporovati nebo dokonale vésti.* Starý blud, že slavní malíři mají býti stavěni v čelo muzeí jako jejich ředitelé anebo v čelo jiných institucí a akcí uměleckých, majících za účel správu a organizaci uměleckých záležitostí, jest konečně odstraněn. Ví se již, že umělci, aniž je to pro ně hana, jsou nakloněni souditi v otázkách uměleckých nespravedlivěji a mnohem méně objektivně než vědecky vzdělaní a prakticky vyškolení znalci umění, umělečtí historikové a muzeální odborníci.

To je velmi důležité. Zejména dnes, kdy více než kdykoli dříve vládne na jedné straně v malířství teorie a malíři z lásky k ní a k domnělé poslední nutnosti vývoje podřizují dokonce slepě svou individualitu domnělému zákonu a kdy na druhé straně, konzervativní, upadá zcela každý smysl pro dobré malování, a tak mezi oběma těmito póly nastává toliko mrazivá a hluchá cizota, kterou každá nová šarvátka činí jen intenzívnější. Umělci, svými díly a projevy přímo angažovaní na tomto stavu, zaujatí, uražení, roztrpčení a zatvrzující se, nemají povšechně dosti nezakaleného rozhledu ani svobodné vůle, aby mohli objektivně viděti celkový stav soudobého umění a význam jednotlivých uměleckých děl v něm, natož aby mohli pojmuti vysoký organizační cíl a sledovati jej energicky. A proto každý

národ, každá země, každá umělecká instituce mohly by si blahopřáti, kdyby našli svého Tschudiho, osvíceného úředníka, vášnivého milence umění a neohroženého organizátora.

A což my Češi teprve! Máme několik uměleckých spolků, ale věru kromě Mánesa nemají valně dobré vůle k objektivnosti aniž talentu k osvícené činnosti. Naše umělecké instituce jsou v rukách copářů, jichž každý ústupek nové době nese pečeť nechutného kompromisu z donucení. V našich obrazárnách páchne to hřbitovem. Nikde v nich nebudeme snahy akcentovati věčnou mladost skutečného umění pravým místem. Moderní galérie má nesourodou správu, jejíž eventuelní dobrá vůle je přiskřípnuta politickými ohledy. U nás umělci stejně jako umělečtí historikové, laikové i úředníci hledí povšechně na galérie a jiné umělecké instituce jako na aparát k štědrému zakupování děl a k udílení cen, což jest pro umělce jistě činnost nezbytná, ale pro umění nikoli první a poslední. A v základě jsme rádi, že se sebezapřením a těžkými obětmi jednotlivců udržuje se na své úrovni to málo, co skutečně snaží se státi na výši doby, a ani nás nenapadá, že by měl nějaký náš Tschudi uskutečniti někde krásný kus organizační práce, který by mluvil lépe o malířském umění, o jeho povaze a o jeho vývoji až po naše dny než tucty učených foliantů a nabubřelých proslovů.

Zdá se, že mívá pomalu doba, kdy reklama chtěla přesvědčovati kvantitou, ohromností a křiklavostí prostředků ničeho se nelekajících a před ničím se nezastavujících. V oboru reklamy jasněji než jinde jest rekord věc velmi překonatelná a nemožnost domysliť se mezí je tu očividná a znepokojující.

To konstatovali nakonec i v zemi největších plakátů a nejbizarnějších kachen, v Americe. Shledali také, že dav, který se shromažďuje před výkladními skříněmi poskytujícími nějakou výstřední podívanou nebo před mamutími plakáty, dosahujícími velikosti domovních průčelí, a otvírá oči i ústa, hraje obyčejně velmi nepatrnou úlohu jako kupec odporučovaného předmětu a že jest lépe diskrétnějšími prostředky obracet se na omezený kruh skutečných interestů. To bylo asi před dvaceti lety, v době, kdy z Anglie a Francie přicházel do Ameriky plakát umělecký. Intelligentní a podnikaví lidé chopili se ihned tohoto nového způsobu staré reklamy: přišel jim právě vhod. Éra uměleckého plakátu amerického počala v celé plnosti roku 1893, kdy nakladatelská firma Harper and Brothers v Novém Yorku jala se měsíc co měsíc uveřejňovati reklamní kresby a plakáty plodného a vynalézavého afišisty Edwarda Penfielda. Ale jako v Evropě, ani v Americe netrval podivuhodný rozkvět uměleckého plakátu dlouho. Shledalo se opět, že by bylo nutno překonávati ohromné rekordy, vrhati do ulic plakát za plakátem a jeden drahocennější druhého, — a přestalo se vůbec. Ovšem také vzácnost a drahota míst k plakátování hrály tu úlohu. Ale hlavní příčina úplného skoro vymizení uměleckého plakátu byla ta první. Zůstaly toliko mazanice cirkusové a varietní reklamy a zvětšené obálky měsíčníků.

Tyto osudy amerického plakátu jsou podobny osudům tak mnohého, co naše doba vyzvedla, zdokonalila nejvyšší měrou a — opustila. Nesmyslná konkurence, o které se nám

bájí, že je dobrodiním národního hospodářství a vzpruhou národních sil, a která ve skutečnosti ničí řemesla a okrádá a otravuje konzumenty, konkurujíc všeobecně nikoli kvalitou, nýbrž kvantitou, láci, pozlátkem, nutí sice ve výjimečných případech k zušlechťování některého výrobku na stupeň vzácné dokonalosti a krásy, ale shledává pak náhle, že zašla příliš daleko, že jedná nad své problematické síly, a opouští rychle svého dočasného oblíbence, zanechávajíc ho jeho osudu, to jest úpadku a zapomenutí. Věc se přežije, jak zní hluboká fráze.

Plakát v evropských městech se dosud nepřežil. Kterak tedy vysvětliti si jinak to, že právě umělecký plakát se přežil, než tím, že konkurence, která tvoří a překonává rekordy, shledala nějaký rekord tu utvořený jen stěží překonatelným? Čili jinými slovy: shledalo se, že pro určitý podnik jest jeden umělecký plakát příliš málo a časté umělecké plakáty příliš mnoho, příliš drahý špás, a tož nastal návrat k plakátu všednímu a lacinému. Z téhož důvodu přežil se předtím i plakát mamutí.

Nikoli bez lítosti však vzpomínáme krásného a plodného rozkvětu uměleckého v oboru afíše z let devadesátých. Jak podivuhodny jsou cesty estetických myšlenek v naší době! Myšlenka uměleckého plakátu byla tu náhle, všeobecná a nepřemožitelná, a kdybychom i zvěděli všechna kdy a kde o prvních uměleckých plakátech, přece nebudeme vědět, odkud vytryskla. Byla tu, poněvadž doba ji potřebovala. A když tu jednou byla, byli tu i umělci; a nejen ti, kteří se přizpůsobovali nové potřebě, ale i rození afíšisté: Jules Chéret například, mistr náhle tak samozřejmý, tak současný a přiměřený, zrozený pro pařížské ulice jako Boucher pro ložnici Pompadourčinu.

Od plakátů Chéretových, barevných ohňostrojmů velmi líbezných a mondénních, a přece pro věčné časy klasičtých jako vzory dobré afíše, jichž umění a účel jsou v úplné rovnováze, přes plakáty Toulouse-Lautrecovy, stejně dobré, ale ještě monumentálnější a plné zdrcujících psychologických dokumentů, až k afíším Grassetovým, vážným dekoracím snivého kouzla a poetické hudby barev, jaká to byla

škála omamujících dojmů, jaké to bylo umění nejaristokratičtějších pudů sestupujících nicméně do ulic beze strachu před pokálením! A to jsem uvedl toliko tři jména a dotkl jsem se jen plakátu francouzského!

Dnes, kdy umění plakátové skoro se ztratilo jako voda ve studni, které odvedli pramen (jen v Německu se namáhavě snaží udržeti si něco, čeho nikdy neměli nazbyt, ale kromě Luciana Bernharda, nad něhož nemohou, nemají nic), my, kteří jsme je milovali, ještě ze starého zvyku rozhlédneme se někdy na nárožích nebo křižovatkách po prknech pestře polepených. Vzpomínám si, jak mnoho pěkného, zajímavého a moudrého napsáno bylo kdysi v nejrůznějších jazycích o tomto novém estetickém činiteli. Vzpomínám si, jak vřele jsme obhajovali ty barevné oázy v šedi ulic, které tak vesele a bezstarostně strhují k sobě zraky mimojdoucích a poskytují jistého osvěžení, i když zblízka shledává tu oko sebevíce vulgárního. Vzpomínám si, jak dlouze a vášnivě ujal jsem se tehda plakátu proti jednomu českému spisovateli (G. Jarošovi), který s horlivostí poněkud protestantskou hněval se na stálou přítomnost ženy na uměleckém plakátu, vyčítaje mu z toho důvodu jednotvárnost a frivolnost... To je velmi dávno, že ano! Dnes umělecký plakát objeví se zřídka: jen umělecké výstavy a podniky, jež mají jakousi oficiální povinnost „podporovat umění“, vysílají jej dosud do ulic. Styl plakátu, na počátku tak logický, pravdivý a přísný při veškeré volnosti, které si doprával (zejména ve Francii, také v Anglii), porušil se a ztratil: bývají to obyčejně výborné litografie, ale špatné plakáty, co dnes vidíme. Někdy však i plakáty špatné myšlenkou, provedením, nevyhověním účelu, vším vůbec, které, putují-li ve větším množství do ciziny, jako například letošní sokolské, jsou velmi zlým vysvědčením pro pokročilost vkusu oficiálních kruhů. České umělecké plakáty, až na několik skvělých výjimek, byly ostatně vždy příliš hieratické nebo přejemné, zkrátka neplakátové.

Tedy s plakátem jako s velmi rozšířeným a převládajícím prostředkem *umělecké* reklamy jest se nám rozloučiti. Jakési nepatrné obrození mohlo by tu nastati leda tehda, kdyby

nové směry v typografii zasáhly i plakát a na základě zdravých svých zásad vytvořily moderní styl plakátu typografického.

Jinak osvědčí se asi to, co jsem řekl v prvních řádkách. Vrchol „heroické“ doby reklamy jest překročen. Mamutí reklamné gesto rozpadá se v četná gesta drobnější. Ale umění i tu poskytuje se dosti místa i příležitosti.

Umělecký inzerát například šíří se utěšeně, aspoň všude tam, kde papír tiskopisů připouští snesitelnou reprodukci. Dnes kvete hlavně v Německu, kde takzvaná Gebrauch-graphik je v značné oblibě a dosahuje opravdu vysokého stupně v každém ohledu. Ovšem, nedá se dosud mluvit o nějakém zvláštním stylu inzerátovém. Libovůle zákaz-níků a kreslířů má tu dosud úplně volné pole. Stačí například probrati se několika desítkami známých inzerátů pro Henkell Trocken a Kupferberg Gold, které donedávna nekonečně se měnily v Simplificissimu a v Jugend a které dlužno považovati za nejoblíbenější dnes způsob reklamy. Umělecky jsou to kresby většinou slabé a odbyté, hlavní věci u nich je situační vtip, a dovedeme-li si dle moderních zásad platných pro užitkové umění odvoditi i pro kresbu inzerátovou jistá pravidla, shledáme, že jsou to inzeráty v podstatě velmi neinzerátové, kresby často pouze přizpůsobené anončnímu účelu.

Nicméně i v tomto oboru pracují již někteří mladí grafikové (i u nás, například Jaroslav Benda) s rozmyslem a přiměřeným vkusem.

U časopisů a publikací, které mohou a chtějí dbáti svého zevnějšku, otázka uměleckého inzerátu se komplikuje. Vylučovaly-li četné překážky snahu o to, aby na návštěvních tabulích uvedly se plakáty v ladný celek, objevuje se již obdobná snaha u inzerátů, kde je mnohem snadněji proveditelná. Inzeráty na jedné straně nebo v jednom čísle nějaké publikace dají se při trochu dobré vůle sjednotiti a zladiti, jakmile jest po ruce potřebný počet přiměřených štočků a vhodný materiál typografický. Touto cestou můžeme dospěti k jakémusi inzerátovému stylu, jakmile se pochopí, že umělecký inzerát jest svou povahou spíše de-

korace než obraz. Ovšem, samostatné celostranné inzertáty, zejména jsou-li barevné, mají větší volnost a v nejlepších případech mají povahu pěkných uměleckých příloh. V jednom americkém odborném listě typografickém vídával jsem podobné přílohy továrny na barvy, krásně provedené dle rozkošných návrhů Bradleyových.

Že i v oboru uměleckého inzertátu bude se reklama snažiti utvořiti povážlivé rekordy, o tom svědčí zmíněné již nekonečné série pro Henkell Trocken a jiné firmy. Pro umění jest ovšem výhodnější jistá míra a snaha soutěžiti spíše kvalitou než kvantitou. Doufejme, že po marných pokusech pochopí se výhodnost takové soutěže i z hlediska obchodního.

Dalším způsobem umělecké reklamy jsou samostatné reklamní publikace různého druhu, od prostých doporuček, rozdávaných a rozesílaných samostatně nebo jako přílohy časopisů, až po nákladné brožury a nástěnné kalendáře. U nás zejména některé grafické závody (například Štenc nebo Dělnická knihtiskárna) nešetří nákladu na tento ušlechtilý způsob reklamy a zdobí reklamní a užitkovou svou grafiku původními lepty, dřevoryty a litografiemi.

Takové reklamní publikace je radostno sbírat. Neboť že se sbírají, na to snad netřeba ani upozorňovat. A je to dobře. Neboť nehledíc k tomu, že větší taková sbírka představuje zajímavý a poučný kulturně historický dokument, zachrání se často před ztrátou umělecká práce, která může vznikat přesto, že její pravý účel byl reklamní. Jako jeden plakát Toulouse-Lautreca za několik franků má větší uměleckou hodnotu než tucet prostředních olejových obrazů, jež dohromady stojí několik set, podobně i na malém reklamním listě, na němž je třeba jen pouhé písmo, může býti více krásy než v drahém velkém albu, „skvostně“ vázaném pro salóny. Sami máme již několik výborných mladých grafiků, jichž obrazy, jak se zdá, sotva dosáhnou umělecké hodnoty a svéráznosti a významu, jimiž honosí se již nyní soubor jejich návrhů na knižní obálky a jiné podobné reklamní i nereklamní práce.

Rozumí se, že reklama potřebuje ještě mnoha jiných

prostředků, jež umění může učiniti stravitelnějším lidem dobrého vkusu. V poslední době jeví se například tímto způsobem zájem o výkladní skříně. To je také dobrá věc.

Vcelku dá se říci, že reklama nemůže se již obejít bez umění, a že čím více její původní dryáčnické gesto ukazuje se a zjemňuje, tím více umění získává. Také tím, že reklama přestává býti jednostrannou, a skládajíc se z mnoha různých gest, poskytuje užitékovému umění nejen mnoho půdy, nýbrž i řadu nových problémů a zkušebních kamenů jeho vyspělosti, která dnes jest ostatně již značná.

Grafických map, zejména map cyklického rázu, kdy umělec v řadě grafických listů vypraví nebo ilustruje vlastní nebo cizí myšlenku, legendu, báseň, nemáme dosud mnoho. Alba leptů takového Preissiga, Švabinského, Šimona, Strettiho, ačkoli také nečetná dosud a velmi drahá — hlavně pro tobolku těch našich milovníků grafiky, kteří jsou více než sběratelé ze sportu —, podávají především *sbírky* listů, jakési přehledy činnosti těchto umělců za určitou dobu. Vidíme tu krajinářské, portrétní, lyrické nebo epické práce, z nichž každá stojí však sama o sobě a chce hlavně dokumentovati čistě kreslířské a malířské schopnosti autorovy v mezích požadavků grafické techniky. Ale grafika je umělecký obor, jehož vyjadřovací prostředky mají nesmírnou volnost, rovnající se skoro svobodě slova v literatuře: jejich možnosti jsou nesčetné, jejich právo sahá až k nejzazším mezím výtvarně možného. V grafice mohou umělci povolití uzdu všem svým lidským i literárním pudům, s jedinou podmínkou, že uzdu nepustí z ruky docela, to jest, že zůstanou umělci nejen silou svého citu nebo své myšlenky, nýbrž i silou tvárnou. A proto bývá grafika určité doby vedle její literatury neocenitelným obrazem doby, zrcadlem, které zachovává z toho, co se v něm zhlíželo, právě to nejinteresantnější, co i po dlouhém čase je rozkošno i poučno znovu sledovati. Tu ilustrované knihy a časopisy, karikatury a letáky představují pak pravidelně onu část grafiky, která se inspirovala událostmi a zjevy širokého významu a sama těšila se široké oblibě, kdežto umění grafických map vyvěrá obyčejně hlouběji, charakterizuje nepopulární, vzácné nebo tajné sklony doby a umělce exkluzivní, podivné, hluboké a prokleté. A poněvadž spodní, vzácné a tajné proudy a jevy některé společnosti mohou sice býti opovržlivě odbývány oficiálními osobnostmi svrchního světa, ale nejsou proto méně cenné a zajímavé než uznané projevy života aspoň pro lidi, jimž oficiální punc neznamená svrchovaného

měřítka, nýbrž naopak, představují často neobjevenou nebo nezbadanou zemi, ve které je dobře se potoulati, jest si přát, aby k uměleckému výrazu tohoto neoficiálního světa docházelo často a prostřednictvím silných individualit. Grafický list, grafická mapa jsou pak pro toto umění tím, čím bývá v literatuře básně výjimečných umělců, kterých národ nečte a Akademie nepovolává mezi své členy...

V novém českém umění výtvarném nalézáme projevy tohoto druhu teprve v poslední době. Nepatrný rozsah české grafiky před jejím nynějším obrozením neposkytuje mnoho zajímavého ani ve svých projevech široce uznaných, zejména nemáme v té době grafických map cyklického rázu. Jako čestné vyjímky můžeme tu leda vzpomenouti cyklů kreseb Mikoláše Alše Sirotek a Bude vojna, jež přesto, že jsou velmi prosté a jasné, prezentují se, zejména v pěkném prvním archaizujícím vydání, jako velmi svérázné umělecké dílo, na něž je vždy milo pohleděti.

V nejnovější době s novým rozkvětem grafického umění přicházejí mladí malíři i kreslíři, u nichž a které zajímá netoliko stanovisko technické a tvárná schopnost, nýbrž i ideové a básnické pojetí jejich poslání nebo aspoň některých jejich syžetů. Jedni, velmi současní a zajímavící se o nové směry ve výtvarném umění skoro stejně jako o časové otázky politické a sociální, dali by nám konečně silnou a uměleckou karikaturu, kdyby jim k tomu nezištně byla dána příležitost; druzí, nečasoví a obrácení spíše do svého nitra než k veřejnosti, zavádějí k nám to, čemu Francouzi říkají „image“ (obrázek), a na těchto svých listech zachycují své sny samotářů a hloubatelů nebo dojmy z četby vzácných básníků.

Z kruhu těchto imažistů vyšly v poslední době tři publikace: Josefa Váchala Putování malého elfa, o němž jsem již psal na tomto místě, pak Františka Koblihý Máj, deset dřevorytů k Máchově básni, a první sešit grafické edice Veraikon.

Koblihův Máj (vydala Moderní revue) zklame poněkud každého, kdo po Mstivé kantiléně očekával vzestupný vývoj umělcův a kdo zejména jeho parafrázi Máje, básně,

jejíž prvky má umělecky cítící člověk skoro, abych tak řekl, v krvi, představoval si zvláště zdařilou i tvárnou svérázností, i hloubkou pojetí. Již při příležitosti výstavy Sursa v Brně vyslovil jsem jisté pochybnosti o způsobu, jímž pan Kobliha traktuje krajinu; od té doby rozšířil sice a zdokonalil umělec tento svůj způsob, ale současně osvojil si jej tak povšechně a výhradně, že již i ten, kdo spatří pouze Mstivou kantilénu a tento Máj, bude mítí dojem schématu do omrzení opakovaného, a právě proto málo povídajícího. Nevěřím, že těch sedm krajin, jež jest v Máji mezi listem prvním a dvěma posledními, vyjadřuje něco hlubokého a Máchově básni příbuzného něčím více než romantickým osvětlením. Je snad možno diviti se, jak virtuózně umělec manipuluje tu s několika triky, jež jsou podstatou jeho traktování krajiny, jak obratně stále totéž skládá, aby se to zdálo něčím stále jiným, ale tento podiv nemůže přece stačiti umělci s aspiracemi páně Koblihovýchmi. Žádná řeč umělecká nevyžaduje takové péče, opatrnosti a spořivosti jako řeč symbolistů: je nejkrásnější stejně jako nejnebezpečnější. Sebevelebnější, životaplnější a sebezpreciezněji vyjádřený symbol stává se překážející mrtvolou, je-li stereotypně opakován. V Máji není zhola nic, co by nebylo již v umělcových cyklech Pozdě k ránu a Mstivá kantiléna, a je v něm mnohem méně než v těchto cyklech, přesto, že to, co jest v něm, je řečeno obratněji a přesněji. Tato řemeslná přednost Máje před staršími pracemi páně Koblihovýchmi bude dobře působiti na toho, kdo cyklů předešlých neviděl. Ale ten, kdo zná dosavadní vývoj umělcův, nenajde tu nového uměleckého kroku aniž nového slibu, nenajde tu také listů tak silně sugestivních, jako byla tři čtyři čísla ve Mstivé kantiléně. — Úprava mapy je poněkud lehká; text na obálce vysázen a ozdoben je velmi vkusně.

První sešit grafické edice *Veraikon* (Praha-Smíchov, Švédská 1137), kterými šťastně se rozmnožuje počet našich uměleckých revuí o orgán našich mladých imažistů, prezentuje se celkem slušně. *Veraikon* bude vycházeti do roka pětkrát a přinese kromě textu a ilustrací nejméně 18 původních grafických příloh. Náklad jest pouhých 400 exemplářů.

Text prvního sešitu tvoří kromě úvodu poněkud těžkopádnou češtinou psaného následující články: A. Dolenský: „Rej smrti“ v starší české grafice, Jan Konůpek: Problém formy v grafickém umění, dr. Jan Husník: Reprodukční technika umělecká a řemeslná, a počátek překladu z Waltera Crana O knižní dekoraci a ilustraci od časů vynalezení knihtisku. Bohatým Rozhledem a Bibliografií končí text. Prozatím bude dobře vytknouti obsahu aspoň jedinou věc, totiž že o umělcích blízkých časopisu píše se tu poněkud nekriticky, způsobem, který hraničí s tím, čemu říkáme kamarádská kritika. Což je skutečně tak obtížno řídit se heslem „Dobři spolu budme, pravdu sobě huďme“? A nemáme právě k těm, kdož jsou nám nejvíce sympatičtí, býti upřímní a nezatajovati jim svých eventuelních pochybností? ... Z pěti příloh sešitu vyniká dobrý, rembrandtovský lept páně Konůpkův Ze staré Plzně (jen věž v pozadí traktována je trochu ledabylo). Dále přiložena je ukázka z páně Koblihova Máje, barevný dřevoryt páně Váchalův, spíše technicky zajímavý než přesvědčující umělecky, tři do dřeva řezaná exlibris (Kobliha, Adámek, Váchal), dobrá a originelní, a reprodukce listu ze starého českého pasionálu, která činila by lepší dojem, kdyby úpravou snažila se věrně napodobiti předlohu. Přílohy porušuje poněkud značka revue, sama o sobě dosti vkusná, která vtíravou červenou barvou vtištěna je pod každým obrazem; je také poměrně příliš veliká. Stačilo by označovati listy pomocí razítka na rubu, jako svého času učinilo to při své grafické mapě nakladatelství Die Insel. Úprava (typograf pan A. Chvála) je pěkná, obálka (původní dřevoryt Jana Kalce) málo zajímavá a šťastná. Papír revue mohl býti lepší při edici, která dle slov úvodu počítá jen s vybraným odběratelstvem a nechce se státi „populární“.

Na tomto místě uvítali jsme loňského roku upřímně *Umělecký měsíčník*, slibující si od něho, že přivede do našich uměleckých a literárních poměrů trochu svěžího vzduchu, trochu mládí výbojného a zaníceného. Zamlčel jsem přitom toliko méně příznivý dojem, jež na mne učinila ledabylá celková úprava listu a jeho obsahová roztěkanost. Zatím

v dalších třech číslech obé se jen stupňovalo, a ten starý, tak známý u nás rozpor mezi tím, co se chce, a tím, co se může a dovede, podivně dojíká v chudičkových sešitech. Zdá se ovšem, že finanční otázka hraje při věci největší úlohu. Bídny papír, nedostatečnost štočků a jejich tisku, očividný nedostatek místa pro redakci, která chce a má sledovati veškero umění výtvarné, slovesné, hudební, to jsou aspoň důkazy toho. Za těchto okolností bylo by však lépe nesloužit současně tolika pánům a vydávati sešity jednotně zredivované a věnované vždy jednomu uměleckému oboru. — V literární části, kde z beletrie nebylo dosud nic špatného, ale také nic zvláště pozoruhodného a kde mezi referáty byly dvě tři kritiky opravdu dobré, a v našich poměrech skoro odvážné, uráží někdy přemoudřelý tón a přemíra teoretizování, a nejednou narazí člověk na načechralou velekněžskou frázi onoho ražení, jež donedávna ohromovalo nevinné, ale dnes je definitivně odbyto; mladí neměli by zdvihati takové odložené věci. Tím ovšem nikterak nedotýkám se zásad a směrů, které Umělecký měsíčník chce propagovati, zejména v oboru výtvarného umění. To je věc svědomí umělců, kteří se tu sdružili, a oni nebyli by se sdružili, kdyby neměli svého programu. Naopak, skláním se před heroismem těchto různých istů a podepsal bych rád klidné a přesvědčující úsudky dr. Worringer, jež UM cituje široce ve 4. čísle. Třebaže riskuji opětovnou výtku, že to povídám proto, abych se nezdál šosákem, přiznávám se, že zcela chápu toto „sestoupení do říše Formace ještě neartikulované“, poněvadž není ničím bezpříkladným v historickém vývoji umění výtvarného právě tak jako slovesného. A věc je velmi jasná, jakmile toto „sestoupení“ nevydává nikdo za pozitivní umělecké vítězství, nýbrž toliko za ražení cesty novému umění. Vývoj malířství vůbec a tabulového obrazu zvláště, vývoj, který počal renesancí a končil krajním subjektivismem impresionistů, jest ukončená věc; to může pochopiti i každý laik. Je to snad nepříjemné, ale není to tedy nic divného, že nastala doba teoretizování a experimentování zachvacujícího mezinárodně stále širší kruh umělců. A jsem přesvědčen, že i tehda,

nedojde-li se cíle způsobem, jež propagují dnešní neoprimativisté a kubisté, nebude škola kázně, kterou znamená tento směr, na škodu žádnému skutečnému umělci, jací jsou ostatně i mezi těmi, kteří u nás pobuřují veřejnost těmito otázkami. Ostatně, jak jsem již řekl jindy, je tento zápas o nové v nemalé míře vnitřní záležitostí malířského cechu a nedá se popularizovati. To je snad jediná chyba těchto mladých, že předkládají veřejnosti příliš široké věci, kterých nemůže pochopiti. Také je však pravda, že veřejnosti předkládají se intimnosti ještě větší a horší, po nichž vůbec nikomu nic není. A rovněž je pravda, že literární propaganda vysmíváných zásad může otupiti leckterý hrot a snad dokonce přesvědčiti někoho z těch, kdož se spoléhají toliko na svůj nekultivovaný nebo jednostranně kultivovaný pud. Tu přeji Uměleckému měsíčníku i dále hojně zdaru. Jen zevnějšek jeho měl by býti snesitelněji upraven a tu a tam některé to superiorní gesto věřícího mládí mohlo by býti stravitelnější.

Pozorujeme-li veliký a intenzivní rozmach knižních řemesel po stránce uměleckořemeslné v Německu, zmocní se nás kus té staré lítosti české, že ještě nejsme *tak* daleko. Útěchou může nám býti, že jsme aspoň již *hodně* daleko.

Není to útěcha malá, kromě Anglie a Německa existují v kulturních zemích nejvýše nepatrné náběhy k obrození knihy v důstojném smyslu slova. Ve Francii například, která rodívala styly, neexistuje kniha krásná, a kniha luxusní je často opakem knihy krásné, v nejlepším případě kuriozitou; s vynikajícími básníky francouzskými seznamuje se svět prostřednictvím knih efemérních a všedních až k ohyzdnosti, takže v posledních třech letech dochází ke zjevu v podstatě velmi kurióznímu: Německo tiskne si ve francouzském originálu výbor z básní Verlainových, Baudelairovy Květy zla (dvakrát dokonce) a vydává novou knihu Verhaerenovu. Velicí básníci francouzští jsou v Německu tak milováni, že se tisknou jejich knihy v důstojné úpravě, které nemožno dostati z Francie. To je lichotivé pro Francii literární a velmi nelichotivé pro francouzská knižní řemesla, která v 18. století nebyla přece tak nízko.

My Češi, jejichž knih cizina nežádá si čísti tak horlivě (poněvadž sami libujeme si toliko v planém bolestinství a pro ohromné starosti politické nemáme času ke kulturnímu výboji a ke stavění „literárních mostů“), jsme tedy aspoň ve věci krásné knihy poněkud dále než Francie. Kdyby si cizina přála od nás knihu skutečně dobrou i krásnou, dovedeme již udělati ji; ovšem, nesměla by se toho domáhati oficiální cestou, bylo by jí promluvit si například s typografem K. Dyrnkem, s malířem V. H. Brunnerem nebo Fr. Kyselou, s knihařem L. Bradáčem nebo s jinými podobnými „revolucionáři“, před nimiž pan velkonakladatel strká hlavu do peřin snad jako pštros do písku.

Nutno upřímně doznati, že majíce na vybranou mezi Anglií a Německem jako svými vzory, kloníme se spíše

k Německu, ovšem v míře dosti nepatrné, diktované jednak nutností, to jest nesamostatností našeho materiálu, který pochází většinou z Německa, jednak po dobré úvaze, která shledává šťavnatější a barvitější styl německý vhodnějším ke studiu než velmi prostý, stereotypní a poněkud studený styl knihy anglické. Mnohé by se jistě změnilo ke prospěchu svéráznosti české knihy, kdybychom jen aspoň místo Tie-mannových, Behrensových, Ehmckových, Bernhardových a jiných typů, vesměs německých, měli svá vlastní krásná písma. To, co pro českou knihu konají naši umělci grafické, jest již dnes často na cestě k úplné samostatnosti, která nastává, když vlivy byly náležitě stráveny, vlivy v našem případě ostatně příliš složité a různorodé, než aby se dalo mluvit o závislosti začátků původní naší knižní grafiky na Německu.

Máme ve své povaze dosti pohyblivosti, sklonu k experimentům, strachu před jednotvárností, tož je přirozeno, že se nám lépe zamlouvají snahy německé, směřující k tomu, aby každé knize, která má býti krásná, dán byl zevnějšek přiměřený jejímu obsahu, a tak docilující více rozmanitosti a barvitosti než snahy anglické, jimž se jednalo hlavně o stvoření jednotného typu moderní knihy, který skutečně vznikl, zvítězil a velmi všeobecně se uplatňuje. Vezmeme-li do ruky například běžné anglické vydání Wildovy Salome s ilustracemi Beardsleyovými, zarazí nás ihned příliš jasná, suchá, puritánská úprava knihy, příkře kontrastující s rafinovaným a perverzně vášnivým obsahem jejím.

Snažíme-li se tedy dáti svým bibliofilským edicím úpravu svéráznou a přiléhající k obsahu, je to zcela v pořádku; nicméně neškodilo by na druhé straně, kdybychom měli i jistý obecný typ knihy řemeslně dobré a vkusné pro publikace všední a laciné, velkonakladatelské, které ostatně bývají někdy nevšední obsahem anebo laciné toliko zdánlivě. Naše všední knihy jsou většinou nepochopitelně ohavné. S božskou nevědomostí hřeší proti nejpřirozenějším pravidlům logické typografie, ač při dobré vůli a troše odborných vědomostí dala by se pořídit pro ně úprava neurážející za stejný peníz, anebo počítají s nevědomostí publika,

jež se domnívá dostávat eleganci, ač dostává mizerné řemeslo...

Zajímal jsem se nedávno o novou cestopisnou literaturu; prohlédl jsem si několik sešitů a — odhodil je znechucen. Ilustrované cestopisy vydávají se skoro jako senzační romány: musí se nadělati co nejvíce drahých sešitů, a proto zejména sazba je svrchovaně nesmyslná a ohyzdná. Řádky jsou proloženy, odstavce nad pomyslením četné končí co největšími „východy“; plocha sazby je rozbitá a tančí uprostřed strany jako opilec, který pil na prázdný žaludek. Poněvadž při řádné sazbě bylo by nutně méně sešitů (a tož by se nedalo tolik vydělati, kdyby byly stejně drahé, a kdyby byly dražší, hloupé obecnstvo myslilo by, že je více okrádáno, ač ve skutečnosti místo trochy špatného papíru dostalo by trochu dobrého vkusu), pěstuje se při nákladnějších populárních cestopisech sazba neřádná, „dělají se sešity“. A podobný švindl páše se při dnešních cestopisech i s obrázky. Spousta bídných malých autotypií může imponovati jen vkusu zcela dětinskému. Dobré dvě třetiny těchto obrázků jsou zhola zbytečny; a většina ostatních není ani pro poučení, ani pro vzbuzení laskomin, poněvadž reprodukce je prostě malá nebo bídná. A přece cestopisy jsou nakladatelský a knihkupecký artikl, který poměrně dobře jde na odbyt, a jeho publikum nepatří k tomu nejzabedněnějšímu. Myslím, že je tak inteligentní, aby si dalo vysvětliti, že pořádnou úpravou knihy aspoň nic neztratí. Kdyby některý nakladatel vzal si vzor například z Pekařovy Knihy o Kosti a v prospektu odůvodnil řádně svůj krok, domnívám se, že čtenáři dali by se přesvědčiti a pochopili dokonce, že získávají. Zejména po stránce ilustrační. Kdyby místo obvyklých a zbytečných „několika set obrázků“ dalo se jim toliko sto vybraných, skutečně poučných snímků, reprodukováných jako přílohy světlotiskem nebo dobrou autotypií na dobrém papíře, a kdyby se jim řeklo, co tím získávají proti dřívějšímu, dali by nakonec přece přednost nové formě.

U cestopisů, které vycházejí, jak dnes zvykem, současně v několika jazycích, diktuje ovšem úpravu nakladatel ori-

ginálu, a není možno tu chtít od nakladatele českého, aby takovou knihu upravil samostatně a svérázně. Ale s původním dílem cestopisným nebylo by tak nesnadno provést pokus, jež učinil pražský Klub historický s knihou Pekařovou, aniž, jak se zdá, setkal se s nezdarem. Kdo učiní počátek? Nemůže to ani v tomto případě býti nakladatel oficielní? Bylo tak docela nutno, aby například cestopis doktorů Daneše a Domina Dvojím rájem zůstal po stránce úpravy důsledně věren ohyzdnému typu dnešních populárních cestopisů?

Říkám si: Soukromá knihovna, která neslouží odborné potřebě specialistově, je ve skutečnosti drahý a obtížný luxus, představuje-li pouhou náhodnou snůšku četiva, jež v stejné úpravě, ba obyčejně i ve stavu stejně zaprášeném a pošpiněném, možno obdržeti v kterékoli knihovně veřejné. Reprezentujíc jistý kapitál, který se nerentuje, poněvadž majitelé takových knihoven nesahají do nich často, a kdyby i sáhali, nenajdou v nich obyčejně duševní potravu dosti cenné, ubírá místo, působí nesnáze při stěhování a koneckonců pomalu kazí se a rozpadá, poněvadž papír těchto svazků je obílené dřevo a plátno, kůže jejich vazeb je neřád, ne-li podvod. V etažérech takových knihoven je obyčejně pohromadě velmi roztodivná společnost; je to až komické, co vše stojí vedle sebe mezi těmito zhnědlými a odřenými knihami při různých příležitostech i nepřiležitostech koupenými, zděděnými, darem obdržеныmi i ukradenými.

Jaký může býti poměr vlastníkův k takové knihovně? Čtenářem jejím není již a jejím milencem nikdy nebyl. Obsah jejích knih je mu zcela lhostejný, zevnějšek odpuzuje. Jest pouze jejím vlastníkem ze setrvačnosti nebo ze společenské povinnosti. A na tomto poměru nemění se skoro nic, je-li soukromá knihovna knihovnou parádní, lesknou-li se v ní hřbety knih zlatem a křiklavými plátny a je-li umístěna se svou temnou skříní „renesančního“ nebo „rokokového“ slohu v přijímacím salónu nebo v takzvané pracovně.

Říkám si: Když už knihovnu, tož přítele, milenku, ba

více než toto obé: živou součástí své duchovní bytosti, která mne stále povzbuzuje a utěšuje, když nečiní toho právě někdo jiný. Která má mou povahu, můj duchovní svět a ve které vědomě a sebevědomě vládne můj zákon. Když už knihovnu, tož vybranou a důstojnou, nic všedního a lhostejného. Nač uschovávat knihy, k nimž nemám důvěrného poměru aspoň v některém směru, kdyžť jsou na světě antikváři, kteří knihy kupují, a zejména všední knihy, nebo spolky, které si dají rády knihy darovati, zejména všední knihy? A nač uschovávat knihy, které se rozpadají v několika letech a jsou všude k vidění a všude ke čtení?

Vím, že to přímo koniášovský názor, ale ruku na srdce a předsudky stranou: proč má člověk vůbec kupovati knihy, které si může vypůjčiti? A proč má člověk kupovati knihy, za které, jsou-li rozřezány, dá antikvář toliko třetinu jejich původní ceny? Neboť knihy, které se dnes půjčují, a knihy, jež jsou tím lacinější, čím více byly čteny, jsou jistě po nějaké stránce špatné knihy. Máme-li ještě pravou úctu ke knize, musí to, čemu říkáme dobrá kniha, krásná kniha, vyhlížeti zcela jinak než to, co nám předkládají dnešní živnostníci na účet knihy. Musí to býti něco, oč se lidé perou, kniha tak dobrá, že se nedá prodávati en gros, že se nepůjčuje dnešním lidem, kteří mají nemotorné a dlouhé prsty, a že její cena roste a její krása se nemění...

Bylo na to již upozorněno — tuším v *Novině* —, že naše bibliofilie, lépe řečeno naše moderní uměleckořemeslné snahy v oboru řemesel knižních, měly by postupovati metodičtěji, měly by zejména skutečně veliká díla literární cizí a domácí poříditi nám v edicích odpovídajících i zevnějškem a jakostí materiálu vnitřní hodnotě. Naše snahy o krásnou knihu můžeme dnes již nazvati tak zralými, že by bylo skutečně načase starati se o to, aby bylo možno pomalu i s českými prostředky zakládati si knihovnu jako dílo umělecké a svérázné. Neboť pro všechno do ciziny nemůžeme choditi.

Dobrý počátek učinila edice vinohradského profesora Milana Svobody, který již vydal Erbenovu *Kytici* a chystá

Babičku, z cizích pak Kleistovu Penthesileu. Překážky jsou ovšem veliké, neboť u nás jen soukromému podnikání přechána je tato úloha v našich maličkých a procovinou prolezlých a kritickými alotrii otrávených poměrech steronásobně nesnadná.

Nejlépe by bylo ovšem, kdyby vzniklo u nás veliké nakladatelství, jež by se věnovalo této úloze. Mohla-li v Německu pro ni vzniknouti nebo v bibliofilském smyslu se obroditi celá řada firem v několika málo letech, udržela by se u nás jistě aspoň jedna firma, která, i když přirozeně vše nemohla by vykonat, aspoň příkladem svým učinila by mnoho dobrého. Soukromá iniciativa mohla by tu pak tvořiti jakousi levici výbojnou, radikální, experimentující, kdežto počestná pravice našich oficielních nakladatelů aspoň úpravu všedních knih svěřila by snad odborníkům, kteří mají trochu vkusu a vzdělání.

Bylo to řečeno hned v počátcích českého hnutí bibliofilského, že slovu bibliofilie rozumíme trochu jinak a moderněji než starí amatéři a sběratelé. Nejedná se nám také o podřízení knižních řemesel a knižního trhu estétům, nýbrž o hlubokou obrodu obého v duchu zdravého dnešního vývoje, o renesanci řemesel těsně souvisejících s naším kulturním životem, která přináší i značný zisk národohospodářský. A proto je nutno stále bušiti a tak dlouho, dokud nebude otevřeno, dokud nebudeme kvalitativně aspoň tam, kde jsou v Německu, my, kteří nemůžeme nikoho přesvědčiti a nic dobýti kvantitou, a přece jí stále ještě tolik věříme.

Byly doby, kdy mladé ženy v Čechách zúčastňovaly se po boku mladých mužů politického a sociálního hnutí velmi horlivě. Tehdy vydal pan K. St. Sokol ve své Vzdělávací bibliotéce Millovo Poddanství žen. Chodily s námi do schůzí a na demonstrace. Četly stejné s námi časopisy. Psaly do nich také. Hovořily a debatovaly s námi o všech věcech. Také o těch, o nichž dnes ani mezi muži se nemluví. Ale bylo to všechno velmi prosté a samozřejmé. Aspoň pro nás.

Tyto mladé ženy nebyly feministky. Necítily potřeby bojovati o nějaká extrovní *svá práva*, poněvadž bojovaly s námi za práva *všech*. Cítily se s námi a mezi námi rovnoprávními, jejich pocit nevolnictví v soudobé společnosti a jejich právo k odboji byly stejné jako naše. Žily mezi mladými muži, s nimiž měly společné lásky a nenávisti. Také naděje. Patřily k mladé generaci, odkojené na těchže řadrech nové doby, která bez rozdílu pohlaví stejně hluboce nenáviděla marasmus generace přežilé, stejně vroucně věřila v sebe a v renouveau svého národa i lidstva. Viděly své nepřátele v panujících a své druhy v těch, kteří se bouřili. Bojovalo se stejně za práva ženy jako za práva muže, poněvadž obě pohlaví cítila se stejně zotročena. Neboť tato generace přes veškeru svou mladost a zelenost nehleděla na věci povrchně, nehleděla na svět očima politických řemeslníků a štrébrů, nýbrž zrakem filosofů, sociologů a básníků...

Od té doby mnohé se u nás změnilo. Některé naše myšlenky staly se oficiálními. Také někteří z mladých těch lidí stali se oficiálními. Můžeme to říci také kratčeji: zestárlo se. A je těžko spočítati, kolik nás zůstalo mladých. Nechci křivditi. Doba je příliš mizerná: to, co jsme si zachovali z lepších dob, nemá příležitosti se projevit. Meditujeme v ústraní. Není s kým jíti, není praporu, pod nímž by se dalo bojovati. Není žádné nové generace, k níž bylo by se možno přidati. Není nových mladých, není politic-

kého a sociálního hnutí přesto, že politika zase jednou absorbuje tak příliš mnoho pozornosti. Líné pozornosti, nutno dodati.

Co se stalo s těmi mladými ženami z let devadesátých? Jedny jsou doktorkami a věnují se své praxi, druhé jsou manželkami a věnují se své domácnosti. Toť prosté a samozřejmé. Feministkami, pokud vím, se nestaly.

A já si myslím, že se jimi ani nemohly státi. Bylo by jim bývalo zapomenouti všeho toho prostého, samozřejmého, krásného z jich mládí...

Je nás málo, hrozně málo, kteří jsme nezapomněli. Nedivím se tomu. Všechno se spiklo, abychom zapomněli, důkladně zapomněli. Všechno. A feminism na prvním místě.

Feminism je především vinen, že i nám, kteří jsme nezapomněli, nezbylo víc než vzpomínka. Ano, před více než patnácti lety poznali jsme kouzlo žen, které o věcech, o nichž obyčejně jen s muži se mluví, hovořily prostě, samozřejmě, bez pózy a vedlejších myšlenek. Také informovaně. Bylo to více než kouzlo. Byla v tom naděje: že přijde ženská generace, která bude státi všeobecně po boku mužů zcela jinak než dosud, generace žen, jejichž příslovečná citovost a praktičnost bude širší a hlubší, jemnější a vytríbenější. Slyšeli jsme o dělnických ženách, které šly první do stávky a poslední ze stávky a bojovaly po boku dělnických druhů jako lvice. Viděli jsme je také. A snili jsme o takových ženách i jinde, v jiných prostředích a v jiných zápasech, o ženách, které nebudou již odvracet muže od veřejných zápasů, nýbrž naopak povzbuzovati ho, poněvadž jejich citovost skutečným vzděláním bude očištěna ode všeho tvrdě sobeckého. A jejichž oddanost a praktický smysl pomohou napravovati všechno zlé, jímž odměňování jsou bojovníci. Snili jsme...

Zbyla nám jen vzpomínka. Kýžená generace nepřišla. Přišly feministky a sufražetky. Ženské sobectví a ženská panovačnost jako veřejný program.

Paní Viková-Kunětická napsala nějaké knihy o sobectví mužů. Paní Viková-Kunětická je feministka. Ale historie

povídá něco jiného. Také život kolem nás. Není u muže, nýbrž u ženy to, kolem čeho se točí svět. A skrze muže vládne ženě. Jejich moc je tím větší, čím méně přímo se projevuje. Tak tomu bylo bezpochyby od počátku a bude tomu až do skonání. Je to běh světa, který vyhlíží zcela zdravě a přirozeně, běh světa, při němž každé pohlaví přichází ke svému. Jeho podstata se nemění, toliko formy. Jedněm se jedná o formu uhlazenější, druhým o intenzivnější.

Feministkám je sama podstata nedůstojnou, všechno přirozené nízkým a zneuctívajícím. Nebudou prý vládnouti na základě své moci příliš přirozené; chtějí vládnouti na základě práva zapsaného v zákonících.

Bylo opravdu třeba dlouhého mrzačení všech zdravých pojmů, abychom došli až sem. Kouzlo ženské bytosti, tato úžasná hodnota mimo dobro a zlo, hodnota nejpřirozenější a naprosto nepomíjející, hodnota, bez níž nebyl by možný život na této planetě, vydává se tu náhle ve skutečnosti za něco velmi nízkého, když se moc, která z ní plyne, prohlašuje za nedůstojnou.

První původ feminismu mohl býti jen v citové zvrhlosti, v hypochondrii a v hysterii. Všechny ošklivé, zruďné, odbyté a neschopné ženy, jež nedovedly si najíti v životě funkci poctivější, uvítaly jej pak s nadšením. Všechny, které se bály zrcadla, tohoto prastarého, půvabného, nezbytného společníka ženy krásné. Nechtějice se viděti, chtějí se aspoň slyšeti, nehorázně slyšeti — v parlamentech. A sportsmanky se přidaly.

Tato choroba, charakterizující dobře naši mravně i politicky vysílenou dobu, přejde ovšem, a přejde tím snáze, čím dříve ženy dostanou se do parlamentů. Převaha živilů příliš konzervativních v dnešním světě znesnadňuje toliko vývoj této smutné nemoci, která věru není smrtelná, ale zbytečně prodlužována otravuje protivně studně...

S něhou vzpomínám dívenek, které s námi debatovaly v letech devadesátých. Snily o takových krásných a velikých věcech, a přece byly tak skromné. Nevnucovaly se ničím: ani tím, že něco cítí, ani tím, že něco vědí, ani tím, že něco chtějí. Dnešní feministky, i ty vyložené, i ty styd-

lavé, mluví toliko o sobě. Pečlivě zaznamenávají každou mužskou kariéru, kterou udělá žena. A nás, kteří tehda, před několika lety, považovali jsme součinnost ženy ve veřejných zápasech našich za tak prostou a samozřejmou, přesvědčují o opaku. Mýlili jsme se. Nebyla to věc prostá a samozřejmá: byl to zázrak.

Ano, byl to zázrak, srovnáme-li dobu tehdejší s dnešní. Takový zázrak, že dnes je člověku do pláce — nad ubohým národem...

Nechci tu zdůrazňovati své mínění o parlamentární politice. Ale dnešní ohromná politická deprese, zklamání, bezradnost, malátnost — jimž, a jen jim, děkuje u nás dr. Kramář za své úspěchy —, fakticky nulné výsledky všeobecného hlasovacího práva, jež nedovede zabrániti ani korupci, ani absolutismu, smrtelné rány, jež krok za krokem dostává parlamentarism od vlastních svých lidí, — to jsou věci, jež jistě přinutily k uvažování každou bystřejší hlavu. Rozmach takzvané pozitivní politiky nedokumentuje chuť širších vrstev k vážné politické činnosti, nýbrž naopak nechť k politice, jasné a zřejmé: Mouchy, sežerte si nás! Parlamentarism žije, živoří a potácí se ze dne ke dni, poněvadž nemůže zemřít, poněvadž není dosud nikde nic, co by ho vystřídalo.

Také feministky na to ukazují. Ale pro ně není to přirozeným odumíráním formy, která přestává vyhovovat novým poměrům, pro ně je to vina mužů. Sem až jste to, vy muži, dopracovali. Naštěstí přicházíme my a obrodíme politiku!

A tož, aby počátek této obrozovací činnosti byl nejšťastnější a programově nejčistší, ejhle, daly voliti paní Vikovou-Kunětickou a křičí do světa: Evropo, žasni!

Evropa by opravdu žasla, kdyby znala pozadí této famózní volby. A řehkala by se, kdyby znala paní Vikovou-Kunětickou a její literaturu.

Shoda okolností je opravdu rozkošná. Největší frázistka v ženské literatuře české byla zvolena, aby nejzkorumpovanější a vedle klerikálů nejzpátečnicktější česká strana mohla o sobě vytroubiti do světa frázi o své pokrokovosti

a všichni, kdož se tak poctivě starají, abychom hnili a živořili, mohli hlásat do téhož světa frázi o pokrokovosti českého národa.

Žádné fráze dosti pusté nebylo věru opomenuto v tomto vychvalování naší pokrokovosti před Evropou.

A to je právě ta nejhnusnější komedie, ten nejodpornější švindl. A ještě více. Takové prohnané umlčování svědomí u zbědovaného národa, to je *zločin*.

V době, kdy národ je politicky tupý a celý vlézá pomalu do hroší kůže, kdy každé zdravé politické, sociální a mravní snažení spí nebo je vysmíváno a zrádcováno, kdy kulturní život scvrká se stále více na kroužky milovníků a lidí cejchovaných jako blázni, kdy každé vzkypění je zakázáno a všechny myšlenky vyobcovány z národa, v takové době rozhodlo se několik set voličů dokumentovat pokrokovost tohoto národa volbou ženy do parlamentu, hlučným plácnutím do vody, jež před Evropou vyličí se jako husitský kousek.

Kde jste, čeští moralisté? Proč mlčíte všichni, kteří máte na firmě napsáno „S pravdou ven“?

Strach z demagogie měl veliké oči. A nikdo nechtěl býti méně pokrokový než mladočeši. Toť vše. Dr. Kramář mne si ruce. Od té doby, co mu národní socialisté sedli na lep, nepovedl se mu pěknější kousek nad tenhle.

Aspoň však víme teď docela jasně již, čím nás chtějí obroditi naše sufražetky. Je to prosté: stačí jim opravdu sukně na místě kalhot. Jaký to ohromný politický důvtip! A redaktor nad čarou má pravdu: Jaká to demonstrace v době smiřovaček a všeobecné politické tuposti!

Také pan K. St. Sokol gratuloval paní Kunětické. Snad si v nevhodnou dobu vzpomněl na naše mládí a na mladé ženy, které bojovaly po našem boku. Neměl si raději vzpomnout. Naše vzpomínka jen tím více nám zhořkla v těchto dnech.

Řekl jsem, že choroba feminismu přejde tím snáze, čím dříve ženy se octnou v parlamentě. Bylo by tedy dobře, kdyby již vpustili tam i paní Kunětickou a za ní ještě několik žen třeba do všech parlamentů světa. Ale má-li se

to státi, ať se to aspoň poctivěji stane. Mladoboleslavská volba byla komedií, která by se neměla opakovat. A hlavně ten poplach s naší pokrokovostí neměl by se opakovat. To je, znovu pravím, zločin, který pášeme na vlastním ubohém národě.

Volba paní Kunětické není dokumentem pokrokovosti českého národa, nýbrž ovocem politické zbědovanosti jeho, malátnosti, která ustupuje před každou demagogií.

To, čím individualita liší se od stáda, je koneckonců jakýsi světový názor. Jeho podstata předurčena je člověku složitými vlivy původu, jeho forma více nebo méně vyspělá je výsledkem sebevzdělání. Osobitost je hřivna svěšená: někdo ji ovšem zakopá hluboko ve svém nitru, někdo nedovede do smrti využít jí pravým způsobem, i když sebevíce staví ji na odiv. Ale osobitost ve zdravé formě — ostatně vývoje schopná — nezapře se a nedá se ukrásti. Nedeklamujeme-li pouze já, Petr nebo Pavel svůj světový názor, jsme-li skutečně individuality, jsme-li puzeni vnitřní nutností jednati osobitě a jednáme-li tak současně s plným vědomím a s určitou mírou rozvahy, jež charakterizují lidi vzdělané, nemůže nám nikdo vzítí naši osobitost, náš světový názor, naše náboženství, ledaže by nás hrubě znásilnil. A dáváme stále stejnou odpověď: Děj se co děj, tací jsme již jednou.

Náš světový názor mohl by býti také katolický. V podstatě bylo by to totéž, jako když je liberální, socialistický nebo anarchistický. Ještě se rodí katolické individuality. Nesmíme jich hledati však mezi klerikály a těmi, kdož se bojí, že jim bude vzato jejich náboženství.

Individualitě nelze vzítí její osobitost, i když je to katolická osobitost v dnešním materialistickém světě. Osobitost dá se znásilniti, nedá se však ukrást, nedá se odejmouti, nedá se zvrátiti knížkami, řečmi, gesty protivníků. To platí ovšem o osobitosti inteligenta právě tak jako o osobitosti člověka z lidu.

Ale ani stádu nelze ničeho vzítí. Poněvadž ničeho nemá, ať je studované, nebo dočista nevzdělané. Kde nic není, ani čert nebere, natož Machar.

Šest usoplených a hrubých děcek, jež vidím někdy váleti se v prachu před svými dveřmi a k nimž za nějaký měsíc přibude sedmé, poněvadž děti jsou od boha, bude do smrti živořiti tak, jako živoří jejich rodiče, podobající se dobyt-

čatům u necitelného pána. A narodily se se hřivnou, poloklerikální škola naučí je toliko troše písma a počtů a mnoha zlozvykům, sebevzdělávat se nebudou. Jsou předem odsouzeny živořit bez osobitosti, ledaže nějakým zázrakem objevila by se v jejich plemeni nějaká paindividualita: virtuos, tenor nebo obratný švindlér. Podle matriky budou to křesťané a katolíci a podle pátera Šrámka bude jejich víra ohrožena Macharovou čítankou nebo něčím podobným. Ale jejich víra, jejich domnělé náboženství, „náboženství“ lidí bez hřivny a bez vzdělání, lidí bez osobitosti, bude touž věcí jako „náboženství“ jejich rodičů, jednou desetinou pouček z katechismu a devíti desetinami pověr, nesmyslnou slátaninou toho, co čirou náhodou vstúpili si do paměti při obcování s lidmi většinou stejné úrovně. Toto domnělé náboženství ani se nepodobá vůbec nějakému křesťanství, má vliv pouze na několik zhola zbytečných a často velmi nečistých jejich úkonů, nedává však žádného rázu jejich životu, který je stejně nekřesťansky materialistický a sobecký jako život jejich čuněte nebo příliš málo krmeného psa. Jedinou úzkostí jejich srdce je krejcar, který by jim mohl uniknouti. Tito stádní lidé budou stejně žíti, vymění-li se jim jejich „náboženství“ vcelku nebo částečně za cokoliv jiného. I někteří socialisté žijí tu nachlup stejně. A všichni lidé bez osobitosti žijí v podstatě stejně. Nic jim nemožno vzíti, nic jim nemožno dáti. Nedostavše věnem osobitost, nenaleznou nikdy klíče k životu, v němž se jedná o světový názor, o nábožství, o víru.

Náboženství, víru, přesvědčení, osobitost nelze nikomu vzíti v tom smyslu, jak dnes hulákají po všech trzích klerikálové. To je přinejmenším záležitost srdce, a velmi často ještě něco více: záležitost srdce i mozku, celé struktury duševní i tělesné, struktury určené rodem a vypěstěné sebevýchovou. A veliká historická pronásledování citů a idejí ukazují, čím musilo býti vždy to, co můžeme nazvati „bráním víry“. Zajisté nikoliv věcí tak poměrně snadnou a nevinnou jako nějaká přednáška nebo pamflet, o čemž nejlépe poučiti by se mohli naši klerikálové v análech své vlastní církve, jejíž jménem prolito bylo tolik krve jinověrců.

V dějinách kultury nenajdeme nikde, že publicistická nebo učitelská činnost seberozhodnější byla považována za „braní víry“ nebo pamflet sebedravější za „braní náboženství“. Každý příčetný člověk ví dnes již, že odjakživa názor stavěn byl proti názoru a že pravda vyšla najevo toliko z boje. A stejně každý ví, že jen lež bojí se boje, že jen lež potřebuje pušky a bodáky, nebo aspoň policajty a cenzory, aby se ještě chvíličku udržela na nohou.

Není pitomějšího švindlu nad tento licoměrný klerikální povyk s „braním víry“. Je to ostatně, jak všichni víme, toliko švindl volební. Klerikálové potřebovali válečné heslo do voleb, které si státní zastupitelství opatřilo jim je tedy, zkonfiskovavši, ovšem na příslušný pokyn, Macharovu čítanku. O ostatní stará se již Šrámek se svou společností. Byli by však na velikých rozpacích, kdyby měli dokázati, že jen jediný katolík byl u nás okraden o svou víru. Sám jejich povyk dokazuje něco zcela jiného, a kdo sleduje aspoň trochu mezinárodní kulturní život, ví, že skutečná katolická inteligence, která leckde ještě výjimečně existuje v exemplářích opravdu sympatických, odvrací se s hnusem od těchto švindlů, jimž nejedná se o pražádný světový názor, o pražádné náboženství, o pražádnou víru, nýbrž toliko o politický nebo nepolitický kšeft.

Vývoj lidského myšlení překonal všeobecně katolický světový názor. To je fakt jasný dnes již každému gymnasis-tovi. Duch skutečně katolický jest výjimkou; rodí se a roste jako kuriozita (často dosti zajímavá i sympatická) na po-stranních cestách kultury. Na katolických individualitách, na katolické osobitosti nemohou tedy nic stavěti ti, jimž církev není duchovním společenstvím, nýbrž organizací politické a hospodářské moci. Nejde to stejně na všelikém tom čistém křesťanství, obyčejně více nebo méně neurčitém, jež různým způsobem kombinují si lidé buď pro svou ná-boženskou potřebu, nebo ze snahy kompromisní, neboť takové křesťanství je dnes vždy protiřímské. Zbývá jim tedy toliko stádo, stádo těch, jimž nic nemůže býti dáno aniž vzato, stádo trochu pověřčivých a velmi ziskuchtivých, kteří ochotně uvěří, že Machar je ďábel a Masaryk antikrist,

zvláště tehdá, když dostanou za to nějakou subvenci nebo jinou hospodářskou výhodu. Toto stádo toliko je půdou klerikalismu, měkkým voskem pro ruce černých podvodníků, v něm jest jádro „orelstva“. Toto stádo, toliko tato nejtemnější končina našich vlastí, tento spodek našeho národa a poslední zbytek jeho duchovního analfabetství. Nikoliv lid!

Lid je pojem příliš široký. A také příliš čistý. Pořádnou přes hubu měl by dostati každý mluvka, který bere nadarmo toto jméno do svých nečistých úst. Lid je naše síla a naše spása, lid je tajemnou dílnou národní osobitosti. Lid byl zdrojem naší bývalé osobitosti náboženské, a Řím dobře ví, co mu to dalo práce, když chtěl násilně zničiti tuto náboženskou osobitost, když snažil se bráti víru našim předkům, poněvadž jejich náboženská osobitost nebyla katolická.

Český lid nepřijal katolictví dobrovolně, český lid nebyl a nebude nikdy opravdu katolický, a to, k čemu se dnes ze zvyku hlásí, není žádné skutečné katolictví. Nepatřím k těm, kdož se domnívají, že katoličtí národové jsou horší protestantských. Snad spíše opak si myslím. Ale ani osobitost národa nedá se ukrásti. A ti, kdo znásilnili náboženskou naši osobitost, dopustili se na naší národní povaze těžkého zločinu, jehož důsledky ještě dnes mohli bychom konstatovati. Pro sebe vykonal však Řím dílo také jen vratké. Naši domnělí katolíci jsou ohromnou většinou lidé nábožensky zcela lhostejní, klerikálů nevyjímajíc, poněvadž pro ně je náboženství toliko pláštíkem: kleriky věší do všech oken, aby bylo méně viděti, co za nimi tropí. Náboženská potřeba, pokud se u nás dosti často ještě vyskytá, objevuje se spíše u protestantů.

Existuje-li ještě někde český lid po starém způsobu hluboce a krásně zbožný, nemá co činiti s klerikalismem a Šrámek nebude nikdy ochráncem jeho víry. Předně proto, že pravá, osobitá zbožnost, hluboce náboženský světový názor, je pravý opak všeho klerikalismu, a po druhé, poněvadž česká zbožnost byla a bude vždy protiřímská.

Kdo viděl jednou v životě hlouček orlů nebo jiné orga-

nizace klerikály sehnané, pochopil rázem již z odporného divadla, jež poskytovaly *obličje* těchto politováníhodných bytostí, oč se klerikálům jedná. Snižovali bychom náboženskou myšlenku, která přece kdysi byla také něco velkého, kdybychom připustili, že jen stínek její mohl kdy vniknouti do srdcí a mozků těchto lidí.

Nikoliv. Zde se nedá opravdu pranic bráti. Ani jediné myšlenky, ani jediného krásného citu. O takový materiál může se opíratí toliko nejohavnější podlost, které nic není svato, která štítí se každého idealismu a která dávno každého dobrého boha zabila ve svém srdci, aby nic nestálo jí v cestě k podivnému jejímu cíli: k udržení privilegovaného postavení ve státě.

Nikoliv víra, které nemají a jejíž krásy nepojali by vůbec ani vůdcové, ani stádo klerikalismu, nýbrž privileje ničím dnes již neodůvodněné jsou to, o něž se jedná a které jsou ohroženy postupem vzdělanosti a ústupem duševní tmy do nejzapadlejších koutů.

V těchto dnech zůstal mi poslední háček kdesi pod kamenem ve Svitavě. A ryby byly velmi nesdílné. I rozhodl jsem se nekupovati prozatím nových háčků: je vlhko a pošmurno jako obyčejně koncem srpna a na počátku září, než tento krásný měsíc se ustálí, nějaká mrzutost jímá člověka u vody a lov nechutná. Tedy vrátil jsem se ke knihám.

Když se tak člověk uzavře doma, ještě pln pohanských instinktů, jež se venku u vody volně vybíjely, trvá to nějaký čas, než se uklidní. Vlastně nejedná se tu ani o skutečné uklidnění. Jen poměr se obrátil. U vody hověl si duch v příjemných mrákotách a tělo se vesele rozpínalo. Doma tělo krotne, zvyká si na přísný kývadlový chod z rohu do rohu sednice, ale duch probírá se z dřímoty, volky nevolky oživuje tu radost nad krásným dílem, tu zlosti — a to častěji — nad lidskou hloupostí.

Tak tedy chodím již po několik dní sem a tam po sednici, čtu, píšu a rvu se v duchu s Petrem i Pavlem. Při takové celodenní procházce mezi čtyřmi stěnami a jejich knihami setká se člověk s ledakým. Bohudík i bohužel. Setkal jsem se tak s panem Picassem, kubistou, a jeho žáky. To nebylo příjemné. Je to umíněná, suchá věda, teoretické poblouznění, ale nikoli umění. Ale pohovořil jsem si také s Rabelaisem, což mne povzbudilo. A pak jsem potkal mladého katolíka. Položil mi na stůl malou zelenou knížku: Rosničku. Jmenuje se Jakub Deml, kněz.

Už ho pomlouvali v novinách. Že prý hysterickým ženám předstírá náboženská vidění. Je to však lyrik se senzibilitou velikého dítěte. A není to měšťák. Tací lidé smějí míti přece vidění. Ale nenapadá mi zastávat se ho proti suchému rozumu dnešních socialistů. Není mi nic po jeho záležitostech. Je to katolík, tedy můj nepřítel. A já nemiluji svých nepřátel, neboť nejsem křesťan.

A přece jakési kouzlo jeho nečasové a všemi opuštěné bytosti vábí mne k rozhovoru s ním. Není jen katolík, je

také básník. A je tak pravověrný, že jeho vrchnost jedná s ním skoro jako s kacířem. Je ovšem z těch, kteří říkají, že by obnovili slávu hranic pro nevěrce a odpadlíky. To mi nevadí. Nemá a nebude míti k tomu nikdy již moci. Rozhořčuje se hrubě na Machara a volnomyšlenkáře. Ani to mi nevadí. Soudí stejně odmítavě klerikály, křesťanské sociály, modernisty a všechny dnešní katolické pokrytce. A dovede býti něžný jako pěnice.

Tedy Rosničku mi poslal. Hledte proč. Praví v úvodě: „Rosničku Vám posílám z těchto důvodův: 1. je také tvor boží; 2. jest zvířátko užitečné, ana se živí broučky; 3. má jméno tak krásné, že se těší téže úctě jako vlaštovička; 4. nemiluje bahna jako mnohé sestry její, nýbrž zelený soumrak v korunách stromů; 5. nemá umělého přístřeší; 6. jest na bříšku běloučká a zeleň její má takovou svěžest rajskou, že nás vždycky překvapí; 7. nežije stádně; 8. prorokuje vláhu nebeskou, a když jiní tvorové umlkají a prchají do svých úkrytův, bojí se bouře, rosnička si zpívá, sama samotinká.“

Tohle mohl napsati jen veliký básník. Tohle mohl napsati jen dobrý člověk. Jedni ho nazývají fanatikem. Druzí bláznem. Ale je z těch, kteří mohou říci o sobě:

*ich komme aus andern Zeiten
und hoffe in andre zu gehn.*

Naše doba modloslužebníků zlatého telete ztratila veškeren smysl pro syny boží, kteří jsou v jádru vždycky tak prostní jako rosnička. Kdo se neklaní onomu jedinému bohu věku, není tvor boží, nebo aspoň je méněcenný tvor. Kdo chytá hmyz, nezdá se býti užitečný, naopak: je podezřelý, za nebezpečného je považován, poněvadž heslo dnů zní: smířiti se s každým hmyzem, neprotestovati proti němu, nerušiti jeho krvežíznivého řemesla. Také krásné jméno netěší se úctě. Co na tom, že slovo básník je tak krásné jako slovo rosnička nebo vlaštovička! Pípáním ptáka je zvuk těchto jmen, pípáním stále přehlušovaným kýženou hudbou peněz. Ano, v zelených soumracích pípají ještě ptáci a

skřehotají mile rosničky, ale je to kdesi velmi, velmi daleko, kam už nepřijdou lidé. Lidé z bahna, vesele žijící ve spolku s ropuchami a z bahna a na bahnech stavějící své příbytky pro věčné pachtění se s obchodními ciframi; lidé z bahna vychrtlí nebo tuční, bledí nebo brunátní, ale vždy beze svěžesti ducha a bez čistoty srdce. Jsou doživotně odsouzeni k životu stádnému, a instinktivně rozpomínajíce se na život rájštější, závistivě a vztekle pronásledují každého, kdo se nepodrobuje zákonům stáda, a činí to tichem i pošklebkem, vyhladověním i sváděním. Každá církev a každá společnost je tu nástrojem mamonu, jejich zlaté klece jsou temnější než nejtemnější středověk, v němž nebylo nic podobně hrozného. Prorokování vláhy nebeské se tu tresce, poněvadž je dovoleno prorokovati toliko haussu nebo baissu, a jen blázni nebo lehkovážní odvažují se tu zpívati, když všichni mlčí ze strachu nebo z opatrnosti...

Jakub Deml nemohl nic lepšího povědět o sobě než to, co řekl o své rosničce.

Jeho knížka, které předcházely jiné snad literárnější a básničtější, jest kus jakéhosi deníku po způsobu Léona Bloye, nevďěčného žebráka francouzského. Dovídáme se tu, jak neochotní byli benediktýni rajhradští a jak ochotný byl kterýsi německý antikvář z Říše, když si chtěl autor vypůjčiti kterousi knihu. Čteme tu „opravu“ zaslanou Hlasu, který přinesl nepravdivou zprávu o tom, že pan Deml byl suspendován. Jsou tu citáty z Babičky, z Mereditha, z Březiny, z evangelií, ze Shawa atd., úryvky dopisů, nápady, kritiky. Pak dojemné zápisky o věčném putování, o tom, co mu kdo daroval (med, uhlí, polínka, hůl atd.), o tom, co mu kdo půjčil z posledního. Nahlédáme do potulného a hubeného života člověka, který přijal kouzlo i strast evangelické chudoby a dostal nádavkem nepřízeň mocných světa a církve, poněvadž příliš doslovně bere si k srdci rady evangelia a encykliky papežské, nu a poněvadž jest básník, tvor boží rajske svěžesti, který nemiluje bahen a zpívá tam, kde jiní z opatrnosti mlčí. Vedle náboženství jest jeho jedinou útěchou zatvrzelé a předem marné protestování proti bezpráví, jež se páše na něm a na jeho náboženství od těch,

kteří jsou povoláni býti jeho strážci, a pak vydávání těch protestů, stesků a nálad bojovných i lyrických v pěkných knížkách, na něž peníze jako by dával mu ten, který živí ptactvo nebeské.

To je nečasový heroism.

Řekli bychom, že skutečně katolickému duchu a básníku k tomu zbývá dnes, v době církve naprosto zklerikalizované a zpolitizované, jen jediná věc: věžička ze slonoviny. V ní se uzavříti, v ní sníti svůj poetický a mystický sen, v ní zpívati své žalmy a chvály jitřní rosy: toť také krásné a lepší než dáti se štváti necitelnými, ztučnělymi pokrytci, jimž jakákoliv víra, jakýkoliv idealism není ničím a světská moc a zlaté tele vším.

Ale zda stejným právem neměl by každý z nás všech ostatních bláznů nečasových dáti především sobě tuto radu? Toto ústraní, k němuž vybízeli bychom ducha, okouzleného starou slávou církve a boha katolického, zda není stejným právem odporučitelno i nám, okouzleným krásou volné země a pohanského těla?

Kterak však mlčeti, když máme dar řeči, kterak vzdáti se, když pud nás vede stále znovu do boje? A zejména když nás dráždí drzý pošklebek a když všude nás nalézá surová ruka mocných!

Ve spisech páně Demlových našel jsem řadu krásných dokumentů psychologických. A z věnování Rosničky jisté paní, hle, poslyšte tyto řádky, vrhající navýsost ostré světlo do nitra člověka, který zpívá jinak než ostatní, který nemlčí, když jiní opatrně zalezou, který chce býti svůj v době, která to zakazuje:

„Cestou, ubíraje se (o polednách) sám bílou silnicí — velice sám —, prohlížel jsem adresy listů, které mi přišly. Všechny ty rukopisy jsem znal — a zůstal jsem smuten. Zbývala ještě zálepka, úplně záhadná. Ale moje nálada byla tak žalostná, že jsem neočekával již ničeho zázračného. Otevřel jsem ten list, a spatřiv Váš podpis, zalekl jsem se... Čekal jsem slovo, které se nepíše na ústřižky poukázek ani na korespondenční lístky: Zločinče! Takové slovo čekám (anebo *navykl* jsem čekati...) od každého, kdo mi píše po-

nejprv... Anebo kdo dostal moji novou knihu... a dosud ještě mne ‚nepochválil‘. — A když jsem přečetl Váš milý list, pěkně jsem jej složil, a pečlivě uschovav, řekl jsem si v duchu, jakoby s přísahou: S tímto se nikomu nepochlubíš! A najednou jsem viděl, že slunce není zlé a prach silniční že jest milý a nivy že jsou krásné, i ty požaté, i ty nepožaté, a koruny stromů i obloha že jsou svátečně nové a včely že našly radostnou píseň a ženci na poli že jsou nadmíru laskaví ke mně, ačkoli pro ně nemám leč Pomáhej Pán Bůh!...“

Tak se nám děje často a pan Deml našel pro to krásná, básnická slova. A tací jsme: za každé přátelské stisknutí ruky, za každý zdar a štědrý den zpíváme chválu zemi, přírodě, světu, a za každé nepřátelství odměňujeme se ranou. Poněvadž máme dar řeči, pud sebeobrany a nedáme se beztrestně drážditi dobou, kterou opovrhujeme. — —

Nicméně zdá se mi, že pan Deml a někteří jeho bývalí či dosavadní přátelé vzali si příliš k srdci příklad Léona Bloye. Přál bych jim více českého soustředění do sebe, více snahy o lyrický výraz a ukázněnou formu. Více lásky k umění a méně nenávisti ke kacírům a neznabohům. Různost víry dávno již nedělí lidi na dobré a zlé a úcta k poctivému protivníku jest nutný základ pro dobrou vojnu, bez něhož nelíši by se dobří od zlých a který jest tím nutnější dnes, kdy dobří mají společného hrozného nepřítele: pokrytectví a modloslužbu mamonu. Kdyby pan Deml nebo některý jiný poctivý a poměry znající a na své vlastní kůži je zakusivší katolík měl vylíčiti osud Ježíšův v dnešním oficiálním katolickém světě, učinil by to snad jinými slovy, ale v témž duchu jako Machar...

Tak si s námi hraje osud. Vypravuji vám tu o svém setkání s katolíkem za jednoho z pošmurných dní, ač jsem právě v těchže dnech tak často divočel vztekem, že kacírský kdysi český národ má tak dobře posazený náhubek a nemůže a nebude křičeti odporem v příštích dnech, kdy jeho hlas měl by býti slyšán zase jednou, hrozně slyšán tam dole ve Vindoboně, kde pro boha budou demonstrovati ti, na jejichž peníze těší se již všechny putyky v Prátru.

Zemřel tyto dny ve Švýcarsku ten sladký stařeček s brýlemi a s dlouhým šedivým vousem. Byl jedním z těch, kteří prahnou po novém, krásném člověku, a nejen prahnou, nýbrž i bijí se za jeho slavné příští, byl to muž vědy a muž snu, byl to přítel milenců a lékař lidstva.

Jeho vytrvalost a odvaha byla ohromná, jeho láska nesmírná, jeho poctivost bez poskvrny. Pronásledovali ho, plivali po něm, vysmívali se mu, ale šel svou cestou, a myslím, že se usmíval přitom jen dobráckýma očima.

Muži v jeho věku hledí na milence obyčejně křivo: jedni s rozhořčením, druzí se studeným cynismem, jiní se žádostivostí trochu ironickou a trochu sviňáckou: on zachoval si *něhu* pro lidskou lásku až do své smrti. A nejen pro lásku, také pro její plod. Ale na rozdíl od těch, kteří na dítě myslí nebo aspoň tváří se, jako by mysli, teprve po jeho narození a teprve po špatném zplození, zkažení, zanedbání nebo zmrzačení dítěte pořádají sbírky a konají slavnosti „pro dítě“ a zakládají ústavy, podobající se většinou mučírám, — Paul Robin myslil na dítě před jeho zplozením a nechtěl, aby bylo plozeno, nemůže-li býti dobře zplozeno a dobře vychováno.

Paul Robin byl apoštol novomalthusismu.

Ohňostroje rozhořčení, nadávek, urážek, posměchu a vtipů prskají a syčí kolem tohoto slova, vyslovíme-li je ve společnosti bařtipánské nebo klerikální, mezi byrokraty nebo mosaznými idealisty. Měšťák nechce, aby se příliš mnoho mluvilo o tom, co považuje za *svou* privilej, kněz vidí v tom — a právem — jednu z cest k osvícenosti a k pravé kultuře člověka, jichž nemůže potřebovati, byrokrat, oficielní politik a národohospodář čuje tu nebezpečí pro své nejdražší myšlenky a pan básník stává se nervózní, poněvadž někdo po něm chce, aby myslil...

K příslušným učeným kongresům — například i k letošnímu eugenickému — vydobyla si ovšem myšlenka novo-

malthusismu dávno již přístup. Nicméně patří dosud k těm, jichž veřejná propaganda se stihá a jichž samozřejmost bude všem lidem dobré vůle jasna teprve po jistých převraťtech v lůně naší společnosti. Ale vývoj je rychlý: přátelé trestu smrti zvítězili na letošním sjezdu rakouských právníků jen pomocí pánů auditorů, snad tedy zanedlouho budou podobně vítěziti i přátelé nerozvážné králičiny —

Paul Robin narodil se 3. dubna 1837 v Toulonu. Studoval v Bordeaux a v Brestu. Byl lékárnickým elémem u námořnictva, učitelem lyceí a roku 1858 povolán za profesora vyšší školy normální. Pak vyučoval vědám přírodním a fyzice. Zabýval se činně výchovou. Roku 1868 zúčastnil se bruselského kongresu jako člen belgické generální rady Mezinárodního sdružení dělníků a přednášel tu o celistvé a koedukační výchově. Založil list *Le Soir* pro lidovou výchovu. Po stávce jakési byl vypovězen, odebral se do Ženevy, kde se spřátelil s Bakuninem a Hercenem. Roku 1870 přišel do Paříže, byl pronásledován a uvězněn. Později vypovězen byl i z Bruselu a žil pak v Londýně až do roku 1879. Spolupracoval tu na Pedagogickém slovníku F. Buissonově. Po návratu jmenován byl prvním inspektorem v Blois a 16. prosince 1880 ředitelem sirotčince Prévost v Cempnis, v krajině zcela klerikální. Zde jal se prováděti své myšlenky o výchově; po čtrnácte let pěstoval tu koedukaci. Ale klerikální tisk bděl. A po hanebné kampani, kterou vedla zejména špinavá *La Libre parole*, byl nucen vzdáti se místa. Roku 1858 založil list *Celistvá výchova* a jal se houževnatě propagovati novomalthusism, počínaje bruselským kongresem Volné myšlenky. Pak založil Ligu pro lidské obrození a list *Régénération*, který po několika letech dostal název *Génération consciente*. Psal horlivě články a polemiky všude, kde mu to bylo dovoleno, za stálého posměchu a pronásledování, jež neminulo ho ani ve Švýcarsku, kam se nakonec uchýlil. Byl také členem Mezinárodního sdružení antimilitaristického.

Jeho propaganda volného mateřství má původ v Anglii, kde novomalthusism vznikl. Vychází z Malthuse (1766 až 1834), který znám je spíše jako kněžský rétorik než jako

důmyslný lidumil. Důležitější než kázání tohoto kněze o nadbytečných lidech, vyloučených od hostiny života, byl všeobecný přírodní fakt, jež snažil se stanovit v této matematické formě: Populace rostla by, kdyby žádná překážka nebránila, postupem geometrickým, kdežto výživné prostředky vzrůstaly by toliko postupem aritmetickým. První část tohoto „zákona“ je nepopíratelná, druhá jest pouhou fantazií.

Ve světle kritiky novomalthusitů vyhlíží věc následovně: Výroba skutečných výživných prostředků je skoro nehybná, roste s krajní pomalostí. Nějaký nový objev — například umělého hnojiva, hospodářských strojů, nové půdy — vyžene ji načas nesmírně, ale brzy vrací se pomalý vzrůst, nehybnost nebo i poklesnutí výroby. Před stoletím v Kanadě, před šedesáti lety v Austrálii, před třiceti asi lety skoro všude nastal takový výjimečný pokrok, kdežto dnes panuje všeobecná deprese. Skutečné výživné prostředky jsou vzácné, špatně rozdělené; většina nemá toho nejpotřebnějšího. Jsme vedeni k tomu, abychom o výživných prostředcích soudili dle přívalu předmětů luxusních, které rozmnožují však jen nadbytek výstřední menšiny. Celý pokrok ve výživě, toť toliko zavedení konzerv a mas zmrzlých, hippofagie toliko a užívání několika nových zelenin; je bezvýznamný v poměru k tomu, čeho dav potřebuje. Průmysl (oděvní, nábytkový a jiný s nimi spojený) tvoří pro privilegované skutečně umělecké věci, ale pro davy plodí toliko spoustu bezcenného braku, ve skutečnosti velmi drahého, který se hodí toliko k prodeji, ale nikoli k potřebě a jehož fabrikace pohlcuje zbytečně živoucí síly přetížených výrobců. Zde je kořen rozporu vystižitelného dvěma slovy: nadvýroba a bída!

Je jistě nepochybné, že soudobé hospodářské a průmyslové prostředky stačily by zajistiti každému mírné pohodlí měšťácké při průměrných třech nebo čtyřech hodinách mírné práce, kdyby se vyrábělo zboží toliko výborné a kdyby se ho užívalo bez plýtvání. Ale věc odehrává se jinak: při přemrštěné a zbytečné práci většiny průmyslových dělníků, úředníků, policistů, armád, kleriků, soudců, za asistence lenochů a cizopásníků mužských i ženských nestoupá

výroba výživných prostředků a předmětů skutečné hodnoty užitkové nejen postupem aritmetickým, jak se domníval Malthus, nýbrž jest nehybna nebo klesá.

Také první část „zákona“ Malthusova je zcela jinak strašná, než jak se domníval objevitel jeho. Mohl již za svého života pozorovati v Kanadě, kterak mladé páry přicházejí s dobrým náradím a s přiměřeným kapitálem zemědělsky kořistit ze širých území. Tyto farmářky nadělaly si od 15—35 let patnáct až osmnáct dětí se snadností slepice a mohly ještě rodit, když jejich vnučka poprvé slehla, mohly býti současně matkou a prabábou. To dělo se ovšem výjimečně a po krátkou dobu, ale dělo se to a opakovalo se to později v Austrálii a na Novém Zélandě. A jsou-li děti dobře zrozeny, jsou-li statné a zdravé, nechybí-li jim ani vzduchu, ani prostoru, ani potravy, ani péče, není důvodu, aby se to nedělo všude a stále. Takový vzrůst populace však znamená, že zdvojnásobení nastává v sedmi až osmi letech a v pětadvaceti letech rodina se zdesateronásobuje. Tedy uveden na pravou míru, zní zákon Malthusův, že populace snaží se vzrůst nad výživné prostředky, a jest pak strašlivě pravdivý. Ovšem, je to pouze zákon snahy, nikoli zákon pozitivní, poněvadž příroda nečeká, až se populace tak značně rozmnoží, a ničí ji nejen hladomory a katastrofami, jichž se hlučně děsíme, ale i stálým a bolestným ničením slabých, jemuž nevěnujeme tolik pozornosti a jež někdy i zapíráme.

Nehledíme-li tedy k nepřesné formě, kterou se to stalo, můžeme říci, že Malthus objevil osudný „přírodní zákon“, antinomii mezi hladem a láskou, mezi hladem žaludku a hladem pohlavním, — ale nenašel jiného léku než obětovati tento, aby mohl býti ukojen onen. Proto, jako člověk domněle zlý, který odnímá chudásu jedinou radost, jež mu zbyla, a dovoluje lásku jen bohatému, který již všechno má, zůstal filantrop Malthus nepopulární, lidstvo nepřijalo jeho léku stejně hrozného jako zlo, jež chtěl léčiti. Umřítí hladem nebo umřítí láskou, to nebylo rozřešení problému.

Rozřešení mohli najíti teprve lidé s novými mravními názory, nekrácející již kolejem náboženskými. První an-

gličtí novomalthusisté byli však lidé umírnění, kteří báli se komplikovati svůj zápas bojem proti starým institucím a shrnuli proto své učení v tato slova: Časný sňatek, obezřetnost po sňatku. Heslo toto ostatně čelí samo již nemálo předpisům mistrovým, jehož jméno ponechali si novomalthusisté v názvu spíše jako historickou vzpomínku než z důvodu vědeckého. Neboť Malthus kázal mravní omezení: absolutní čistotu mimo manželství, manželství pozdní, velikou střídmost i v něm a návrat k přísné abstinenci, jakmile hrozí nebezpečí mnoha dětí.

Ale Paul Robin, přivedený svými studiemi výchovy a svými styky s revolucionáři ke krajní levici moderních sociologů, odhodil všechny ohledy a s celou bezohledností zaníceného apoštola napsal na svůj bílý prapor heslo: Volná láska — volné mateřství! A neomezuje se na pouhé akademické přednášky a články v revuích, jal se shromažďovati kol sebe horlivé pomocníky i pomocnice, lékaře i porodní báby, a vrhl se i na propagandu oněch drobných prostředků intimní hygieny proti nežádoucím porodům, jež zabraňují velikým zlům pomocí malého léku, jako Jenner, když počal veliké řádění neštovice odstraňovati nepatrným bodnutím do dětského ramene. Jeho radikalism, absolutně poctivý a úctyhodný, stupňoval se s jeho věkem a s nenávisť, kterou stíhali jej nepřátelé osvíceného lidu, zejména proslulí nacionalisté „odlidňující se“ Francie, kteří metali pravé kozelce vlasteneckého rozhořčení.

Ale Robin viděl před sebou jen ohroženou lásku, o jejíž sladké rozkoše nemá býti nikdo olupován a jež umožněny býti mají i těm, kteří se jim vyhýbají z obavy, že budou mít děti, kterých nebudou moci náležitě živiti a vychovávat. A v dáli viděl nového člověka, silného, zdravého, krásného, jež by si mělo konečně již předsevzít lidstvo, které tolik péče věnuje čistokrevnému plemenění užitečných i okrasných zvířat, ale samo je tak zchátralé a hříšně zanedbané. A všechny předsudky kněží a státníků, politiků a národohospodářů, jež mrzačí lidský rod a brání se jeho zušlechťování, byly mu jen podvodností několika, kterou smete dav, jakmile procitne ze své rezignace.

Jsem antimilitarista, nejsem pacifista a milejší jest mi svoboda než mír. A proto upírám tam dolů, k jihu, kde konečně — konečně! — vzplál balkánský požár, zraky plné naděje i úzkosti a jsem skoro nadšen. A proto pusté socialistické manifesty proti válce jsou mi směšnou zásadností a skuhrání pánů a dam pacifistických stejně hloupým švindlem jako skuhrání severních a západních diplomatů.

Jsem antimilitarista onoho druhu, který miluje Gustava Hervéa. Jest možno, že tento krásný apoštol svobody je v této chvíli jiného mínění než já. Jeť synem svobodného národa francouzského, volným člověkem internacionály. A lidé svobodní nerozumí často citům otroků. Ale můj živý antimilitaristický cit, jež také on pomáhal živiti a správným směrem vésti, praví mi v této chvíli historické, že náš antimilitarism chce především svobodu dobýti, a že nedojdeme-li svobodou míru, nedojdeme ho nikdy. Je mi velmi lhostejno, kdy bude válka odstraněna: otázkou je, kdy bude dobyta svoboda. Náš antimilitarism pracuje a čeká, aby mohl jednou blahořečiti vojákům, kanónům, válce.

Jistý český politický spisovatel, který obstarává v jednom pražském týdeníku zahraniční referát a chce mermomocí býti považován za pozitivního zahraničního politika, popisuje se o balkánské válce. Nenašel jsem dosud u něho myšlenky, která by byla bystrá. Jako všichni dnešní pozitivní politikové miluje toliko všední fráze bařtipánů a kariéristů. A pravdy samozřejmé, jimž dává nesamozřejmý význam. Tvrdí například velmi vyzývavě s ostnem proti „antimilitaristickým žvanilům“ a hlavně asi proti těm, kteří u nás z politických důvodů nehlasují pro vojenské požadavky, že každá říše, stát, národ potřebují vojenskou sílu, aby o ni opřely svůj růst. To je svatá pravda! Náš antimilitarism není jiného mínění. Hlavně dnes ne. Ví

velmi jasně, co národ potřebuje. Jen z rukou diplomatů chce vzít to, co patří lidu. Zdravý národ potřebuje ke svému růstu hmotné síly, jenže musí ji dostat do své moci a z moci těch, kteří zabraňují volnému růstu národů — svých i cizích.

Vím, to je názor utopisty, a nikoli pozitivního politika. Budiž. Pozitivní politik je člověk, který počítá jen s tím, co jest, a zakazuje si toužiti po tom, co není. Ale národové nejsou takovými zeměplazy. Touží. A tak pozitivní politikové bývají velmi často překvapeni. „Kdybychom byli tušili...“ tak začínají obyčejně své sermóny poražených. A pak: je příjemno býti utopistou ve chvíli, kdy tam dole, na jihu, počíná snad jedna utopie vcházeti do stadia skutečnosti...

Nepřítelem antimilitarismu je také pacifism. Z rukou diplomatů chce vzít válku a ponechává v jejich ruce vše ostatní, veškeren osud národů. To Tolstoj byl jinší logik. Byl to muž. Pacifisté jsou děti. A někdy ještě něco horšího. Nastrčení řečníci.

Kolik desetiletí žvanili tito a jim podobní lidé proti Turecku! Abd ul-Hamid byl jim nejkrvavějším psem. Mladoturci byli patrně méně krvaví. Neboť jsou to dnes slovanští spojenci, kteří jsou zakřikováni.

Ale řekněte, co má co činiti balkánská válka s antimilitarismem? Prozatím nic. Ale kdož ví! Prozatím je to krásný krok k vyjasnění. Ta děla tam na jihu otrásají celou evropskou atmosférou, a nezdá se vám, že již teď dýcháme lépe?

Spojení Jihoslované berou si to, co jim patří. A že jim to patří, o tom mohou býti v pochybnostech jen jistí šmokové vedle jiných pánů. Berou si to z rukou prokletých celým kulturním lidstvem. To samo jest již divadlem povznášejícím. A páni pacifisté odcházejí s dlouhým nosem. Tuto válku chtěli národové, tuto válku nechtěli diplomaté. Proto je to dobrá válka, spravedlivá válka.

Definitivní vítězství Slovanů jest ovšem ještě otázkou. Otázkou je také, mnoho-li jim bude ponecháno z toho, čeho si poctivě dobudou. Ale ten kus slovanské solidarity,

který se tam dole uskutečnil, nebude zapomenut v příštích dějinách, jako nebyla zapomenuta osvoboditelská úloha Ruska. Takové příklady mají nesmírné a svůdné kouzlo, nesmírný význam a dlouhé, plodné trvání.

Nepřátelé Slovanů mají příčinu k znepokojení. Jest velmi pravděpodobno, že od této války bude se datovati nová epocha slovanské myšlenky, epocha úspěchů. Nečiním si ovšem iluzí. Ani o slovanském Balkáně, ani o Slovanech ostatních. Je tu příliš mnoho separátních zájmů. Je tu mnoho kulturní nevyspělosti. Někde bude nutno překonat primitivism, jinde dokonce Orient v krvi. Steré těžké otázky budou pomalu řešeny, nové se naskytnou, spory se rozvíří. Je možno všechno znovu prohráti. Ale což zůstane-li příklad solidarity, zejména bude-li to solidarita vítězná, tak nezapomenutelným, že pomůže i přes nejhorší překážky! Což vstoupí-li si zúčastnění národové, bude-li jim poměry a dalším vývojem věcí nezničitelně vštípeno do paměti, kde jest jejich společný nepřítel, *naš* společný nepřítel, a tak, že toho nebudou moci ani na okamžik zapomenouti!

Zdá se, že vývoj událostí směřuje k tomu, aby Slované nezapomněli. To by byl největší zisk z dnešní války a měli bychom si jej přát — stůj co stůj.

Nesmíme se klamati o těch všelikých věcech, které domněle Slovany pojí, mnohá z nich je pouhou fikcí, slovanská věda nebo slovanské umění, to jsou hlavně slova pro bankety; skutečný základ slovanské solidarity, opravdová jednolitá myšlenka může býti toliko politická: jest dána společným politickým nepřítelem.

Zde jsme u hlavní věci. Společný nepřítel Slovanstva je současně největším nepřítelem míru a svobody v Evropě. On je to, který je stále ochoten uvrhnouti nás zpět do doby Svaté aliance. On je hlavním zdrojem a hlavní oporou evropského militarismu. On udržuje armády pro hltavý výboj, on dává armádám úkol proti „vnitřnímu nepříteli“. Teprve v den jeho zkrocení otevřou se všechna okna Evropy čerstvému vzduchu...

Nuže: Je-li úlohou slovanské solidarity a podmínkou slovanského rozvoje, aby byl odzbrojen tento odvěký jeho

nepřítel, nabývá tato úloha všeevropského významu, poněvadž tento nepřítel je současně hlavním sloupem vší reakce v Evropě.

Chápete již? —

Četl jsem také u politického spisovatele shora zmíněného náрек nad tím, že my Češi nedovedeme dělat slovanskou politiku rakouskou. Autor je ovšem z těch, kteří všechno sází na rakouskou kartu, já nikoli. Ale nehledíc k tomu, zdá se, že nejhůře nám radí, kdo chce, abychom si hráli na slovanské diplomaty. Jsme vyspělejší než jiní slovanští národové, jsme také národ hodně západní. Můžeme říci skoro předem, jak by to dopadlo. Dělal bychom to, co dělává dr. Kramář: mentorovali bychom slovanské bratry a kazili to, co dosud je zdrávo. Naše pozice není z těch, které dovolují velikého sebeobětování pro jiné, ale politiku egoismu na účet jiných Slovanů dělat také nebudeme. Zbývá nám tedy jen, abychom upřímně přáli všem slovanským národům v Rakousku i mimo Rakousko nejšťastnější růst, pokud se neděje na účet národa našeho. *Národa* našeho pravím, rozumějte dobře. Co se děje na skutečný nebo domnělý účet někoho jiného, může, musí nám býti lhostejno. Naše síla není dosud v přímém poměru k síle našeho okolí, nemůžeme říci, že čím silnější bude naše klec, tím silnější že bude pták, my, v ní. Naše okolí stává přímo pode jhem nepřitele, o němž jsem mluvil, pode jhem nepřitele všeho slovanského: my je sami z tohoto jha nevysvobodíme. To může učiniti toliko celé Slovanstvo, jakmile bude skutečně silno, silno především solidaritou. Našemu okolí chybí také dobrá vůle setrásti jho. Necítí je tak, jak by mělo. Je v nejednom směru dokonce jeho součástí.

Krátce řečeno: Slovanské Rakousko je problém, který bude rozřešen za hranicemi, a nikoli doma. Naše stanovisko může býti toliko vyčkávací. Přitom ovšem nikdo na světě nám nezabrání, abychom nedrželi co nejsrdečněji a nejvěrněji palec slovanským národům, jež bojující za sebe a za svůj růst, bojují mimovolně i za nás, a což ještě více jest, za svobodu v Evropě.

Balkánská válka je první otřes nedýchatelnou atmosférou.

Dej bůh štěstí! Naše věc je tak dobrá, že se nemusíme báti ani otřesů dalších.

A ty potoky krve. „Prolití krve není ničím; přijde na to, proč byla krev prolita.“

Literární kapitola

Když jsem nedávno dopsal „Mechtildu z Magdeburku“ a učinil tak opět jeden z nemnoha dosud uskutečněných krůčků k cyklu erotických ženských postav, na nějž teď častěji myslím, odložil jsem péro; den byl špatný, předčasně zesmutnělá příroda nevybízela k potulkám, vzal jsem tedy do ruky knihu, kterou mi před několika dny přítel položil na stůl. *Ostrov vyhnanců Jiřího Karáska ze Lvovic*. Přčetl jsem ji. A přčetl, byl jsem nucen přečísti ji tak, jak již dávno jsem nečetl knihy českých básní. A pak mi bylo pomalu jasno, že mám v ruce více než pouhou knihu českých básní, dobrých českých básní: sladká, zádumčivá hudba, ještě nezapomenutá z našich lepších let, zpívala mi tichounce v nitru, ale pročištěná těmi dlouhými lety zrání básníkova i člověkova, vyspělá v ryzí poezii, a neveliký svazek básní protížil se mi v rukou a cítil jsem, že váží za stero jiných, že váží jako jedno z nemnoha klasicky čistých děl české poezie. A že již teď bývám někdy trochu bolestínsky naladěm, vzpomněl jsem si ihned, jaký osud čeká dnes v českých zemích tuto knihu, kterou budoucnost pozdraví jako skvělý článek v nesmrtelné řadě, která počíná Májem, ale není nám dosud příliš přesně známa ve své celistvosti. Jedni poukáží jizlivě na úpadkový a chorobný element v ideovém jádru této poezie. Druzí vrhnou se znovu krvežíznivě na osobní věci autorovy. Jiní — čtenáři — půjdou lhostejně mimo. A jen několik nesmělých, opatrných nebo pro dobu bezvýznamných hlasů pokusí se říci pravdu. To bude vše. I vzal jsem znovu do ruky péro: k „Mechtildě z Magdeburku“ chtěl jsem připsati dedikaci autoru Ostrova vyhnanců i jako vyznání, i jako protest. A přece jsem těch dvě řádků nenapsal. Z falešného studu. Ze zbabělosti. Přišlo mi na mysl, kolik pitomých domněnek by vzbudily, kolik insinuací, kolik posměšku by mi vynesly, mně, který chci již nadosmrti státi mimo blázinec našeho literárního partyzánství, — a tak položil jsem opět péro. Tací tedy jsme!

Tak sami zkažení. Pouhá dedikace, toto nejkrásnější vyznání básníka básníku, zdá se nám tedy příliš podezřele stručné bez komentáře! Zastyděl jsem se podruhé. Tentokrát studem méně falešným.

A teď, když mám psát referát o Ostrovu vyhnanců a nemohu toho učinit bez povzdechu nad dnešním smutným osudem básnického díla v našich zemích, vidím, nakolik i básníci sami byli a jsou vinni klatbou, která je stíhá.

Že každá doba nenávidí básníků, že každá doba jest bez pochopení pro čistou poezii, to je lež, která se zrodila snad v nitru toho neb onoho uštvaného cizince na světě, ale šířena je hlavně pohodlnými aristokraty ve věžičkách ze slonoviny, kteří nechtějí pro nic obětovati ani náprstek vznešeného tuku, a odepsavše si své hodiny v kanceláři, jdou psát domů své pusté tirády, plné bohorovnosti mágů oslavujících nebo zatracujících, v nichž není však ani za mák porozumění pro tu sladkou věc, která se nazývá umění a která rozkvétá tam, kde se jí zachce, a nikoli dle velebných pokynů pana kritika a literárního pachtýře z té neb oné revue.

Sami zažili jsme doby, kdy poezie byla čtena a chápána, milována a kupována, kdy mladí i staří recitovali zpaměti naše verše i tam, kde jsme se toho nejméně nadáli, kdy dobrá kniha básnická byla událostí a slovesná poezie samozřejmou součástí života všude, kde se žilo kulturně. To byla nejlepší doba české poezie lyrické. To byla také doba velikých bojů. Pak nastalo vysílení. Snad nikoli nepřirozené. Básníci se odmlčovali nebo zajímali o jiné věci. Mládež, neobyčejně chatrná, sestoupila opět hluboko pod těžce dosaženou úroveň. Co však neochablo, naopak bujelo a zbujnělo, bylo partyzánství. Slovo dostali literární machři, a to, co s ním tropili, byly obstrukční sermóny, aby poezie nedostala se k slovu. Jejich úloha v našem právě minulém literárním životě je příliš známa, jejich maxima culpa příliš jasna. Ale nebylo tuším dosti zřetelně dosud poukázáno na spoluvinu básníků.

Sebevědomí básníků, méně než kohokoli jiného, smí se měniti v ješitnost, v ješitnost závistivou a hokynářsky hašte-

řivou. Jaká úžasně čistá atmosféra svítí kolem jména Otokara Březiny! Namítne se mi ovšem: to není bojovník. Ale kal, který stihne každého bojovníka, rány, které si v boji každý utrhne, tedy i básník, nemohou zabránit, aby jeho čelo nesvítilo, zůstal-li sám čist. Ale my měli básníky, kteří hladově čekali na každé odsouzení básníka druhého. My máme politické básně, napsané nikoli z vnitřní potřeby přesvědčení, ale kvůli konkurenci s básníky politickými. Máme básníky, kteří horečně měnili svou řízu dle módy, aniž potřebovali — dosti velicí — takových úskoků. Nebo aspoň počtem knih snažili se držeti krok s domnělým šťastnějším konkurentem, knih, které vyšly, aby byly hozeny na váhu, a budou jednou shledány velmi lehkými. A co jest nejhorší: naši básníci dovedli uzavírat kompromisy hodné oněch našich politiků, kteří tím prosluli, kompromisy s literárními machry, kteří jednou rukou vynášejí protežence a druhou ubíjejí konkurenta. Nejeden náš kandidát básnického lauru podobal se kandidátu poslanectví, který v čas voleb vyhledá si tlampače, aby zpracoval jeho okres. Literární tlampači se činili. Kolik máme jiných, u nichž i nejbídnější odpadek prohlášen byl za veledílo! I mrtvolky byly kříseny k slavnému životu jen proto, že v protivném táboře nazvány byly mrtvolami. Literatura měla přitom aspoň to štěstí, že básníci nemají tak hroší kůži jako politikové, a tak nové literární konstelace nejsou tak snadny jako konstelace politické a jisté propasti nedají se překlenouti. Jinak černé a bílé měnilo by se u nás s každou sezónou: tak obratné máme tlampače...

Mluvím-li znovu o těchto známých věcech a konstatuji-li přitom spoluvinu básníků, děje se to z toho důvodu, že vidím v poslední době jakési nesmělé možnosti nového básnického rozkvětu u nás, jakousi novou vůli k poezii. Jsou tu, jak se mi zdá, nadějní mladí lidé, kteří počínají se opět zajímat o základní problémy básnické řeči, a jiní, kteří skutečně pracují se zjevným nadáním a rádi by vyvedli mladou českou poezii z mělkých vod bezstarostného rýmování.

Bylo by tedy škoda, kdyby tito mladí muži osvojili si —

a dokonce hned zpočátku — ošklivé vlastnosti předchozí doby, která tak zdiskreditovala u nás literární umění a literární kritiku, kdyby jako jednotlivci z předešlých generací chtěli vznikat hlavně jako partyzáni, jako básníci především k básníkům netolerantní, a davše se zajmouti v osidla literárních machrů, pomáhali toliko rozšiřovati jejich řemeslo, místo aby se snažili o jasnější literární život. Četl jsem nedávno v jedné revui kritiku románu Svobodova, kterou napsal nadějný mladý český básník. Kniha Svobodova, kterou náhodou znám, se mi nelíbila a věcně souhlasím s výtkami oné kritiky. Ale její tón, mstivý, uštěpačný, frivolní, zjevně namířený z literární kliky nalevo na literární kliku napravo, byl hoden nejhoršího starého literárního řezníka.

Je nutno, aby noví mladí lidé pochopili, že jizlivostmi, polemikami, insinuacemi nic nenapraví, nikoho neumlčí, naopak, jen pomohou literaturu zatáhnouti ještě hlouběji do bahna, v němž jistí páni v řezničíně zešedivělí chtějí ji mít. Je nutno, aby mladí básníci pojali hlubokou nenávist ke špinavému partyzánství jako ke svému nejhoršímu nepříteli a nepřístupností, lhostejností, mlčením přivedli jeho firmy k likvidaci. Aby zůstali mimo obchodní vřavu literárních stánků, aby zůstali čisti. A mají-li co říci básníkům, aby k nim mluvili jako básníci, nikoli jako řezníci. Rovněž ke čtenářům.

Úspěch sebe špatnějšího a nezdravějšího básnického díla není tak nebezpečný jako nečistá literární politika a intrika, která soustavně klame veřejnost o dílech dobrých. Nemáme také v moci osud špatné knihy, která má za sebou obyčejně oficiální přízeň, nakladatele a dav. Můžeme ji toliko odsouditi dle svého svědomí, toť vše. Ale osud literatury jest v naší moci, neboť odvratem od literární politiky k literární práci můžeme umlčeti nekalé živly a vrátiti literatuře čistý vzduch.

A mladé básníky a literáty čeká skutečně veliká práce a krásná práce. Řada problémů formy nebyla u nás dosud prodiskutována se zápalem a s teoretickou výzbrojí hodnou nové doby; a je toho třeba, neboť poslední generace epi-

gonů ubila veškeren smysl pro formu. Dále je tu řada českých básnických zjevů starších i mladších, jež čekají na rozbor svého díla, na rozlišení zrní a plev, na zadostučinění. A jistě prospějeme literatuře více, když vyzdvihneme na patřičné místo klenot zastíněný a zahrabaný, než když o nulách budeme podevěťadevadesáté opakovat, že jsou nuly. A jsou-li v české poezii skutečně zjevy symptomy nového rozkvětu, básníci sami především povinni jsou starati se o volnou cestu pro toto renouveau poezie, jsou povinni poctivě a s láskou vítati vše, co nadějně rozkvétá, a tímto příkladem působiti na čtenáře, jichž lhostejnost a znechucení jen tímto způsobem budou překonány. Úcta a pochopení pro poezii ve veřejnosti — i když si ji představujeme sebeužší — jest v přímém poměru k úctě a pochopení, jež mají básníci pro básníky. Česká poezie je v rukou českých básníků — a nikoho jiného. Ti, kdož ještě dnes, po takovém úpadku, volají na pomoc tlampače a zákulisní pomocníky, nemyslí to s ní dobře. A jednou pochopí, že tím ani sobě nepomohli.

Máme básníky hledající a tápající, dnes vítězné, zítra poražené, máme básníky, kteří zůstali státi cestou k dokonalosti na úrovni ani příliš nízké, ani příliš vysoké, máme básníky, jichž poezie předčasně přezrála a žije spíše setrvačností než vnitřní nutností, ale ryzího klasika máme dnes vedle Otokara Březiny, který se však odmlčel, již jen jednoho: Jiřího Karáska ze Lvovic. A to není paradox, jak si snad pomyslí lidé, kteří znají toliko staré předčasné nebo povrchní soudy o poezii tohoto básníka jako dekadentní, chorobné, perverzní, hypermoderní. Již předchozí básníkův Endymion, a tento Ostrov vyhnanců ještě více, nutí nás, abychom v mnohém bodě změnili úsudek o jejich autoru.

Dějiny umění jsou dějinami formy, a my již víme, že v uměleckém díle forma bývá výmluvnější než obsah. A to můžeme klidně přiznati i dnes, kdy forma osvojuje si v umění — zejména výtvarném — často práva přílišná a nepatřičná a kdy tvárná píle a teorie jest protežována na úkor celistvého ingenia. A řekněme ihned toto: Síla formy jest v přímém poměru k síle charakteru, a je psychologicky nemožno a zkušeností popřeno, aby silná, ryzí a zdravá forma mohla býti výrazovým prostředkem ducha skutečně chorobného a dekadentního. Forma prozrazuje vždy pravý stav věcí, kdežto obsah často klame i chce klamati. Forma je absolutně upřímná. Proto dle bídneho verše poznáváme mosazné nadšení, i když básníkova slova jsou sebenačechranější. A kterak může býti opravdu hluboce chorobným a světa se štítícím básník, jehož sloky jsou z tvrdého bronzu, svítícího silou a kladným poměrem k životu?

Nuže, nenalezneme u žijících českých básníků dnes druhého příkladu formy tak čisté, klasicky pevné, jasné a prosté, ryzí, *silné*, jako jest forma nové poezie Jiřího Karáska ze Lvovic. Pro takový příklad bylo by nám vrátiti se k nejlepším knihám Jaroslava Vrchlického, a snad ani zde ne-

našli bychom této všestranné dokonalosti formy, této tvárné jistoty a ekonomie, i když ponecháme stranou tu okolnost, že mladší básník tká z vláken jemnější struktury a odstíněnějších barev. A tato forma není parnasistně chladná a mrtvá, ona žije, a zatímco slova básníkovy život odmítají, na život žalují, ona chválí život mocně a vlastní nezdolnou silou.

Toto divadlo je krásné a povznášející. Také poučné. Stačilo by samo zničit legendu o chorobné a dekadentní povaze básníkově, kdyby smyslnost, horoucnost i něha jeho obrazů, kdyby první psychologický rozbor jeho díla neprozrazovaly, že tu máme co činiti s povahou, která mnoho prudkého zažila a po ještě prudším vždy toužila a miluje život, třebaže láskou poněkud zvláštní, krocenou, asketickou. Jisté sklony básníkovy povahy, které měšťan pilný může snad shledávati chorobnými a úpadkovými, jsou pro básníka toliko východiskem jeho touhy a vůle ke stylu života, vůle od počátku až malicherné, zdánlivě, ale vždy obdivuhodné. Pod nimi je silná, ukázněná vitalita, která rezignuje-li na jedné straně, odškodňuje na druhé sebe i nás vzácným dílem.

Jiří Karásek ze Lvovic miluje staré útvary básnické přísnou, nepovolnou láskou, která chce dokonalost. Jeho bezvadné alexandríny vyluzují magickou hudbu, jeho sonety jsou vzácné klenoty cizelované s jistotou mistra. Volný verš je tomuto básníku cizí. Byl by mu také nástrojem obtížným, neposlušným. Nesmíme se klamati o možnostech génia sebevětšího: i jemu překáží nástroj dosud nedokonalý. A český volný verš je teprve v zárodcích. Neboť jako naše řeč vůbec a básnická zvláště vyvíjely se pomalu, po sterém úsilí, tak musí se vyvíjeti pomalu i volný verš, nový nástroj básnické mluvy. Volná řádková forma Březinova, s kterou mohli bychom se mýliti, absolutně ostatně souzvučná s ideovou a citovou povahou jeho poezie, není podobně jako forma Walt Whitmanova volný verš. Ve vývoji této básnické formy znamená toliko mimovolné obejití problému. Prvním klasikem volného verše je Verhaeren, nikoli však tvůrcem jeho posledních možností. Ve francouzské

poezii volný verš stále se ještě vyvíjí. Ale u nás začal teprve existovati.

Proto jsme řekli, že Jiřímu Karáskovi ze Lvovic byl by volný verš nástrojem obtížným. Instinktivně se mu vyhnul, ač svodů bylo jistě dosti v prvních dobách. Jeho poezii hodil se toliko nástroj dokonalý a vyzkoušený. Při něm zůstal a jeho užil, aby nám zahrál ty nejryzejší tóny, jež z něho byly dosud po česku vylouzeny. S tímto starým nástrojem v ruce okouzlili nás již mnozí naši básníci: byli bližší našemu srdci, rozechřivali prudčeji naši hlavu. Ale ta nejvyšší ryzost a čistota tónů patří Karáskovi. Jest jedinečná.

Bylo by ovšem nesprávně odvozovati z tohoto Karáskova případu, že pro obrození české poezie, jež snad nadchází, jest nutný úplný návrat k starým formám básnickým, poněvadž jejich zákonitost a neporušitelnost jest zárukou vyšší kázně a přísnější výchovy. To bychom přiřkli příliš veliký význam v umění suché matematické formulce. Ryzost a krása formy nespočívá ani u těchto starých útvarů v pouhém vyplnění metrického schématu a naplnění formulky, nýbrž jest za tím, hlouběji, jako jest i za zdánlivou nekázní dobrého verše volného. Problém jest úplně jinde. Jest v tom, že volný verš je nový nástroj nové doby, přirozený důsledek nových potřeb, nástroj ryze moderní, výslovně stvořený pro nové ideové a citové požadavky člověka skutečně moderního. Je to především nástroj nového patosu, velmi odlišného od patosu starého. Zde bude trvati bezpochyby dlouho ještě veliké nedorozumění, neboť lidé cele ještě žijící v minulé epoše nemohou tak snadno přistoupiti k novým dobám s náležitým pochopením, a nepochopí tedy ani, *jak* nutný a přirozený jest volný verš a jak nesmírné, netušené perspektivy otvírá poezii.

Jest ctností Jiřího Karáska ze Lvovic, že ani formálně nezakoketoval si se světem, který je mu cizí. Neboť má-li pojem modernosti pro nás nějaký hlubší význam, než jest smysl zneužívaného slova v řeči obecné, nenazveme tohoto básníka moderním a jeho poezii budeme považovat za poslední snad u nás ryzí slovo generací, které uzavírají pomalu epochu. Teskní v ní modrý květ staré romantiky

jemným a odstíněným způsobem uprostřed mrazící doby, a je-li jednou z básníkových devíz „Ich komme aus andern Zeiten“, neplatí tento odpor k současnému jen tomu, co jest v naší době přechodní, nýbrž i tomu, co se v ní rodí jako veliká budoucnost. Nepravíme to však jako hanu. Básníci druhu Karáskova hledí vždy raději nazpět než kupředu; jsou potomky, nikoli předchůdci. Je ostatně málo dosud básníků skutečně moderních, těch, jichž příkladem pro nás jest Verhaeren. Jsou to vzácní proroci, přirozeně vzácní, poněvadž nové doby se rodí teprvé a budoucnost zjevna jest jen výjimečnému, jasnovidnému zraku.

2

Přesvědčuje-li nás kniha takových básní, jako jest *Ostrov vyhnanců* Jiřího Karáska ze Lvovic, hlavně silou ryzí formy a jaksi proti naší vůli, poněvadž citový a ideový ráz této poezie je nám trochu cizí, pročítáme stránky básníků, jako jest Rudolf Medek a František Taufer, s vůlí mnohem ochotnější dáti se přesvědčiti, ba s touhou uslyšeti právě zde melodie nejryzejší, poněvadž nám lahodí u těchto mladých básníků jejich kladný poměr k životu.

Po této stránce sluší vyzdvihnouti Rudolfa Medka *Půlnoc bohů* vysoko nad knihy dnešních našich mladých poetů: není v ní snadného — ach, tak příliš snadného dnes — rýmování o drobných citech zelených lidí, kteří nemají ještě, co by světu řekli, naopak s přísností skoro až zarážející chápe tu mladý muž své poslání básníka, nic si neodpouští a pevně, krok za krokem dovršuje své lyrickoepické dílko.

Ačkoli básník na jiném místě vyslovuje se příkře proti dnešním racionalisticky vytvářeným heslům a teoriím, v nichž je tak žalně málo poezie, máme přece z jeho knihy dojem mladého tvůrce, který přes veškeru odlišnost patří v širším smyslu k nové české umělecké generaci, která na jedné straně topí se sice s mladistvou vírou ve všelikých ismech, ale na druhé straně jest často až nemladě vážná.

Zmatek, který předcházeli impresionismu, objevuje se v umění znovu. Nevíme dosud, co předchází, ale vidíme jasně, že dřívější hazardní, geniální, revoluční gesta jsou vystřídána gesty a slovy až asketicky přísnými. A jistý paradox je v těchto suchých traktátech, deklamovaných s utajenou mladistvou horoucností. A proto také jistá naděje, pro kterou nepociťujeme v tomto zjevu nic deprimujícího a přes veškerou bizarní ohyzdnost dosavadních výsledků — zejména ve výtvarném umění — tušíme možnost velkého obrození. Za několik krátkých let vyplývá umělá racionalistická vegetace svou silou a přirozené umělecké a básnické instinkty — budou-li zde, o čemž těžko pochybovati — znovu se uplatní na půdě jakoby znovu panenské. Ale od těchto přechodních let dostanou a dostávají dnes již přicházející mladí umělci věnem vzácnou schopnost vážně opět hleděti na své poslání a odmítati úspěchy příliš laciné.

Pro tuto vážnost počítám Rudolfa Medka k nové naší umělecké generaci, třebaže tento mladý básník věří, jak se zdá, v nenahraditelnost a absolutní platnost starých básnických forem. Trochu umíněně staví své sloky z přísných, velmi zřídka jen kobrtajících alexandrínův, ale pozorný náš sluch přece domnívá se slyšeti možnost volnějších, ale i silnějších a pravdivějších rytmů za těžkým, monotónním chodem jeho veršů, jež jakoby spíše ze strachu, aby se nezdařily neukázněnými, než z vnitřní nutnosti jsou tak uniformní a asketické.

Vedle značné monotónnosti má však tato překázná forma důsledně užitá v celé knížce i jiné nevýhody. Je to například, abychom tak řekli, příliš tvrdá skořápka, kterou nesnadno proniká se k jádru. Tyto sloky nutno čísti několikrát velmi pozorně, než nabudeme jasněho dojmu o povaze autorovy poezie. V rukou mladého básníka, který hledá teprve pravou svou řeč, jest alexandrín někdy nástroj, který vede ke kázni, jež ve skutečnosti jest nekázeň. Prostěji řečeno: nutí vsouvati do veršů zbytečná slova. Taková poezie stává se mnohomluvnou a v Půlnoci bohů najdeme skutečně básně, jež místy činí dojem mnohomluv-

nosti, v níž obrysy se roztékají a myšlenka sebedramatičtější pozbývá spádu.

Tím částečně vysvětlujeme si neporozumění, s nímž setkal se Rudolf Medek u našich kritiků, kteří jinak přijali jej vlídně. Ranili jej na nejcitlivějším místě prohlásivše jej skoro za dekadenta, jej, který sám o sobě praví, že „nezmarý dionýský žár a životní cyklón smyslů“ vře v jeho krvi. Někomu stačila k tomu ovšem toliko ta okolnost, že autor Půlnoci bohů je stálým spolupracovníkem Moderní revue. Jiní však, neproniknuvše k jádru, dali se svést k nesprávnému úsudku nepodstatnými vlastnostmi básnickovy řeči nedosti dosud vyvinuté.

Přes tyto námitky vážíme si velice opravdovosti, která dýše z knihy Rudolfa Medka a slibuje mnoho pro budoucnost. Mluvili jsme dosud o její formě. Má však ještě potěšitelnější obsah, jehož jednotnost jest rovněž krásnou předností knihy.

Za ztracenou panenskou svěžestí rodné půdy, za živelnou krásou pohanského života v české zemi volá básník. Oživuje mladou smyslnou krví české mýty. Příchod slovanského vojvody do země markomanské, umírající, otráveným šípem raněný Sám, pozdní kosmatý Markoman, modlitba k Velesovi a Svantovítu, Kazi vzývající jméno Bivojovo, Tetka volající k měsíci, bílá kněžna, která zatloučila po pánu stadickém, Vlasta, Šárka, Trut — to je kruh básnickových představ, originelně spjatý. A proniknuvše k jádru této poezie, jsme náhle naplněni teskným podivem, že právě tento obsah dodává zvláštního svérázu českému básníku. A skoro lítost nás jímá nad tím, že tyto mýty, které měly by nám býti tak drahé, jsou ve skutečnosti jaksi cizí naší poezii, která v tomto směru holduje tak nemírně historické sentimentalitě a docela zapomněla na krásu ztraceného pohanství. Po této stránce je Půlnoc bohů Rudolfa Medka umělecký čin, jenž by neměl zůstatí neplodný. —

Země milostná, nová kniha Františka Taufra, poměrně obsáhlá, je z hlediska formálního jeho knihou nejvyspělejší a z hlediska ideového milým důkazem zvroucnění básní-

kova poměru k půdě a zemi, ale podobá se všem předešlým jeho knihám epigonským rázem své poezie. František Taufer je básník pilný a poctivý, jeho jemný lyrický fond překypuje rozkošnými obrazy, ale poeta nemůže a nemůže najít sebe, své řeči a svého světa, a stále znovu a znovu jako přecitlivá struna je rozechvíván cizími zpěvy. Kdybychom měli hledati paralelu mezi našimi výtvarníky, přirovnali bychom ho k Milošu Jiránkovi. Jeho forma prodělává ustavičný těžký a bolestný vývoj, ale je v ní přesto stále velmi mnoho primitivního a neorganického. Nevím, našli-li bychom v české poezii ještě jeden příklad takového zápasu.

K jeho šedesátým narozeninám

Něco stejně velikého jako dojemného, stejně hlubokého jako prostého, něco, čeho dosah a budoucí slávu uvědomujeme si jen velmi zřídka, a to ještě spíše instinktivně než rozumově, něco ryzího, jako jest lesní pramen, něco blahoslaveného, jako jest nezkalený život zapadlé dědiny, a současně něco úzce spřízněného se samou duší rodné země a obsahujícího in nuce nejlepší její vlastnosti — toť umělecká existence Alšova mezi námi.

Jest ovšem pravda, že pouhé jméno bělovlasého mistra má pro nás zvuk skoro čarovný. Voní podobně jako mateřídouška nebo rozmarýn, jako velmi prostá a velmi milovaná květinka z našich písní. Vyvolává představu takových věcí skoro posvátných, jako jest vlaštovka, včela nebo došková střecha, topol, věci, které jsou u nás ve veliké úctě ještě všude tam, kde neprzní života vražedné město. Ale nemá zvuku jen idylického. Naopak. Vedle křišťalové písně našeho venkova připomíná souběžně, stejně silně a harmonicky i mohutný zpěv našeho pohanského pravěku a chorál velikých dějin. Vyvolává v nás i představu dějů a věcí živelných, heroických a slavných, představu žertvy nebo dívčí války, představu starých krásných hradů a králů na statných koních. A také to však jen věcí drahých srdci českému a slovanskému.

Jest pravda také, že Mikoláš Aleš jest u nás mistr z populárních nejpopulárnější. České dítě seznamuje se s ním již v první třídě obecné školy. Po dlouhá leta stále znovu setkává se s ním český člověk a každý mu rozumí a nalézá v něm zalíbení.

Konečně jest i pravda, že Aleš těší se bezvýjimečnému uznání, aspoň dnes, uznání, jež jest nejen samozřejmou vlasteneckou povinností, nýbrž vyplývá všude tam, kde se myslí o výtvarném umění, i z hlubokého přesvědčení. Stará generace si ho váží. A když Mánes počal ve Volných směrech se svou malou revolucí, v Mánesu byl Aleš milován.

Miloš Jiránek snášel až do konce dokumenty k jeho oslavě. A teď máme nové, mladé, přicházejí s ismy ukrutnými na pohled i ve skutečnosti někdy, ale Alšovi i oni již se poklonili významně a hluboce. V tomto srdečném, upřímném a všeobecném cenění a obdivu ozval se snad jen jedinký neomalovaný pazvuk a ten (v Moderní revui) vyplýval pouze z neznalosti, z nepochopení základních výtvarných hodnot.

A přece přes to vše není tento nejčestější mistr, který pomalu až v samu podstatu rodné své půdy zapustil kořeny své umělecké bytosti, není dostatečně oceněn a objeven pro nás. Chodí se mimo něj jako mimo zlatého umělce všem milého, ale není vyhledáván jako jedinečný zjev výtvarný. Byl-li Aleš v mládí svým přezírán, jestliže nebyly nebo nechtěly býti tehda rozpoznány veliké jeho možnosti, dnes hotovému mistru křivdí se opět tím, že většina ctí v něm toliko dobrého populárního kreslíře, ale jest ještě velmi daleka toho, aby prohlédla a uznala v Mikoláši Alšovi toho, kým jest: národního génia...

Jest mnoho pravdy v tom, poukazuje-li se na náš nevděk k žijícím umělcům. Ničím tak neskrblíme jako uznáním umělců zaživa a snahou vniknouti pod povrch díla žijících. Jinde jest přece líp. Aspoň hojnou mravní podporou se nešetří, ani u zjevů podřadných. Píše se o nich, mluví se o nich, jakmile jen jest o čem psáti a mluvit. Exportují se při nejblíže vhodné příležitosti. My však raději kritizujeme, a ještě raději umlčujeme. Dovedeme býti tak krutě lhostejní...

Ale křivda, která se děje Alšovi, má snad ještě jinou příčinu. Jeho dílo zdá se tak jasné, prosté, nepochybné a samozřejmé, že zřídka koho zláká pod svůj povrch. Lidé tak si zvykli na Alšovo umění, že jich nijak neudivuje podivnost tohoto zjevu v naší době; nevidí hádanky, pročez nepokouší se řešiti jí. A tak zůstávají klidni u povrchu.

A přece dílo Alšovo, stále tak silné, svěží, mladé, dílo, jež neochvějně trvá, zatímco kolem povstávají a padají celé veliké umělecké školy, jest zjev tak výjimečný, že zasluhuje pozornosti opravdu hluboké. A na české straně (och, povídám to, jako bychom byli kdožvíco vykonali, aby

také jinde byl Aleš poznán a pochopen!) zasluhuje pozornosti dvojnásobné, poněvadž vedle lidové písně nemáme již v celém českém umění zjevu *tak* národního...

Jak známo, jsou Alšovy umělecké počátky předmětem sporu, jsou nám záhadou, které prozatím nemůžeme řešiti a k jejímuž částečnému objasnění měl by mistr sám přispěti vlastními vysvětlivkami. Otázka zní asi takto: Ztratili jsme v Mikoláši Alšovi nepřízní poměrů a nepochopením vrstevníků mistrova mládí velikého *malíře*, nějakého lepšího Pettenkofena nebo skutečného historického malíře nad všechny Brožíky, ztratili jsme přesto, že jsme získali v něm největšího svého *kreslíře*, který vytvořil absolutní české hodnoty? Na tuto otázku není prozatím odpovědi, neboť musíme míti předem úplné jasno v jiných, základnějších otázkách. Musíme znáti skutečné místo Alšových olejů, pro něž se tak nadchl Miloš Jiránek, v soudobém umění, zejména v poměru k soudobé umělecké Vídni, a musíme věděti, zda to byla skutečně jen nepřízeň okolností a lidí, která odvrátila Alše od malování cele ke kreslení, jemuž holdoval „odjakživa“. A ještě i pak zbude vyšetřiti, zda Aleš jako malíř sebenadanější byl by pravděpodobně vytvořil malířské dílo svým významem rovnocenné jeho dílu kreslířskému. Mně se aspoň zdá, že právě ona jistá samota, která obklopila mistra v jeho mužném věku, mohla nemálo přispěti k uskutečnění onoho jedinečného, posvátného skoro děje, v němž původní nazarénská linie Alšova mění se v čáru, která jest nečasovou „přírodní silou“, vytrysklou z hlubin národní půdy, děje, jenž je tak obdivuhodný, krásný a památný, že v něm hlavně měli bychom viděti Alšovu velikost. Mluví-li k nám z nejlepších *monumentálních dekorací* jeho mládí silný umělec, který soudobé tvarové čistotě a neosobnosti dodal patetickou a vášnivou životnost, mluví k nám z nejlepších *kreseb* Alšova mužného věku — národ, ryzí český lid sám, a země, ryzí česká půda sama. Měli bychom se navýsost radovati, že jsme byli vrstevníky jedinečného děje této proměny umělce v živel, tohoto podivuhodného zrodu národní kaligrafie, jež veškero bohatství ryzího českého života lidového synteticky zachycuje

s úžasnou životností. To je právě otázka, zda Aleš jako vynikající malíř byl by se pohřížil tak cele v sebe a k nejhlubšímu zdroji českého svérázu, zda by tu nestál dnes jen jako jeden starý pán z cechu malířského, nikoli však jako veliký nečasový zjev, jímž je ve skutečnosti, zjev vyrostlý zázračně z hlubin národní půdy a stojící mezi námi věčně mladý a bez malicherných vztahů napravo nebo nalevo.

Přesto, že úspěchy našeho malířství nejsou toho druhu, abychom mohli říci, že jest pánem svého osudu, ba ono naopak jest stálou hříčkou osudů cizích, jest kreslířství, toto pružné pojítko lidu s uměním, zanedbáváno u nás a jaksi v opovržení. (Myslím, že právě opak by nám posloužil umělecky i šíře kulturně.) — Proto snad největšího svého kreslíře chtěli bychom míti malířem. Ale tolik aspoň jest jisto, že o Alšovi malíři bylo by nám míti představu nad pomyšlení velikou, abychom dnes, vidouce jej tak velikým, jakým jest, mohli litovati, že nezůstal malířem.

Skutečný, zřetelný přelom umělecké bytosti Alšovy pozorujeme nicméně na jeho díle; to však tehda, když Aleš opouští své monumentální dekorace a stává se epikem ryzího českého venkova a všeho, co v minulosti jest drahé českému srdci. Také tento přelom jest však nevysvětlen dosud, také zde potřebovali bychom mistrova výkladu. Těm, kdož by v náhlém mistrově omezení se na dílo kreslířské chtěli viděti úpadek jeho tvárných sil, dlužno zcela rozhodně namítnouti, že zmíněný přelom udál se právě v rozkvětu jeho sil, kdy ještě nic, pranic nesvědčí o nějaké slabosti. Zde spíše hrály úlohu neblahé okolnosti zevnější. A pro svou osobu, poněvadž naplnění krásného osudu uměleckého vidím právě v mužné době Alše kreslíře, řekl bych, že i zdravý pud spolupůsobil tu, vraceje rustikálního českého člověka z výší patetické romantiky k rodné půdě, jejíž historii zná až do těch heraldických detailů, jejíhož života nikdy nezapomněl a jejíž přírodu miluje a rovněž podrobně zná jako málokterý český umělec.

Buď jak buď. I když Mikoláš Aleš dle nejasné domněnky jedněch mohl znamenati v našem umění ještě více, než znamená, jeho skutečný význam jest jedinečný a poroste

stále, čím jasněji budeme celé jeho dílo viděti před sebou. Mikoláš Aleš dal nám toho tolik, abychom klidně mohli říci, že nám nic nezůstal dlužen. Zato my jsme jeho velkými dlužníky.

První věcí bude teď, abychom odložili předsudek, že mistra dobře známe, že mu cele rozumíme, kdyžť je tak prostě a samozřejmě náš, český. Musíme se důkladně ponořiti do osvěžující lázně jeho umění. Jsme tím povinni i sobě.

Mikoláš Aleš je jeden ze vzácných slovanských pohanů, jimž instinktivně Svantovit jest milejší než Kristus. Miluje zdraví, sílu, svěžest země i člověka, přírodu s volným a vonným vzduchem. Kolik rozkošných věcí bylo by nám popisovati, kdybychom měli líčiti jeho ženy a děti, jeho čerty a démony, jeho krajiny! Vůbec jeho svět! Sobě, svým příbýtkům, svým lidem prokážeme dobrodiní, sblížíme-li se více než dosud s jeho kresbami. Leckterá Alšova titulní kresba pouhá ze starší doby, pověšená v rámečku, vykouzčila by nám na stěně utěšující průhled do radostnějšího světa, ale my vyhazujeme peníze za pochybné barvotisky nebo parádní oleje. Jsou ovšem již lidé s dobrým čichem, kteří každou čárku mistrovi sbírají v reprodukcích. Potřebujeme však reprodukce *dobré*. Ty dosud vyšlé sbírky Alšových kreseb jsou většinou bídné. Laciná zinkografie hodí se dnes již jen do novin a do kalendářů. Alšova čára zaslouží si reprodukce světlotisku. Té potřebujeme. Výboru nejlepších kreseb Alšových ve světlotisku na nějakém vhodném, moderním požadavkům odpovídajícím papíře, toho potřebujeme. Takové listy mohou býti laciné. A proto sláva tomu, kdo začne!

K sedmdesátce Petra Kropotkina

Velebná Rus, jejíž jméno vyslovujeme s pocity velmi složitými, s úctou i hrůzou, s obdivem i odporem současně, země svatá i odporná, říše úžasného clair-obscuru, jest nešťastná země. Je-li dovoleno věci docela maličké přirovnávati k věcem hrozně velikým, řekl bych, že se podobá líhnoucímu se kuřeti, které zápasí se svou skořápkou a nemůže jí definitivně odstraniti. Tento zápas je k pláči tragický. Ale zároveň je i tak veliký, že ani na okamžik nepochybujeme o jeho šťastném, byť snad ještě velmi vzdáleném výsledku a rozuzlení. My, vzdálení pozorovatelé, kteří nicméně stále znovu a instinktivně skoro obracíme své zraky tam na Východ, k tragickému kolosu, jejíž přese vše milujeme a jemuž přese vše jsme vděční, pociťujeme ze všech národů nejhlouběji a nejjasněji neštěstí Rusi. Současně však velmi jasně vidíme také, co znamená Rus nám i světu a co hlavně znamenati bude, až se zbaví své skořápky a na volném vzduchu a světle najde v pravém slova smyslu sebe.

Nikde na celém světě není rozpor mezi vlastní oficielní a pravou vlastní lidu, mezi pány a sluhy, mezi lhostejností, tupostí, hrubostí, ukrutností vládnoucích a latentní duševní velikostí ovládaných takového druhu jako v Rusku. Leckde a pod všelikými formami, ba skoro všude odehrává se dnes podobný politicko-sociální zápas, pravá demokracie není a v režimu kapitalistickém nebude nikdy tak svobodna, aby se mohla bez velikých bojů vyvíjeti a volně hledati pravý svůj výraz, — ale nikde nemá tento zápas povahu tak hluboce tragickou, nikde není takovým *bojem o světlo a lásku* jako v Rusku. Ve Francii například, kde jeho formy jsou nejvyspělejší a jeho ideje nejpopulárnější, přecházející pomalu do krve zdravé části národa, jest idea *sociální spravedlnosti* samozřejmější nahoře i dole, boj o ni vede se logičtěji a úspěšněji, jest přímo jádrem a kvasem národního vývoje, jejíž slupka korupce shora udržované spíše podporuje než

ničí. Ale v Rusku jedná se spíše o cit než o ideu, o cit nábožensky silný, jedná se o *sociální lásku*, jakýsi poslední opravdový zbytek onoho ideálního křesťanství, o němž se ještě tu a tam mluví i u nás, a tato sociální láska je tu současně největší a nejvyšší vzpruhou národního vývoje i terčem a stálou obětí ukrutnosti ruského samoděržaví a ruské byrokracie.

V tom je myslím právě původ neštěstí Rusi a tragičnosti jejího zápasu, že ti, kdož Ruskem vládnou, nemají porozumění pro jádro ruské povahy, jímž nejvíce opovrhují, jež nejvíce pronásledují, že nechápou, co činí Rusko velikým a co nakonec musí zvítěziti, děj se co děj, aby Rusko učinilo ještě větším. Nikoli jen ruský mužík a dělník, nikoli jen ruský myslitel, básník a reformátor, nýbrž sám Rus v nejhlubším slova smyslu jest obětí ruského režimu...

Tak jsme tedy již zvykli tomu, že každý veliký ruský člověk měl nebo má aspoň jednou v životě blízko na šibenici. A víme, že toto není řečeno obrazně. Typ velikého ruského člověka, toť typ hrdiny sociální lásky a pravidelně i typ mučedníka a oběti této lásky. A mezi těmito hrdiny, mučedníky a obětmi sociální lásky dva největší muži jmenují se Tolstoj a Kropotkin.

Různí se navzájem nemálo, a přece jejich životy a podstata jejich názorů jsou si tak podobny. Hloubání Tolstého má ráz náboženský, hloubání Kropotkinovo ráz vědecký, ale oba opouštějí své povolání, Tolstoj umění, Kropotkin geologii, poněvadž sociální láska pudí je k apoštolátu. Bylo by nesmyslné vážit si jejich díla a jejich životy, tak podivuhodně srostlé s jejich dílem, abychom seznali, který z obou byl větší. Příroda nadala oba geniálností, také srdce obou byla veliká. Je-li sláva Kropotkinova méně hlučná a jeho jméno méně populární, je to jen proto, že Kropotkin jednak přerušil dříve svou činnost vědeckou než Tolstoj svou uměleckou, jednak a hlavně že Kropotkinovy názory jsou méně příjemny dnešnímu světu než názory Tolstého. S Tolstým, apoštolem křesťanské lásky, nepřítelem vědy a revoluce, mohl a může ledakdos ledacos prováděti, kdežto Kropotkin, neznaboh a racionalista, je příliš jasný, určitý a po-

krytcům vědomým i bezděkým nebezpečný. A ještě jedna věc rozhodovala tu nejspíše o popularitě: Tolstoj napsal slavné romány, Kropotkin zanechá jen jediný román, jež nemnoho lidí dobře zná: román, který žil, román veliký a navýsost poutavý, spojující v sobě idylu i tragédii, drama i povídku, ale nepopulární a zatajovaný téměř.

Kropotkinovy Paměti máme i po česku. Nevím, je-li to kniha skutečně čtená u nás. Pochybuji o tom. Bylo by ovšem marno doporučovati teď u nás Kropotkinovy úvahy a spisy sociální a socialistické. K slyšení takových věcí nemají dnes lidé u nás uší. Ale tyto jeho Paměti rád bych viděl v českých rukách hojně. Nejsou nudné a svěží jsou jako ta jeho čistá ruská duše.

Kropotkin prožil své dětství v Moskvě a na patriarchálním ruském venkově. Pak byl carské páže, poznal život dvorní, byl na výši společnosti, s cary a velkoknížaty: v přestrojení dlel u trůnu cara Mikuláše, jako páže běhal za Alexandrem II., chránil ho před nebezpečím, později v jeden a týž den prodlévá v Zimním paláci ve dvorním kroji a přednáší v předměstí přestrojen do selské haleny a rozšiřuje revoluční ideje. Žije v žaláři a naslouchá s hrůzou, kterak vězeň, počínaje podzemním výpraskem, ztrácí pomalu zdravý rozum. Prchá a živí se čajem a chlebem jako ruský mužík. Je postupně studentem, důstojníkem, vědátorem, cestovatelem, objevitelem, administrátorem a konečně znovu vězněm a vypovězeným agitátorem. V Londýně a ve Švýcarsku žije mezi nejubožejšími proletáři.

Málo lidí pohybovalo se v tolika společenských vrstvách a poznávalo je tak jako Kropotkin. A málo lidí objalo svým duchem lidstvo v přítomnosti i v minulosti jako on a zahledělo se s takovou důvěrou v budoucnost lidstva skutečně osvíceného. Literární a vědecké vzdělání, jehož nabyl na universitách a vlastní pílí, všímaje si jazyků, krásné literatury, filosofie, vyšší matematiky, rozmnožil záhy o vzdělání, které si odnášel z dílen, z laboratoří i z volné přírody. Studoval přírodní vědy ve všech oborech, studoval vědy válečné a opevňovací, strojnictví a továrnictví.

V době své třicítky je cele mužem vědy. Objeví, že mapy

severní Evropy jsou nesprávné a že ani názory Humboldtovy neodpovídají skutečnosti. Přes dvě leta pracuje namáhavě, a jednoho krásného dne náhle vidí jasně svůj vlastní objev: že hlavní linie asijské struktury běží od severovýchodu k jihozápadu, a nikoli od severu k jihu nebo od západu k východu. Má čistou radost objevitele. Ale takalí se náhle — způsobem čistě ruským. Zrodí se v něm otázka, není-li větší povinností duchů osvícených učití a pomáhati chudým a zanedbaným než činiti objevy pro vlastní radost. A tato otázka nedá mu pokoje, až konečně ve Finsku, kde jižjiž stojí před novými objevy, pojme jej takový soucit s bídou, kterou vidí kolem sebe, že odvrátí se navždy od geologie a počne studovati lid, aby se mohl státí jeho učitelem.

To je první veliká změna v Kropotkinově smýšlení. Následovala ještě jedna. Již v době prvního svého pobytu ve Švýcarsku odcizil se Kropotkin státním socialistům, on, který naučil se nenávidět každou despocii, a bál se tedy právem i despotie hospodářské a důsledného centralismu socialistického. V době druhého pak pobytu ve Švýcarsku, po dlouhém utrpení v ruské pevnosti, když se octnul mezi velmi inteligentními dělníky švýcarského západu, nabyly jeho sociální představy pevné formy. Kropotkin vymezuje přesně svůj sen o hospodářském stavu, který znamená dobrovolné společenství odborných federací, spoluúčinkujících po způsobu dnešních společností železničních anebo pošt různých zemí bez centrální vlády. Kropotkin stává se anarchistou.

Jeho naděje byly tehda nesmírné. Sociální hnutí bylo v nejkrásnějším rozkvětu a slibovalo nejlepší výsledky. Později přišla ovšem mnohá a mnohá zklamání. Kropotkin, nezměniv ničeho na svých základních názorech, věnoval se hlavně spisovatelství, spíše vědeckému než agitačnímu. On, který ví, že zdravější život společenský vyplyne jen z tvůrčí činnosti lidu skutečně osvíceného, obírá se hlavně touto úlohou lidu v historii. Cítí, že doba, kdy lid bude schopen státí se svobodným pánem svého osudu, doba demokracie opravdu osvícené, jest ještě velmi vzdálena, a

chápe velmi jasně, jak obtížno jest dnes propagovati sladké a mírumilovné jeho ideje, poněvadž stále znovu a znovu jest nám zabývati se útoky na nejzákladnější lidská práva a bojovati za drobečky světla, svobody a spravedlnosti, neboť ani ty ještě nejsou nám často přány.

Jiří Brandes charakterizoval Kropotkina těmito slovy: Je to revolucionář bez patosu a bez emblémů, který směje se všemu divadelnímu příslušenství revoluce... Nemusí se obávati porovnání s kterýmkoli bojovníkem za svobodu v naší době z kterékoli země. Žádný neměl vyšších duševních vloh, žádný nepředčil ho nezištností.

Nemám již, co bych k tomu dodal.

Četl jsem nedávno v poznámce o *mapě M. Švabinského*, která vyšla za cenu 600 korun, že je to dílo pro svou cenu nepřístupné jednotlivcům, a proto že by je měly zakupovati města a korporace. Chápu dosti nesnadno, co by ta města a ty korporace měly si počítati s lepty a kresbami Švabinského; ale ještě méně chápu, že bychom neměli jednotlivců, kteří by *mohli* rozebrati v krátkém čase těch sto exemplářů Švabinského mapy. Je tomu trochu jinak. Tito jednotlivci jsou zde, mnoho jednotlivců dokonce je tu, ale nemají žádného smyslu pro umění, ani smyslu obchodního. Naši zámožnější lidé jsou buď bařtipáni, kteří honí se za tituly a řády, za „čestnými“ funkcemi a politickým vlivem, nebo zcela obyčejní outratové, kteří takových 600 korun snadno oželí, prohrají-li je za několik neděl nebo i za den v kartách, ale za umělecké dílo, zejména dílo intimního rázu, nikdy by jich nedali.

Těmito parvenuovskými mravy našich zámožných trpí zejména česká grafika a bibliofilie. Jimi nemožno se tak snadno a okázale reprezentovati (jako například nějakým olejovým obrazem), a proto není u nás pro ně pravého trhu, který musí počítati toliko s lidmi, kteří upřímně si přejí aspoň intimní svůj život žíti uprostřed vkusných věcí, a to jsou u nás většinou chudáci.

Z tohoto důvodu postupuje také velice pomalu naše renesance knižních řemesel, úzce spjatá se zdravou a pravdivou bibliofií. Stále a stále vidíme, že i tu nejlepší a nejpoctivější snahu o krásnou knihu ruší do jisté míry a často bezděky snaha velmi opáčná: vyráběti co nejlevněji, aby nebylo nutno příliš draho prodávati. Proto všechna naše větší díla, která vycházejí s markou bibliofilskou, jsou pravidelně jen zdánlivě bibliofilská, to jest jen zdánlivě krásně a *dobře* udělaná, a proto i u drobných, skutečně bibliofilských publikací najdeme vždy nějaký kaz, něco nedodělaného, nedomyšleného. U levných i drahých. A výjimky jsou vzácné.

K stému výročí Erbenova narození vyšlo *osmnácté* jubilejní vydání *Kytice z básní Karla Jaromíra Erbena*, první to vydání skutečně vkusné. Zredigoval a vydal je prof. Milan Svoboda na Královských Vinohradech jako úplný a věrný otisk definitivního (třetího) vydání *Kytice* z roku 1871. Knížka má kromě jedenáctistránkového doslovu 220 stránek malého formátu, je tedy hezky silná. Špalíček! Vysazena je bezvadně panem Dyrynkem a dobře vytištěna na dobrém papíře v Politice. Kromě dobré práce jsou jedinou její ozdobou pěkně červené iniciálky (nikoliv kreslené); za přílohu má snímek Erbenova rukopisu z roku 1830. To všechno jest v pořádku a činí to člověku dobře svou solidností. Ale vazba tohoto špalíčku je — papírová (dle návrhu

V. H. Brunnera). To je ten kaz. Kytice je kniha, která ovšem již přímo křičela po vkusném vydání, ale je to také kniha, která se často otvírá. Teď jsme tedy dostali vkusné vydání, ale svázané jako kniha, která se neotvírá. A proč? Poněvadž subskripční cena byla 3 koruny 50 haléřů, a teď se prodává za 5 korun. Za tuto cenu nebylo patrně možno ke všem přednostem svazku dáti ještě trvanlivou vazbu, což je pochopitelné. Ale stejně pochopitelné jest, že řádný bibliofil, který chce tuto Kytici nejen mít, ale také číst, a často číst, musí si ji dát převázat. Není tedy mnoho smyslu v takových nízkých cenách, aniž mnoho logiky u „bibliofilů“, kteří jich snad požadují. Dalo se přece tušiti, že za 3,50 není možno dostati kvalitu materiálu hodného Kytice. Proto dobře spekulovalo těch deset, kteří si objednali vydání na japonském papíře, vázané v kůži. A také dobře udělalo. Neboť toto vydání (za 16 korun) je teprve pravá Kytice pro pořádného člověka. Přehlížím v duchu dosavadní české knihy bibliofilské (ovšem veřejné) a shledávám, že nic lepšího, a vůbec nic tak dobrého a šťastného nebylo u nás ještě v tomto oboru provedeno. Sazbu a tisk jsem již pochválil, japonský papír netřeba chváliti: zbývá vazba. Provedl ji z vepřovice, bohatě slepotiskem dle návrhu Brunnerova zdobené, pan Bradáč a provedl ji i s předsádkou a ořízkou dobře: vzniklo takto veskrze harmonické dílko, jakého jsme dosud neměli. Je prosté jako Popelka, ale krásou překoná všechnu tu nádheru, která právě mizí teď po Novém roce z výkladních knihkupeckých skříní. —

Něco podobného jako u tohoto bibliofilského vydání Kytice za 3 koruny 50 haléřů stalo se i u 5.—7. svazku *Zlatorohu* (V. Tille: Božena Němcová), jenž je za 5 korun 40 haléřů. Tento špalíček, skoro dvakrát tak silný jako zmíněná Kytice, je rovněž v papíru vázaný; dostane se sice i vazba „kožená“, ale nevalně lepší hodnoty. Zlo je tu však větší a nedá se napravit převázáním. Tato knížka je totiž napěchována sazbou a přeplněna přílohami tak, že činí dojem něčeho, co je k prasknutí nadmuto. Na první pohled vidíte, na čem jste. Záslužná a trvale cenná práce Tillova byla násilně vtlačena do úpravy *Zlatorohu*, pro niž se vůbec nehodí. Čiňte s tímto trojsvazkem cokoliv, dejte si jej jakkoliv opravit a přeformovat, dobrá kniha z něho nebude. Je to charakteristický a křiklavě poučný příklad pro to, že ani v knižním světě nehodí se každý obsah do každé nádoby.

Autor — a my s ním — může tu věru závistivě hleděti na opačný příklad, který byl u nás v poslední době dán, na vzornou úpravu jiné vědecké knihy, podobné požadavky činící: *Knihy o Kosti* dr. Pekaře, jejíž druhý díl právě vyšel. Byla dostatečně již na různých místech pochválena, a proto se o ní blíže nezmiňujeme. Dáte-li si ji poslat na ukázkou, dostanete chuť čísti tuto historickou vědu, i když jinak snad se jí vyhýbáte. To je nejlepší svědectví pro správnost řádné knižní úpravy vůbec.

Naši oficielní nakladatelé polepšili se, či lépe řečeno byli polepšeni, aspoň v jedné věci. Jak se zdá podle poslední vánoční a novoroční

sezóny, přestali skoro úplně obluzovati veřejnost svými „nádhernými“ a „skvostnými“ edicemi, které kazily lidem vkus a ještě k tomu okrádaly je o peníze. Ještě tu a tam objeví se nějaké zbytečně luxusní album (například Knüpférovo), ale to už je toliko stín té staré „slávy“. Ale nesmíme si mysliti, že tato potvora „luxusnosti“ je definitivně přemožena. Může se snadno znovu objeviti v jiné podobě, přiměřenější době. Sleví se hodně z buržoácké skvostnosti, přidá se trochu prostého bibliofilského nátěru, čímž se uspoří, ale starý princip zůstane, a „nádherně ilustrovaná díla“ tentokrát s markou bibliofilskou budou vesele dál zaplavovati trh. Naši nakladatelé jsou přesvědčeni, že zásady krásné knihy a bibliofilie musejí býti náležitě rozředěny, naduty a ulízány, aby se staly hoffähig, aby našly cestu do salónů pana továrníka Houžvičky a pana doktora Mrkvičky, což je snad pravda, ale v zájmu renesance knižních řemesel a umění, která nám leží na srdci, je nutno včas ohraditi se proti zneužívání a falšování dobrého hnutí a nepovolané prsty důrazně klepnouti.

Kde vzalo například nakladatelství Hejda a Tuček odvalu činiti svému vydání *Knih džunglí* reklamu jako bibliofilské publikaci prvního řádu, ví bůh. Vysázeny z nejvšednějšího garmondu velmi všedním způsobem, tištěny na všední papír odlišují se tyto dva svazky od nejbanálnějších podobných knih toliko jakousi vzdušností a čistotou celku, takže možno je nazvati aspoň snesitelnou publikací; nikdy však krásnou. Ovšem snesitelnou jen tehdy, když předem odstraníme z ní vložené obrázky Stanislava Lolka, naštěstí nečetné. Tyto ubohosti, ohavným podtiskem učiněné snad zúmyslně hodně nezřetelnými, svědčí toliko o tom, že v Čechách má kdokoli odvahu przniti světovou poezii svým „ilustrováním“ a že společnost, která u Vilímka znečišťuje spisy světových autorů svými ilustracemi, není dosud v zaslouženém opovržení tak všeobecném, aby nemohla najíti nápodobitelů a pokračovatelů. Ale nejhorší drzost spáchána byla v reklamách pro tuto málo šťastnou publikaci, v nichž se praví, že Lolek jest u nás jediným povolaným ilustrátorem *Knih džunglí*. Lolek platí ovšem za malíře zvířat, aspoň u těch, kdož nevědí, co to je malovat, kreslit zvířata. A to stačí, aby bylo dovoleno stavěti se, jako by neexistoval mistr se zvířecími hrdiny *Knih džunglí* dávno sprátelený, Arnošt Hofbauer.

Poněkud lépe dopadla druhá velkonakladatelská publikace, která chce býti bibliofilská, *Jiráskův F. L. Věk* vydaný u Otty s ilustracemi Kašparovými. Je to slušná ilustrovaná knížka pro vkus spíše dětinský než zralý. Milovníky Kašparových obrázků bude asi mrzeti, že je tištěna na bídném papíře: skutečné bibliofilské hodnoty nemá. Zavděčiti chce se patrně spíše kvantitou obrázků, kterých je v knize spousta, než kvalitou materiálu. Kašparovy kresby přizpůsobují se textu Jiráskovu v tom smyslu, že také se spokojují s poněkud monotónním líčením doby. Jsou kreslířsky ovšem mnohem serióznější než nesvědomitě řemeslo nějakého Věnceslava Černého, ale nerozehřívají ani bravurou, ani originalitou.

Na obálce tohoto vydání čteme: Díl I. F. L. Věk má skutečně až dosud pět dílů: vyjde-li tedy dle toho postupně všech pět dílů ilustrovaných, bude to pěkná hromádka obrázků. Tu je opravdu na pováženou: poroste přitom kreslířské umění páně Kašparovo, anebo zmanýrovatí? A vytrvá zájem obecnstva, nebo klesne? A koneckonců třeba říci, že je to v našich poměrech aspoň do jisté míry nehospodárné počínání.

Takové ilustrované knihy, které neznamenaají ani umělecky, ani uměleckořemeslně pozoruhodný čin, jejichž papír, na němž jsou tištěny, a móda, z které povstaly, odsuzují je ke krátkému trvání, neměly by věru vynikati na našem v podstatě ubohém knižním trhu ani svým počtem, ani svou velikostí. Celkem vzato, jsou to publikace pro literární děti, které mají rády obrázkové knížky. Jejich zábava, toť veškeren užitek z nich. Škody způsobují více. Především a hlavně, že za nedlouhý čas objeví se za cenu nepoměrně sníženou. Snížená cena, tato ohavnost literárního trhu, nutná snad u literární makulatury vnitřně i zevně bezcenné, neměla by nikdy poskvřniti skutečnou knihu. Znešvařuje nad pomyšlení literární trh a je ve většině případů následkem nedůstojné spekulace. Jak známo, rozšířila u nás tuto ohavnost nejodporněji bývalá firma Kočího... Nejlepší zbraní proti ní bude, když se stále a stále bude veřejně na to ukazovat, jaký druh drahých publikací „ztrácí rychle na ceně“. Jsou to pravidelně takzvaná „nádherná“ a „skvostně ilustrovaná“ díla velkých nakladatelů, tištěná v nesmyslném počtu; jejich vnitřní hodnota je obyčejně spíše oficielní než skutečná a jejich zevní kvalita nepatrná, jakž ani jinak býti nemůže u takové bazarové skvostnosti. Kupovati je, toť méně rozumné než sázeti do loterie. Ztráta je tu absolutně jistá. A rovněž nutno ukazovat na to, že tohle nemůže se přihodit u tisků skutečně bibliofilských, jichž náklad a cena zejména u nás nejsou nikdy přemrštěny, počítajíce vždy toliko s užším kruhem opravdových interesentů. Naopak. Ač bibliofilské hnutí u nás je mladičké, máme hezkou řadu publikací z něho vyšlých, za něž platí se již ráda cena dvojnásobná.

O tom, že obrozený vkus jest netoliko zneužíván a falšován, ale že i vniká hlouběji do povolaných kruhů a koná tu dobré dílo, svědčí pěkná *Ročenka českých knihtiskařů*, které letos vyšel druhý ročník. Treba ji upřímně doporučiti všem, kdož se zajímají o nový rozkvět typografie. (Cena je nepatrná, za vázaný svazek 3 koruny. Má přes 300 stran s ilustracemi a přílohami.) Jeť si přáti, aby mezi všemi činiteli renesance knižních řemesel byl styk co nejužší, aby zúčastnění spisovatelé, grafikové, nakladatelé, sazeči, tiskaři, knihaři i konzumenti vzájemně se poučovali a do ruky si pracovali, neboť dalo by tím se předejiti mnoha nesnázím a obtížím často nepřekonatelným při pořizování krásných tisků. Nejvíce ovšem prospívá znalost knihtiskařské práce umělcům grafikům, kteří pracují pro typografické výrobky; ale i všichni ostatní interesenti mohou jen získati touto znalostí. Pestrost a zájmový okruh obsahu *Ročenky* jsou značné. Uvádím některé články

širší zajímavosti. Z ročníku prvního: „Moderní papíry a barvy pro knihtisk“, „Více tvůrčí jednoduchosti a slohovosti“, „O řemeslně správné výpravě knižní“, „Technické muzeum“, „Výrobky písmostrojů starší i moderní“. Z ročníku druhého: „Auerův přírodní tisk“, „Muzeum Plantin-Moretus v Antverpách“, „Úryvek staré kroniky“, „O sazbě inzertu a její důležitosti v reklamě“, „O pokroku českého grafického průmyslu“, „Daniel Adam z Veleslavína“ atd. Mezi přílohami nalézáme barevné reprodukce dle Čermáka, Mánesa, Mařáka, Kašpara, Švabinského a Panušky. Četné ukázky moderních písem a ornamentů doplňují instruktivně bohatou obrazovou a ilustrační část každého ročníku. Jediná věc, která působí rušivě při odborných publikacích tohoto druhu (například i při časopisu Typografii), jsou některé inzertní přílohy továren na barvy, na nichž k barevné reprodukci jest použito neuměleckých originálů, velmi pochybných často i vkusem. To je vada ovšem těžko odstranitelná a vyskytující se i u zahraničních odborných listů. S pány továrníky je jak známo těžká řeč, jedná-li se o umění, krásu a vkus. S těmi německými, kteří vyrábějí barvy, právě tak jako s českými, kteří vedle textilní výroby dělají i do politiky. Jinak možno se opravdu těšiti na každý příští svazek Ročenky českých typografů, která patrně již se ujala a teď bohdá vnitřně i zevně bude se zdokonalovat.

PŮVODNÍ VÝZNAM MEDUSY

Až dosud mělo se všeobecně za to, že Řekové viděli v Meduse zlého démona, zejména personifikaci zlých duchů bouře, hromu a blesku. Hadi, otevřená ústa, skřípající zuby, vyplazený jazyk, s nimiž byla zobrazována v umění archaickém, považovány za znaky, které mají vzbuzovati úděs a hrůzu. Nyní však americký archeolog je toho názoru, že původní ideou Medusy bylo pro Řeky zosobnění plodnosti a zúrodnující síly, že Medusa původně byla spojena s velikým božstvem mateřským a později, mezi 1000 a 600 před Kristem, měla vztah k slunci a Apollu. Když pak vedle produktivnosti družící se k síle sluneční spojována byla také s ničivým slunečním úpalem, sdružila v sobě destruktivní i produktivní energii slunce. Medusa stala se nositelkou slunce, solární karyatidou, což vysvětluje její původní postoj na kolenou a se zdviženými pažema: ten jest přirozený pro karyatidu běžící nebo letící. Ideu podřadného božstva nebo ducha, který ztělesňuje materiální sílu nebo energii božstva spíše duchovního, tu přijali Řekové od Egyptanů. V takovém poměru byla Medusa k primitivní Artemis v její vlastnosti bohyně přírody a plodnosti a později k Apollu jako bohu slunce. Medusa na nových nálezech na Korfu jest představována s dvěma mocnými lvy, kteří vydávají o ní svědectví jako o velikém mateřském božství; a mezi ní a lvy možno spatřiti oba její potomky, Pegasa a Chrysaóra. Tedy je tu představována zcela proti hesiodskému

mýtu a zcela předolympsky. Krásná Medusa povstala až v pátém století. Patos, který chtěli viděti v stažení a v přewislosti obočí, a široce otevřená víčka představují mocné vyzařování slunečních paprsků z jejích očí. Vykazují-li archaické typy Medusy naproti tomu symptomy vzbuzující úděs, je to vinou nedostatečné schopnosti starého umění vyjádřiti lépe ideje elementární síly a moci připisované Meduse. Zejména s jejími hady možno spojovati toliko symboly chtonické a plodnosti. Hadi civějící kolem její hlavy stáli místo slunečních paprsků a oblá forma Gorgony může představovati toliko sluneční diskos. Je nesčetně mincí a jiných helénských i římských památek, na nichž Medusa je ve spojení s apollinskými emblémy, s ideami slunce a plodnosti, s rohy hojnosti, s plody, s věnci a s obilím. Půldruhého tisíciletí stará tradice z Kréty přes Malou Asii do Řecka dá se prý dokázati, která ukazuje Medusu jako velikou sílu přírodní, proměňující se pod různými vlivy. Mýtus o Meduse byl původně důležitý mýtus přírodní, jež nutno zcela jinak vykládat než dosud. — Archeologicky doložené vývody Frothinghamovy jsou velmi zajímavé i pravděpodobné, ale pro širší veřejnost zůstane Medusa Medusou, zlým démonem, k němuž býti přirovnánu, byť i básníkem, zůstane pro naše ženy věcí málo lichotivou.

UŽITEČNÍ UMĚLCI

Hovory s Rodinem budou jednou, jak se zdá, hráti ve světě umělec-kém a intelektuálním podobnou úlohu jako hovory s Goethem. A bude-li i přese vše copatý olympan výmarský převyšovati Francouze tradiční slávou, lidé, pro které galský duch má neocenitelné přednosti přede všemi jinými, budou asi se spontánnější úctou a dychtivostí sáhati po margináliích k renesančnímu dílu největšího sochaře naší doby. Ovšem, tyto marginálie, velmi různé hovory o věčném umění a prchavé době, sebrané zbožnými rukama četných ctitelů Rodinových, budou v podstatě povahy velmi dvojaké, odhalující a komentující novému věku a jiné budoucnosti nejen klasickou krásu mistrova ducha, nýbrž i bolestnou ohyzdnost doby, v níž se zrodil a rostl. Zůstává-li Rodinovo umění v tomto směru skoro všeobecně nedotčeno dobou, jsouc nemálo izolováno od její atmosféry vlastní atmosférou, kterou kolem sebe tvoří a skrze niž spěje do ovzduší budoucnosti sobě přiměřenějšího, nedá se totéž říci o jeho projevech, které prozrazují bohudík ducha přes veškerou svou klasičnost neuzavřeného před barokní nechutností soudobé společnosti, kterou zná a bez bázně dekadentního aristokratismu kritizuje...

Nedávno promluvil Rodin o užitečnosti umělců. Tento veliký umělec v intenzivním, který nicméně miluje rozum s osvícenskou vřelostí a přímostí, neřekl ovšem nic nového těm, kdož nedávajíce se zaslepiti obdivuhodnými zevními úspěchy naší doby dovedou srovná-

vati vnitřní její úroveň s vnitřní úrovní dob jiných a — krátce řečeno — šťastnějších; ale jsou pravdy, jež vyžadují, aby byly často po celý věk opakovány a podpírány autoritami, a bývá větší odvahou, zásluhou a silou znáti se k nim než tropiti si z nich šašky a obracet je na hlavu.

„V moderní společnosti“ — praví Rodin — „jsou umělci, praví umělci ovšem, jedinými lidmi, kteří provozují své povolání rádi.“

Loni na jaře, uvažuje o poměru umělců ke společnosti, vyslovil jsem na tomto místě v negativní formě podobný názor, odůvodněný a hlásaný ostatně všemi skutečně pokrokovými sociology a národohospodáři: Lidé nevykonávají dnes svého povolání pro jeho vlastní důležitost, nýbrž proto, aby si vydělali na živobytí. Člověk pracující kvůli výdělku je však povšechně neschopen pracovati dobře a s láskou. A o tom, kdo pracuje příliš svědomitě, říká se, že kazí řemeslo... Přirozené závěry plynoucí z těchto poznatků, doložitelných stále celým dnešním hospodářským životem, proti našemu společenskému a hospodářskému pořádku — který přece *není* věčný, kdyžž život se dosud nezastavil —, a mnou vyslovené pobouřily tehdá nemálo osobnosti, jichž hospodářské názory upravují ředitelé velkobank, správní radové výnosných podniků a katédroví agenti velkokapitalismu.

To je pochopitelné. Dva světy dělí se dnes o vládu nad životem: jeden oficielní a převážný, jehož prostředkem je *kultura mamonu*, a druhý, uznávaný toliko někdy z nemilé povinnosti, slabý početně, ale stejně silný v přetvořování života, jehož prostředkem je *kultura ducha a srdce*. Jejich vnitřní a stále přítomná nesmířitelnost, vyslovovaná vždy znova umělci ducha dosti širokého, je nadějí a zárukou lepší budoucnosti. Mezi umělci, to jest všemi, kdož pracují a vykonávají své povolání s láskou, a námezdníky v širokém smyslu slova, to jest všemi, kdož užívají sil svých jen tou měrou a potud, pokud jim z práce plyne zisk, jest a musí býti instinktivní již antagonie, poněvadž jedni překážejí druhým. A čím tato antagonie je viditelnější, zřetelnější a intenzivnější, tím „zdravější“ je situace. Například: Bez předchozího poznání pravých sociálních a hospodářských příčin svého úpadku nemohla by se dnes obrozovati některá umělecká řemesla a jejich obrozování muselo by nutně selhati, kdyby neznala tato řemesla mezí, jež jejich obrodě položily tytéž příčiny.

Proto je dobře a zdrávo, když časem někdo z levice, některý vynikající umělec například, přileje oleje do ohně, třebaže je — dle bodré fráze — nepřiměřeno umělcům plésti se do těchto záležitostí, pro něž pravice mocných napsala svrchované rozřešení, zákon: *Les affaires sont les affaires*, obchod je obchod.

Že se někdo směje? Nevadí. Nesmějeme-li se také my z levice, nesmějeme-li se upachtěným zlatokopcům zpoceným hrůzou, že nevydělají dosti (poněvadž není pro ně žádného dosti), je to jen proto, že máme s nimi opravdový soucit vědouce, že nepoznají do smrti nejhlubších radostí života. Jim smáti se bude teprve budoucnost, méně sentimentální, ale také méně nelidská...

Takto praví to Rodin: „Co našim vrstevníkům skoro docela chybí, jest, jak se mi zdá, láska k jejich povolání. Pracují jen s odporem. Fušují rádi. A to se děje po celém sociálním žebříku, odshora až dolů.“

„Politikové mají při konání svých úředních povinností na mysli materiální výhody... Průmyslníci snaží se toliko špatnými a falšovanými výrobky nahromaditi co možná nejvíce peněz. Dělníci, prosycení nepřátelstvím ke svým zaměstnavatelům, více nebo méně oprávněným, odbývají své úkoly nesvědomitým způsobem. Dnes zdají se skoro všichni lidé považovati práci za ohavnou nutnost, za proklaté břímě, ač měli bychom ji považovati za štěstí pro sebe, za oprávnění k existenci.“

„Nesmíme se však domnívati, že tomu bylo tak vždy. Většina věcí, jež nám zůstaly z dřívější doby, nábytek, domácí nářadí, látky, dokazuje velikou svědomitost těch, kteří je zhotovili. Člověk pracuje dobře nebo špatně; myslím dokonce, že onen způsob lépe mu svědčí, poněvadž lépe odpovídá jeho povaze. Ale člověk dbá hned dobrých, hned špatných rad a dnes dává rozhodně špatným přednost. A přece oč šťastnější bylo by lidstvo, kdyby práce nebyla prostředkem k životu, nýbrž nejvniternější potřebou!“

„Tato obdivuhodná změna mohla by nastati jen tehda, kdyby všichni lidé následovali příkladu umělce, či lépe řečeno, sami proměnili se v umělce. Neboť toto slovo v nejširším jeho smyslu značí mi každého, kdo to, co dělá, dělá s radostnou účastí...“

Mluví-li známý průkopník moderního uměleckoprůmyslového hnutí Henry van de Velde o „žravém zájmu průmyslníkově“, který se usadil vedle výroby a znemožňuje, aby byla dobrou a krásnou, mluví Rodin o tom, že „dnes za užitečná považují se také ona bohatství, která slouží jedině k ukájení ješitnosti a jsou stavěna na odiv, aby vzbuzovala závist, a která jsou netoliko neužitečná, nýbrž přímo překážkou nejhoršího druhu“. V podstatě mluví oba o stejné věci, o témže prameni ohyzdnosti a nespokojenosti. Co Henry van de Velde, který odborně studoval poměry moderního řemesla a průmyslu, zahrocuje přímo protikapitalisticky, to Rodin, vzdálený pozorovatel, naznačuje toliko jemně. —

Proč však máme si přát, aby každá práce konána byla se zájmem a s láskou, dobře, krásně, umělecky? Není to zbytečno? Nestačí odbýti ji co nejrychleji, odflknouti ji, rychle se jí zbaviti jako nutného zla? Nikdo nebude váhati s odpovědí. Ač většina lidí myslí při své práci toliko na zisk a ví, že pravidelně zisk je tím větší, čím dílo je hůře zhudlařeno, požaduje přece od druhého dobrou práci, cítí v hloubi duše, jakým dobrodiním je práce dobrá. Jen lidským bytostem, které soudobý pořádek srazil k existenci nemocných zvířat, je tak zcela lhostejno, kterak žijí a uprostřed čeho. Všichni ostatní lidé mají více nebo méně jasné tušení o štěstí, jež plyne pro člověka z obcování s věcmi dobrými a krásnými.

Proto Rodin jmenuje užitečným vše, co člověka uvádí ve stav

tohoto pocitu štěstí, jež vzbuzují věci dobré a krásné a jenž je tím větší, čím více spolupracují při díle oduševnění a fantazie. „Člověk, který bezpečen před nouzí jako mudrc užívá nesčetných rozkoší, které každý okamžik zjevují se před jeho očima a před jeho duchem, ten kráčí světem jako bůh... který smrtelník je šťastnější než on? A poněvadž umění učí nás oceňovati a užívatí radostí, kdo může popříti, že je nesmírně užitečno?“

„Ale nejedná se pouze o požitky intelektuelní. O mnohem více se jedná... Když Tizian maloval obdivuhodně aristokratickou společnost, jejíž každý člen prozrazoval svými tahy, svými pohyby, svým krojem hrdość bystrého rozumu, autoritu a bohatství, dával benátským patriciům za vzor ideál, ježž přáli si uskutečniti.“

„Když Poussin komponoval krajiny, v nichž zdá se vládnouti rozum, neboť tak jasné a majestátní jest jejich uspořádání, — když Puget tvořil svá těla hrdinů, — když Watteau skrýval své úchvatně jemné, zádumčivé pastýřské páry dávající si vzájemnou lásku v zamlklý stín hustého lupení, — když Houdon vzbouzel Voltairův úsměv a bohyni lovu Dianu stavěl na hbité nohy, — když Rude ve své Marseillaise svolával starce i dítky k obraně vlasti: tito velicí francouzští mistři stvořili postupně věrné obrazy národního ducha, jedni smysl pro krásné uspořádání, energii a eleganci, druhí rozum a heroism, všichni radost života a šťastnou pohotovost k volné, nenucené činnosti. A tak jejich dílo ztělesňuje Francouzům podstatné znaky jejich rasy.“

„Ovšem, lidé, kteří dovedou příslušným způsobem požívatí vynikajících uměleckých děl, jsou velmi vzácní a také počet diváků, kteří taková díla pozorují v muzeích nebo i na veřejných místech, jest nepatrný. Ale *city obsažené v dílech* vniknou konečně přece v široký dav. Vedle géníů jsou jiní umělci s menšími schopnostmi, kteří opírajíce se o tvorbu mistrů svým způsobem činí ji srozumitelnou obecně. Spisovatelé přijímají od umělců jako umělci od literátů: mezi všemi hlavami generace existuje trvalá výměna myšlenek. Žurnalisté, populární básníci, ilustrátoři a kreslíři činí davu srozumitelnými pravdy, jež byly objeveny velikými duchovními potencemi. Je to jako vyvěrání a proudění intelektuelních sil, jež padají v mnohonásobných kaskádách, až utvoří velikou, stále pohnutou hladinu, která představuje duchovní stav určité doby.“

„Nesmí se pouze říkati, jak se to obyčejně děje, že umělci reprodukuji toliko cítění svého prostředí. To nebylo by sice malou věcí. Neboť je stále potřebno, aby člověku ukazovalo se zrcadlo, pomocí něhož poznával by sama sebe. Ale umělci činí více. Čerpají z hlubin bohatého pokladu tradice, jež sami opět rozmnožují. Jsou ve skutečnosti vynálezci a vůdci...“

„Poussin maloval za Ludvíka XIII. mnohá mistrovská díla, jejichž pravidelná ušlechtilost ohlašovala charakter následující vlády. Watteau, jehož volná grácie zdá se vznášeti se vůdčím způsobem nad celou vládou Ludvíka XV., nežil za tohoto krále, nýbrž za Ludvíka XIV.

a zemřel za regenta. Chardin a Greuze, kteří oslavováním měšťanského domova ohlašovali, jak se zdá, demokratickou společnost, žili v době monarchie. Mystický, mírný a měkký Prud'hon vzal si uprostřed šumných a ječivých fanfár císařských právo tíše milovati, soustřediti se, snít, takže jeví se býti předchůdcem romantiků. A krátce před námi, za druhého císařství, vložili Courbet a Millet do svých děl těžkou práci a důstojnost lidu, který ve třetí republice dobyl si tak vlivuplného místa ve společnosti.“

„Nepravím, že tito umělci určili veliké proudy, v nichž projevuje se jejich duch. Pravím pouze, že bezděčně přispěli k jejich vzniku; pravím, že patřili k intelektuelní elitě, která stvořila tyto tendence. Ovšem, tato elita neskládala se pouze z umělců, nýbrž i ze spisovatelů, filosofů, básníků a publicistů.“

„Dalším důkazem pro to, že všichni velicí mistři přinášejí svým generacím nové ideje a sklony, je také ta okolnost, že přechasto jest jim nesnadno zjednatí uznání těmto novotám. Často byl celý jejich život bojem proti prostřednostem. A čím větší byl jejich génius, tím delší zneuznání je čekávalo... Dobro lidem neproказuje se beztravně. To nejmenší, čeho tito mistři zasloužili si za svou zatvrzelost, s kterou chtěli obohatit lidskou duši, jest nesmrtelnost jejich jména...“

KAPITÁL NA UMĚLECKÉM TRHU

Úžasné stoupání cen za díla uznaného výtvarného umění, způsobené ovšem hlavně zběsile konkurenční poptávkou americkou, není zjev nikterak potěšitelný. Neznamenať ani následek zvýšeného zájmu o umění, ani kynoucí možnost nápravy v poměrech soudobých umělců, ani jakýkoliv jiný úspěch kulturní. Nic se nezměnilo k dobrému. Toliko někteří lidé, kteří lacino nebo laciněji koupili, prodávají draho nebo draže. Toť vše. Nějaké kapitály byly velmi dobře uloženy. A mohou býti znovu dobře uloženy, neboť i z dnešních mladých bude ten neb onen slavný. Ale poněvadž jisté riziko je tu přece, i když dobrý čich je nejlepší, nutno jako dříve dávat umělcům toliko almužnu... Ke zlému mění se již více. Odvážejí-li američtí miliardáři ze sportu evropské umění do svých zámořských galérií, je to děj v podstatě velmi nesmyslný a příliš libovolný. Evropské instituce pro ochranu domácích památek měly by tu rozhodně býti vyzbrojeny dalekosáhlejší mocí bez ohledu na všelijaké právní předsudky. I koupí může býti páchána loupež. Ta cirkusová silácká představení amerického kapitálu na evropských uměleckých dražbách nejsou praničím povznášejícím, a jsou-li již jednou zákony a je-li nesmyslnost našeho hospodaření dílem jejich, měly by zde býti zákony drakonické, aby aspoň nějaká rovnováha byla zachována. Veřejné galérie evropské neuchovávají ovšem dosti z našich uměleckých pokladů, ale kde je záruka, že soukromé galérie evropské, v nichž nutno hledati často nezbytné

doplňky muzeí veřejných, nepřijdou dnes nebo zítra na buben a právě to nezbytné neodstěhuje se za oceán? Vždyť s Amerikou nedá se konkurovat. To je jedna věc. Ale stoupání cen velikého uměleckého zboží (jinak již těžko to nazvatí ze stanoviska dnešního uměleckého trhu) má vliv i na ceny menšího a malého. Exempla trahunt. Moderní kapitál stává se náhle uměnímilovným. I ten menší. Neboť ceny jsou již přiměřeny procovské a fabrikantské pýše. Možno se chlubit. Možno zavoditi. Bohatý snob vyjímá se dobře v salónech. A nemluví-li ještě o Matissovi a jeho vrstevnících, zná nicméně „všechno“ od Whistlera až po Cézanna. Krátce řečeno: komedie, která se hraje na sociálních výšinách, zatímco po venkovech a v mansardách odehrávala se a dosud se odehrávají dramata, dramata tvůrčí i dramata bídy... A třetí věc: I v nejmenších věcech dá se pozorovati vpád bařtipánů. Sběratelství, která bývala vášní krásnou nebo podivínskou, stávají se sportem, pro nějž je vším slavné jméno, které se draze platí. Sbírají se například exlibris, knihovní značky, jež prolomivše v moderní době starý rámec heraldický dobyly si velikou volnost, ale v nejlepších příkladech svého druhu zachovávaly si všude ráz přiměřené viněty nebo signetu. Určeny jsou k tomu, aby byly nalepeny na vnitřní stranu svrchní knižní desky jako znamení vlastnickovo, nemají, řeklo by se, překročovati jisté meze skromnosti a nevtíravosti. Takový Lanna byl nějaký pán, nějaký sběratel, a přec jeho exlibris je prostinká viněta s Mánesovým dřevorytem. Ale dnešní Němci, u nichž bují exlibrisový sport, usoudili jinak. Zde pořádný sběratel, rozumí se dvorní nebo komerční rada, nespokojí se se vkusným signetem nebo erbem. On musí míti lept, a čím větší, tím lépe, a nemůže-li ho míti od Maxe Klingera, tož aspoň od některého menšího miláčka doby a papírových sportsmanů. Toho zmocnili se brzo obchodníci. Platí se jména, sbírají se jména, smysl knihovní značky mizí, exlibrisové umění mizí, ale obchodníci vydělávají a komerční radové myslí, bůhvíco mají, když nasbírají pár set výdělkových leptů se jmény a hesly jiných komerčních, vládních, dvorních atd. radů... Modleme se: Pane Kapitále, obrať se zase jinam!

ČESKÉ ÚSPĚCHY

V Paříži skončila nedávno zajímavá a svým způsobem dosti kuriózní výstava: Francouzské kostely v moderním umění. Po rozluce francouzského státu od církve spustili katolíci veliký povyk pro své kostely a někteří s dobrým Mauricem Barrèsem v čele uspořádali mocnou agitaci, při níž nebyly zdůrazňovány tak náboženské, jako spíše umělecké zájmy. Byl to jen protivládní tah, neboť ve skutečnosti nehrozí starým kostelům pražádné nebezpečí, poněvadž byly vesměs jako monuments historiques postaveny pod ochranu státu a jsou na jeho náklad udržovány a spíše až příliš mnoho než málo záplatovány

a restaurovány. Ale katolické agitaci podařilo se přece vzbuditi jistý umělecký zájem o francouzské kostely a měla aspoň ten dobrý účinek, že došlo k zmíněné výstavě. Na 200 maleb, leptů a kreseb sešlo se v rue Laffite, znázorňujících skoro stejný počet francouzských kostelů, od nádherných katedrál starých hlavních měst až po maličké a skromné kostelíky a kaple vesnické. Poněvadž Bretoňsko láká dosud nemálo pařížské malíře, byly tu bretoňské kostely nejčteněji zastoupeny, ač nepatří k vynikajícím kostelním stavbám francouzským, i když některé mají značný půvab malebnosti. Umělecká hodnota vystavených prací byla ovšem velmi různá. Skvostným kusem byl jeden z četných obrazů fasády katedrály rouenské, které maloval Claude Monet; také velmi pěkný Raffaelli byl tu. A jak dodává referent Kunstchronik, nebylo to nejlepší od malířů, nýbrž od rytců dodáno, a mezi tím nejlepším stály za zvláštní zmínku listy Pražáka T. F. Šimona z Notre Dame de Paris a ze Sainte Chapelle. Máte radost?

NOVÉ KNIHY

Pro triadvacet členů svého „svatováchalského dědictví“, jak tomu umělec říká, sepsal, vysázel, vytiskl a svázal pan Josef Váchal tenkou knížku, jejíž titul zní: Opata Longina z Tarasconu vejklad krátký o figuře pravé kozla staženého, odhalené skrze jeho neřest největší. Je to zajímavá literární i typografická hračka, ilustrovaná několika dřevoryty, jejíž starodávný ráz nepřesvědčuje však docela v jasné úpravě a na moderním ručním papíře. Panu Váchalovi mělo by býti dopřáno, aby mohl pracovati na větším díle, kde by mohl pracovati cele svoje umění ideově a citově neohrožené a technicky zdatné. V této knížečce je to zejména dřevoryt na stránce osmnácté, zcela nemystický, který ukazuje, jak mnoho vervního dovedl by umělec. Zdá se mi, že přece jen mrhá svým velikým talentem, libuje-li si či lépe řečeno je-li nucen libovati si v drobných kuriozitách, i když jsou sebezpuvabnější.

MODERNÍ PLAKÁT

Nedávno zmínili jsme se na tomto místě ve fejetonu „Umění a reklama“ o úpadku uměleckého plakátu a vyslovili jsme naději, že se snad vytvoří moderní styl plakátu typografického. Zajímavou shodu názorů konstatovali jsme nyní v referátu O. P. v Kunstchronik o mezinárodní výstavě plakátu ve vídeňské Secesi. Píše se tu: Před několika lety spojovaly se s vývojem plakátového umění přemrštěné naděje... Dnes jim nikdo již vážně neuvěří. Ano, půjdu ještě dále a řeknu, že obrazový plakát vůbec, aspoň tak, jak se dnes pěstuje, je překonaná a odbytá věc. Francouzi, kteří obrazový plakát stvořili, byli znamenití a skutečně duchaplní malíři a kreslíři... Ale dnes je plakát všeobecně v rukou

rutinérů, kteří si myslí, že dosti učinili, když zvětšili obrovsky witzblatovou karikaturu nebo anekdotu... Jedno se mi zdá rozhodným: plakát není doménou umění, nýbrž uměleckého řemesla. Dle mého úsudku je budoucnost plakátu v plakátu písmovém pouhém nebo ornamentálně zdobeném. Že u plakátu jest hlavní věcí písmo, to cítili již starší Francouzi, obklopujíce křížem krážem své figury nápadnými řádky písmovými. Moderní německý plakát (a český rovněž!) dopouští se té kardinální vady, že obraz a písmo odděluje od sebe, takže ten, kdo jedno pozoruje, nevidí druhého. Písmový plakát potřebuje důkladné reformy, neboť to, co dnes z něho vidíme na ulicích, je žalostné.

KTERAK FRANCOUZSKÝ STÁT NAKUPUJE UMĚLECKÁ DÍLA

Přes tisíc soch, maleb, grafických listů a uměleckořemeslných předmětů zakupuje ročně francouzský stát a vystavuje teď veřejně v École des Beaux-Arts. Kdo navštíví tuto výstavu, sezná, že los mohl by o nákupu stejně dobře rozhodovat jako nynější státní sekretář. Přibližně stejná sbírka vznikla by, kdyby veškerá čísla z velikých pařížských výstav hozena byla do jednoho pytle a sirotek se zavázanýma očima vytáhl z něho tisíc kusů. Jedinou vyjimku možno zjistiti, ale ta stejně pěkně charakterizuje mecenášskou úlohu francouzského státu. Když totiž loni pan Dujardin-Beaumetz, bývalý malíř bitev a nyní správce francouzského umění, koupil již vše, co se mu líbilo, zbylo mu ještě 10 000 franků. S tím šel k Rodinovi a zeptal se tu, co má na skladě za tento obnos. Rodin dal jednoho z Měšťanů calaiských, který již po dvacet let se svými soudruhy veřejně je vystaven... Ostatní je všechno blahoslavený průměr a dokonce i smetí docela neblahoslavené. Tato výstava byla by člověku skoro záhadou, kdyby nevěděl, kterak se nakupuje. Ve Francii stane se člověk členem Akademie, čestné legie anebo jiné oficiální společnosti jen na základě kandidatury dle všech pravidel tradice ohlášené, a právě tak děje se to i při nákupech uměleckých děl. Umělec, který chce prodati státu některé své vystavené dílo, musí o to zažádati. Žádosti doporučené vlivnými politiky, profesory uměleckých škol a členy Institutu mají největší naději na splnění. Ale peněz dá stát co nejméně; umělec musí se spokojit se ctí, že stojí v novinách o zakoupení jeho obrazu. Zaplatí-li francouzský stát za nějaké umělecké dílo 200 franků, je to už značný obnos. Průměr nečiní více než 100 franků a ceny jdou ještě níže až ke 20 a 15 frankům. Poněvadž je-li umělec zakoupen státem, znamená to velikou reklamu u jistého obecnstva, potřebují této reklamy právě prostřední lidé, aby si mohli vydělat snáze na živobytí, a proto rádi dávají své práce státu za cenu tak nepatrnou a dali by je zdarma, kdyby to šlo... Ale Francie má štěstí. Zatímco stát hromadí plevel a prostřednost, sbírají soukromníci s porozuměním a skoro rok co rok dědí stát nějakou sou-

kromou sbírku. Tímto způsobem dostali se do Luxembourggu a Louvru krajináři fontainebleauští, realisté s Courbetem v čele, impresionisté v čele s Manetem a všichni ostatní velcí Francouzi 19. století. Nebýti toho, byla by tato muzea chudší na moderní francouzské umění než kterékoli větší muzeum evropské.

NEJPOPULÁRNĚJŠÍ POHLEDNICE

Kdyby dnes bylo opravdu nutno rychle změnit příšernou úroveň všeobecného vkusu, šlo by to jediným způsobem radikálním: zamezením výroby nevkusného. Ale dokud výroba řídí se poptávkou bez ohledu na její smysl, nesmyslnost lépe řečeno, dotud všechny dobré příklady a snahy jsou skoro marny: publikum po dobrém sáhne toliko se sebezapřením; jakmile však je pustíme z dohledu, vrhá se tím žádostivěji po zakázaném ovoci. Ohyzdnost má příšerně zdravé kořeny. Proto se například nestaly populárními vkusné a umělecky cenné dopisnice. A víte, které jsou nejpopulárnější? Pohlednice trpytivé. A víte, kterak vznikly? To byl jednou jeden saský fabrikant papíru, snad dosud žije: ten dlouho trpěl nedovolenou mírou dobrého vkusu. Ale náhoda mu pomohla od vkusu a živoření. Ležely před ním pohlednice dobře malované, ještě vlhké; na druhém konci psacího stolu stál však talíř se žlutým skleněným prachem, jež potřeboval k chemickým účelům. Tu náhlý průvan zavál skleněný prach na pohlednice, prach zůstal na nich — a ejhle, geniální nevkusnost, která dosud chyběla jeho obchodu, byla vynalezena! Šťastný vynálezce vyráběl pak už jen pohlednice trpytivé a tím stal se z něho bohatý muž. Ohyzdnost má příšerně zdravé kořeny.

RECEPT PROTI NESYMPATICKÝM LIDEM

Lidé nesympatičtí jsou břemeno. Malicherná náhoda svede tě s nimi, slušnost velí, abys je teď pozdravoval, dokonce předem pozdravoval, neboť nesympatičtí lidé nepoznatelně skoro čekají, až učiníš ty první pohyb ruky nebo obličeje. Neučiníš-li ho, minete se bez pozdravu. Zůstává ti nepříjemný pocit, žeš tak dlouho vzdával čest pitomci. Můžeš si však připravit exkvizitní požitek, pozlobíš-li ho dle následujícího receptu, jež uveřejnil jistý spisovatel, jinak velmi dobrosrdečný: Počni nesympatického člověka pozdravovat velmi uctivě a poníženě. Neodolá kouzlu této pocty a jednoho dne pozdraví tě sám v přítomnosti většího kroužku lidí, aby na otázku, kdo jsi, mohl odpovědět: jeden ctitel. Tu však udiveně pohlédni na něj vyvalenýma očima jako na člověka dotěrného a neodpověz mu na pozdrav. — Nesympatické lidi zlobití je exkvizitní požitek.

Popularita je dnes vražedná, popularita je svůdce vedoucí k záhubě — aspoň mravní a intelektuelní. Snad tím nebývala vždy, jistě nikdy dosud v takové míře. Četl jsem tuhle zajímavé posouzení bývalé korunní princezny saské. Zdá se, že přiléhá, kdo pozoruje tuto kuriózní existenci při světle a dá si práci pročísti pečlivě její obhajovací spis, usoudí prý, že Louisa klesla vlastně toliko vinou své populárnosti. Nevidí toho: vybájila si „nepřátele“ u saského dvora a honosí se jen svou oblíbeností u saského lidu. Ale býti oblíben u saského lidu je prý samo o sobě pochybná přednost, ale okrašluje-li princezna tím svobody, které si vzala, je to vrchol naivnosti. S mladou princeznou mohl mítí člověk sympatie: její svěží temperament, její rakouská grácie, nesnadnost jejího postavení u saského dvora, to vše mluvilo pro ni. Kdyby byla zůstala nepopulární, mohla ledačehos dosíci sebekázní a důstojným chováním. Ale kadidlo, jímž obléval ji „její milý saský lid“, obestřelo jí smysly. Pustila uzdu temperamentu, a bodrá luza, která nemá smyslu pro kázeň, ale které neobyčejně imponovala princeznina „svoboda srdce“, zahrnovala ji stále novými sympatiemi. Muselo dojít ke katastrofě. Louisa, osvobodivši se od pout etikety, sestoupila zcela do atmosféry lidu, stávala se stále volnější a volnější a její kniha má tón nadevše milý lidu, čeledníkový, nasládlý a prolhaný. Maličerné žalostné klepy a tlachy, jimiž je až po okraj naplněná, budou rozkoší pro její primitivní ctitele a ctitelky. Hrdá, osamotnělá žena mohla napsati strašlivou satiru, zdrcující obžalobu; populární paní Toselliová zpracovala svůj Lebensweg jako předměstský škvár... Takový úsudek zdá se příliš aristokratickým. Ale nečetli jsme takto životopisy populárních spisovatelů? Proč bychom tedy měli jinak čísti životopis populární ženské?

JAK SI LIDÉ VZPOMÍNÁJÍ NA ŠKOLY

Špatně, dalo by se říci, kdybychom chtěli býti docela struční; špatně zejména všichni, kdož mají více svatého ducha než průměrný teolog a filolog. Přes všechny nesmírné pokroky, přesto, že stále cítíme naléhavou povinnost brániti moderní školu před klerikály, zůstává škola v očích mládeže i v očích dospělých, pokud nejsou pedanty, mučírnou a učení mučením. A všichni, kdož nebojí se přezdívký utopista a přemýšlejí o možnostech lepší (tj. modernímu životu a moderním poznatkům přiměřenější) budoucnosti, nalézají odvahu říci to velmi nahlas, neboť vidí možnost sladké školy uprostřed zdravého života, školy tak přitažlivé, že naše dnešní škola je proti ní skutečně peklem. Je přirozeno, že jsou to hlavně vynikající osobnosti, jejichž zkušenosti z let školských jsou velmi smutné, jejichž duch, i když byl mladistvý, reagoval již tehdy nezapomenutelně na tuto trýzeň. V Německu vyšla

nedávno sbírka úsudků směrodatných osobností o školní jejich době (Alfred Graf: Schülerjahre) a německá kritika sama přiznává ten celkový dojem z knihy, že „zkostnatělé, čistě formalistní vyučování, udílené třídou lidí svrchovaně méněcenných, nepřispělo ani v nejmenším k vlastnímu vzdělání nejvzdělanějších současníků“. U nás jsou poměry ovšem trochu jiné, naši učitelé a profesori nestojí všeobecně na tak nízké úrovni v poměru ke špicím vzdělanosti, ale zkostnatělou metodou souží se povšechně i u nás naděje vlasti. Některé úsudky budou tedy i u nás zajímaví. Sám kníže Bülow přiznává, že na gymnasiu „zejména převaha gramatických a mechanických hledisk ztěžuje vniknutí v ducha, obsah a krásu děl klasických“. Jiní smejí býti upřímnější a drsnější. Tak Hermann Bahr „ještě dnes nemůže se ubrániti nejprudšímu rozhořčení, vzpomene-li oněch záludných, závistí mučených, škodolibých idiotů, kteří se jmenují učiteli“. Ludvík Gurlitt: „Měl jsem dojem, že svět je velikou gramatickou mučírnou: po deset let točilo se vše kolem indikativu a optativu, kolem spousty pravidel, která byla vynalezena pro utrpení lidstva a neměla konce. Škola zdála se mi cestou pralesem, kde trní gramatiků staví se člověku do cesty.“ Prof. August Forel: „Klasický ideál humanistického gymnasia je slaměný panák, fetiš. Je ztrátou času, poněvadž člověk se tu učí toliko pedantskému formalismu, ale nikoliv duchu Římanů a Řeků.“ A. von Gleichen-Rußwurm: „Za vzdělání a způsoby, jichž jsem v životě nabyt, děkuji životu samému, a nikoliv škole, jejíž vyučovací hodiny mám v paměti jako něco prázdného, pedantského a neživotného.“ Kurt Martens žaluje se všemi lepšími žáky na školu teď právě tak jako dříve a Carl Spitteler praví: „Až do svého patnáctého roku jsem školu posílal k čertu, po patnáctém roku jsem školu proklínal.“ Malíř Lovis Corinth považuje pěstování rozumu, vkusu, charakteru a těla, jež u něho prováděla škola, za velmi nepatrné a stejně Max Slevogt: „Že by škola pěstovala rozum — samostatný rozum —, nemohu tvrditi, vkus, pokud se umění týče, byl těm pánům jistě asi cizí, — ale charakter byl spíše kažen, ke lhaní a výmluvám přímo ve velkém vychováván.“

PODIVNÉ INFORMACE UMĚLECKÉ

Je škoda, že naše nejserióznější umělecké měsíčníky Volné směry a Styl nevšímají si od počátku soustavněji umění grafických a knižních řemesel. Že zejména nepěstují v tomto ohledu soustavnou kritiku a informaci. Takto čeští interese, sběratelé a milovníci uměleckých tisků odkázáni jsou často na informace diletantů a nekritických referentů, kteří mají zejména nyní u nás pole velmi volné. Ujímají se dokonce slova i v publikacích, které chtějí platiti za umělecky odborné. Kam to vede, možno ukázati na dvou příkladech z poslední doby. V orgánu pražské Jednoty výtvarných umělců (prosím!), v Díle, jejíž

redigují malíř Kalvoda a spisovatel A. Macek, našel se referát o jakési výstavě japonských — — mědirytin! Domnívali jsme se zpočátku, že si někdo ze slavné redakce „vystřelil“, ale nikoliv: bylo to míněno vážně. Lokálka hemžila se nesprávnostmi, ale možno-li jakžtakž omluviti, počítá-li se tu například rafinovaný Šaraku, mistr pozdní a přímo dekadentní, k primitivům, nemožno omluviti, ani kdyby se to stalo v denním listě, natož v umělecké revui, učiní-li se obratem nešikovného péra z japonských dřevořezů, o nichž dnes již ví každý inteligent, mědirytiny. Jiný případ: V druhém čísle grafické revue Veraikon jest na úvodním místě referát o vídeňské výstavě uměleckého plakátu. Je to spíše neobratná causerie. Čteme tu však i takovouto informaci: z anglických mistrů plakátu zastoupen byl *sám* B. Beggarstaff. Referent neví tedy, že B. Beggarstaff znamená Brothers Beggarstaff čili Bratři Beggarstaffové a jest plakátovým pseudonymem pánů Pryda a Nicholsona. Zdánlivě je to omyl nepatrný. Ale Brothers Beggarstaff nejsou pouhé jméno z mnoha jmen, nýbrž jméno, které znamená největší mistry uměleckého anglického plakátu, o nichž interesent musí právě věděti něco víc, a zejména referent odborné revue umělecké. Bylo by věru načase, aby aspoň redakce uměleckých listů vybíraly si spolupracovníky s jistou opatrností.

BUGRA

Z návěštních tabulí, z výkladních skříní a inzertních částí novin zní to jako pitvorný chorál podivínských zvuků. Je to někdy k smíchu, někdy k zlosti. Pedanti jsou rozhořčeni. Ale uvažujeme-li o věci zcela strážlivě, shledáme, že se tu jedná o důsledek moderního hospodářského života, o hospodářskou potřebu, proti níž pedanti a estéti jsou velmi bezbranni. Mluvíme totiž o oněch dnes již nesčetných a často skutečně bizarních a směšných slovech, která vznikají za účelem hlavně reklamním buď zkracováním dlouhých názvů, obyčejně více nebo méně násilným, buď tvořením nových názvů stručných a markantních metodou pravidelně spíše kupeckou, abych tak řekl, než vědeckou. Jest jich již legion. Dotírají na nás z plakátů, z inzerátů a z nejrůznějších reklamních tiskopisů. Některá jsou jen dočasná a příležitostná: slouží podnikům krátkého trvání nebo vyskytnou se náhle a zmizí, poněvadž stejně rychle mizí obchodní artikl, jež ohlašují a jenž se neujmul. Jiná mají dnes již za sebou slavnou minulost a před sebou dlouhou budoucnost a přejdou do naučných slovníků. Například odol, kunerol atd. Boj proti nim, i kdyby skutečně byl tak důležit, byl by marný, poněvadž odpovídají opravdu jisté moderní potřebě, a tak nezbyvá nám než rezignovaně přihlížeti k jich pestrému reji a hluku, třebaže jest v něm často mnoho nechutného.

Noviny roznášejí slávu těchto kupeckých názvisek po celém světě, čtenáři inzerátů jsou hojní, a tak skoro každý člověk obohatil již

aspoň několika svůj slovník. Slovo „Bugra“ nepatří k těmto populárním. A nebude k nim náležeti nikdy. Jeho život bude také krátký. Vymyslili si je Němci s duchaplností nepřilíš velkou. Je to velmi násilná zkrácenina názvu Internationale Ausstellung für Buchgewerbe und Graphik in Leipzig 1914 čili pro mezinárodní grafickou výstavu, jež se bude konati v roce 1914 v Lipsku. Slovo je hloupé, ale je zde a ujímá se přesto, že i v Německu leckde proti němu protestují. Tedy Bugra!

Bude to veliká podívaná a ještě něco více: veliká přehlídka mezinárodního vkusu na půdě sice německé, nicméně však vhodné. Neboť význam Lipska, přesto, že u něho svedena byla památná bitva, bude v dějinách mítí vždy povahu spíše kulturně historickou než politickou: Lipsko je město knihy, a Západ s Východem, Sever s Jihem setkávají se v něm, pracující k rozšíření knihy...

Umění stavitelské, sochařské a malířské jest dnes v nemalé míře odcizeno jaksi širokému životu národů. Stero překážek a stero nedorozumění kalí poměr mezi producenty a konzumenty těchto umění. Chybí jim většinou ona míra popularity, která jest nutná, má-li určité umění býti považováno za výraz umělecké potřeby a vkusu národa. V tomto ohledu jsou to dnes spíše umění a umělecká řemesla grafická, která mají užší vztah k širším vrstvám a podávají do jisté míry představu o všeobecné úrovni výtvarného vkusu. Zejména za posledních dvacet let učiněny byly na všech stranách veliké pokroky v oživení grafických umění a řemesel a v zužitkování jich v životě i nejvšednějším. Byly netoliko obrozeny, zdokonaleny a rozšířeny veškery původní i reprodukční techniky čisté grafiky, byla nejen věnována nová pozornost zevnějšku knihy a uměleckému duchu vrácena knižní řemesla, nýbrž netušeného rozmachu a estetického obrození dosáhla i grafika užitková soukromá, obchodní i veřejná. Od navštívenky soukromníkovy až po reklamní a obchodní tiskopisy velkých firem, od intimního exlibris až po papírové peníze a státní tiskopisy poštovní, — všech těchto věcí, jež soukromá či veřejná osoba nebo instituce předkládá přátelům svým nebo nejširší veřejnosti, počal člověk v poslední době všimati si z hlediska estetického a umělci jsou povoláni k jich navržení i provedení. Grafické umění v širokém smyslu slova dobylo si celý nový svět, a nic nevádí, že je to svět hlavně obchodní a hospodářský. Jeť právě to charakteristické pro naši dobu a výsledky tohoto soužití umění s obchodem jsou dnes již zajímavé i cenné.

Mezinárodní výstava pro knižní řemesla a grafiku v Lipsku ukáže poprvé ve velikém měřítku výsledky těch výtvarně uměleckých snah, ež jediné jsou dnes skutečně populární. V tom ohledu bude hlavně zajímavá. Tato pokojná soutěž všech kulturních národů v grafickém umění a průmyslu ukáže knižně řemeslnou tvorbu s jejím hlubokým vlivem na všeobecné vzdělání lidu a v její souvislosti se všemi odvětvími kultury a dokáže, jak vynikající místo zaujímaly a — hlavně — zaujímají dnes grafická umění a řemesla v životě národů.

Dle předběžného výstavního plánu má tato výstava obsahovati

šestnáct skupin, jichž výčet sám o sobě dokazuje, jak široce jest tento podnik — ostatně bohatě dotovaný — založen, jakou poskytne podívanou lahodící i poučnou a jakého historického přímo významu nabude pro podceňovaný hospodářský význam umění v naší době. Skupiny ony jsou: 1. Čistá grafika. 2. Užitková grafika. 3. Knižně řemeslné vyučování. 4. Výroba papíru. 5. Zpracování papíru a úloha psaní. 6. Výroba barev. 7. Fotografie. 8. Reprodukční technika. 9. Řezání písma, písmolijectví a příbuzná řemesla, stereotypie, galvanoplastika. 10. Tiskařství. 11. Knihařství. 12. Nakladatelství, knihkupectví a komisionářství. 13. Časopisectví a zpravodajství, prostředky reklamní. 14. Knihovnictví, bibliografie, bibliofilie a sběratelství. 15. Stroje, aparáty, materiále a nářadí pro veškeren tiskařský průmysl. 16. Zařízení pro ochranu a prosperita.

Tyto skupiny budou rozčleněny opět ve třídy, jichž bude přes šedesát. Každou skupinu bude předcházeti historické a technicky poučné oddělení, aby také laik nabyl jasného pojmu o věci. Vývoj a kulturně historický význam každého grafického odvětví bude tu přehledně předveden a technický vznik každého procesu bude naznačen všeobecně srozumitelným způsobem. Oddělení etnografické bude věnováno pracím primitivních národů. Dílny v plné práci, modely a demonstrace na aparátech, jakož i kinematografická představení budou upravena tak, aby vzbuzovala stejně zájem odborníků i zájem širokého obecnstva, a celá výstava vůbec jest projektována moderně jako živý organism, a nikoli jako veliká mrtvá snůška předmětů. O zjevech knižního i hudebního nakladatelství budou bezprostředně poučovati přednášky, čtení, koncerty, jakož i knihovny a čítárny, ba i ta „čtvrť zábavná“ bude ve znamení „černého umění“. Také ženám, které chtějí všude míti něco extrovního, bude vyhověno: zvláštní oddělení pojme práci žen v knižních řemeslech, a pro toto oddělení zvolen je dámský výbor. Vystavené předměty bude možno většinou ihned koupiti si, takže sběratelé s plnými tobočkami budou moci jistě dokonale uspokojiti svého „koníčka“; jiní budou moci své štěstí zkusiti aspoň ve výstavní loterii. Rozumí se, že již dnes stanoveny jsou četné kongresy a schůze odborných spolků, bibliotekářů, bibliofilů, sběratelů, spisovatelů, fotografů, stenografů, žurnalistů atd.

Tak bude to tedy jednou odborná výstava v nejlepším a nejmodernějším smyslu slova, skutečná událost pro svět grafickořemeslnický, umělecký, literární a jistě v nemalé míře i pro svět všeobecně obchodní a průmyslový. Přichází v dobu, kdy můžeme mluvit o světové renesanci knižních a grafických řemesel a umění, a dokáže bohdá dvě důležité věci: Předně že obrození *dobré práce* má v těchto (a implicity ovšem i v jiných) odvětvích řemeslné a umělecké výroby ohromný a hluboký význam hospodářský. Po druhé že nový poměr světa obchodního a průmyslového ke světu uměleckému, utvořený úspěchem hesla „Dobrá práce!“ a vniknutím umění na široké pole moderní reklamy, znamená nalezení nejschůdnější a nejzdravější cesty pro popularizaci

umění, pokud ona má smysl, a pro skutečné zvýšení všeobecné úrovně vkusu.

Bylo by tedy záhodno, aby i příslušné české kruhy odborné zúčastnily se této výstavy aktivně i pasívně. Jest ovšem pravděpodobno, že bude málo našich odborníků, kteří nepůjdou se podívat a poučit. Příležitost je vzácná a cesta není daleká. Jsme přesvědčeni, že po této výstavě změní se ledacos i u nás, že hlavně zmizí nechuť oficielních užších kruhů k moderním směrům. Ale bylo by dobré také, kdybychom v Lipsku ukázali, co dovedeme, když chceme. Není toho tak málo. A zde je právě nebezpečí, že oficielní kruhy, velmi zpátečnické (jako jest například pražské Uměleckoprůmyslové muzeum), nevezmou náležitěho zřetele k tomu, co vzniká u nás na základě iniciativy soukromé a neoficielní, a tak podají obraz českého grafického snažení docela zkreslený. O to tedy hlavně měla by se zajímati nyní česká veřejnost, pokud věc se jí týká.

PHILOBIBLON

Jest mnoho krásných věcí dosud na světě. Ženy a krajiny, zvířata a kytice, umělecká díla a veliké stroje; jsme-li optimisté, můžeme věřit, že je toho ještě dosti na zemi pro základ k životu sladkému a spanilému. — Jest mnoho krásných věcí dosud na světě, ba více než si myslíme, znájíce a pozorující ohyzdnost své doby. Nutno jen vyhýbati se opatrně všedním cestám, na nichž spoluobčan obecný dělá peníze, a nemysle než na zisk, blbne přitom pomalu, nutno uhýbati směle na pěšinky milovníků a nestarati se o to, co tomu říká „svět“, svět vteřiny, na němž nespočine nikdy oko dobrých bohů. A žijíce s věcmi krásnými, chápající je stále hlouběji, osvobozujeme se bezděky od předsudků a vášní zohyzďujících dobu a utvrzujeme v sobě vůli k novému životu. Jest mnoho krásných věcí na světě a dobrá kniha jest jednou z nich; jednou krásou z mnoha krás, dodejme ihned a s důrazem. Neboť nebylo by nám zdrávo, kdybychom v knize viděli něco nadevše posvátného, kdybychom příliš zbožně naslouchali poněkud sterilnímu evangeliu věže ze slonoviny, kde kniha bývá nejvyšší vládkyní, kdybychom se opírali toliko o kulturu příliš papírovou nebo zavrtávali se slepě do bibliomanie. Je mnoho věcí stejně krásných jako nejkrásnější kniha, a milující život košatý, opouštíme často knihu pro ty ostatní krásy světa, a milující také život svobodný, odmítající všechny zevní imperativy, nedáváme se zotročiti ani povinnostmi čísti. A tož přichází k nám kniha nikoli jako profesor se vztýčeným ukazovákem, nýbrž jako pěkná milenka, a když milenka, tedy chceme ji míti dobrou a krásnou a vyhledáváme jen tu, která nás něčím chytí. A je-li naše rozkoš největší, když hodná naše milenka živá má prádlo sněhobílé a čerstvým vzduchem vonící, kterak jen mohli bychom nechtíti, aby i kniha, kterou milujeme a jako poklad střežíme, měla zevnějšek krásný a dýšící poctivostí a vkusem řemeslníka umělce! / Toť základ a smysl naší bibliofilie, které chceme věnovati tyto sešity. / Dík iniciativě, více nebo méně soukromé, počínají se dobré snahy bibliofilské ujímati i v českých zemích a samozřejmost jejích neformulovaných zákonů a pravidel počíná vítěziti i tam, kde dosud při vyjimečných tiscích panovala divoká libovůle. Nicméně právě teď zdá se nám, že česká bibliofilie potřebuje oddaného rytíře, obhájce a bojovníka, nestranný orgán obranný a kritický. Máme tedy v první řadě na mysli tento úkol a s pomocí informovaných a upřímných přátel české knihy a české umělecké kultury chceme doporučovati vše dobré, vytýkati vše špatné a bdíti nad tím, aby pod bibliofilským praporem nehřešilo se proti vkusu a vnitřní hodnotě. / Je velmi přirozeno, že krásná kniha odjakživa ráda učarovala kultivovaným lidem s náklonností sběratelskou a že pro ně bývá zcela malý skok od krásné knihy

ke krásné rytině, k umění grafickému a k uměleckému řemeslu grafickému vůbec. Lidé, kteří nehledí na uměleckou kulturu s bařtipánským despektem, budou pomalu mít doma nejen dobrou knihovnu, ale i mapy s dobrou grafikou. / Sběratelství stalo se v naší době velmocí. Jeho kategorie, kterou tvoří milovníci umění, zjedнала si nesmírné zásluhy o umělecký vývoj. Podrobně o těchto zásluhách, o detailech tohoto sběratelství a také o amerických žralocích pohovoříme si ovšem později ve zvláštních člancích. Chceme nezištně podporovati zdravé sběratelství, a vedle krásné knihy má v nás vyznavače a propagátory zejména grafika umělecká i uměleckořemeslná. / Dřepěti věčně v pokoji, toť zaměstnání „benediktýnů“. Mnohem příjemnější a zdravější je ležeti v mechu nebo v trávě s ptáky a stromy nad hlavou, vůbec lenošiti v přírodě, když je třeba lenošiti. Ale hněvají-li se nebesa a kazí-li vám pohodu, jaká rozkoš zasednouti doma v teple a pohodlí nad mapu rytin, listovati, sníti... / Nikoli kšeftsmeni, ale sběratelé a milovníci budou u nás mluvit k sběratelům a milovníkům; o čem pěkném dovíme se doma i ve světě, na to upozorníme, přihlížejíce ovšem k malým a nevyspělým českým poměrům, v nichž skutečné umění kupují a sbírají skoro jen chudáci, kdežto ti, kdož „něco mají“, většinou „podporují“ jen v nejlepším případě umění s procovským taktem a vkusem. / A mělo by se rozuměti skoro samo sebou: Umění vůbec a veškerému pravému kulturnímu životu věnujeme nejednu stránku těchto sešitů, jež nebudou vedeny pedantsky. / A čtenáři nebudou nám snad mít za zlé, když se dokonce rozhovoříme někdy i o věcech, které souvisejí — s kulturou srdce a nervů.

BRADÁČOVY VAZBY

Od 21. dubna do 11. května otevřena byla v brněnských Lužánkách výstava prací z uměleckořemeslných kursů pražského ústavu ke zvelebování živností. Obsahovala 1. práce dekoračních malířů pokojů, písma, štítů a dřev; 2. práce knihařské; 3. barevné a pestré papíry. — Byla dosti zajímavá, ale poněkud přeházená, nepřehledná a trpící nedostatkem označení nebo aspoň řádných poukazů ke katalogu, který na brněnské poměry byl velmi slušně upraven Akciovou knihtiskárnou a obsahoval pěkné stati inspektora L. Weignera. / Celkový dojem byl ten, že pražské kursy učí sice odborným znalostem a poctivému řemeslu, ale postrádají silné vedoucí ruky skutečného umělce. Zejména vystavené malířství štítů a písma holduje zcela jakési staré i nejnovější „secesi“, přestylizovaným, neukázněným a málo vkusným dekoracím, známým z různých nových kreslířských publikací. Rovněž na pracích z kursů knihařských, obdivuhodných pečlivou technikou, straší většinou nevkusný secesní ornament a skvostnost velmi procovská. Často jsme litovali, že tolik píce a dobré vůle vynaloženo tu bylo na vazby, jež přese všechno zůstávají nevkusnými.

/ Nejpríjemnější částí výstavy byly barevné papíry a vazby samostatných knihařů a absolventů kursů. Z barevných papírů činí nejpríznivější dojem nádherné italské, tištěné dřevěnými štočky, a jemné předsádkové papíry japonské. I v jiných kolekcích bylo ledacos pěkného a praktického, zejména mezi papíry litografovanými. Význam papírů škrobových a máčených přeceňuje se u nás v poslední době. Skutečně dobré, vzorkem i barvami příjemné a praktické papíry bývají tu přece jen výjimkou. Na výstavě bylo mnoho mezi nimi znehucujícího, hrubého, špinavého a málo praktického. / Vazby samostatných knihařů svědčily zato o velikém pokroku, jež naše umělecké knihařství bude moci dovršiti, setká-li se v kruzích lepšího zákaznictva s upřímným porozuměním.

Není tomu mnoho let, co my, kteří jsme byli z prvních bouřících se v Čechách proti starému šlendriánu, ač náš vkus byl ještě velmi nejistý a naše názory odpovídaly době prvního Sturm und Drangu, nabylí jsme přesvědčení, že s našimi knihaři nejde nic dělat. Neměli jsme tehdy ještě mnoho vkusně a řemeslně dobře upravených knih, ale co nebylo zkaženo knihtiskařem, to dodělal knihař. Člověk mohl sice na své přání dostati vazbu drahou a „skvostnou“, ale v každém případě byla to práce v podstatě nedbalá, bez citu a taktu provedená. Pisatel těchto řádků dal si tehda u nejpřednější pražské firmy svázati první, skvělý ročník Pana do vepřovice. Potíže, které měla firma s nalezením kůže, byly prý ohromné, ale koneckonců dopadla vazba tak nemotorně a nevkusně, že zákazník byl rád, když se naskytla příležitost vyměnit si opět ročník vázaný za nevázaný... Nechávali jsme tedy státi knihy v policích bez vazby anebo vyhledávali jsme vazby staré a dopouštěli se toho paradoxu, že moderní knihy dávali jsme vázat do starožitných vepřovic nebo teletinek. Také nakladatelské původní vazby pěstovali jsme nějaký čas. Krátký. Neboť přišli jsme z deště pod okap. Některé vyhlížely dosti vkusně, ale nakonec shledali jsme, že jsou ohromným švindlem.

/ Ještě nedávno byli jsme bezradni. Knihy se rozpadávaly a čekaly. Pak jsme četli o novém knihařství v Německu, o renesanci ruční práce, o Kerstenovi, Goltzovi, Sonntagovi ml., Demeterovi a Endersovi. Byli jsme smutni a jižjiž chtěli jsme si své knižní poklady poslati svázat do Německa. Bylo to odhodlání trochu odvážné, neboť ti Němci jsou hanebně drazí. A tu nás vysvobodil pan Ludvík Bradáč...

Na brněnské výstavě bylo v oddělení samostatných knihařů hojně pěkných prací. Pan Balcárek měl tu dobrého Zeyera a pergamenovou vazbu v batice, která je hodně nemístná pro — Hradčanské písničky F. X. Procházky a spíše zajímavá než krásná. Pan Malík závodí dobře s panem Bradáčem; měl tu výborné věci. Ale dáma, která byla na výstavě před námi, řekla, jsouc tázána, jak se jí vystavené vazby, zejména Bradáčovy, líbily: „Jsou tam krásné věci, jsou tam i hezčí než

Bradáčovy, ale ty Bradáčovy jsou dělány s citem.“ To je právě slovo! / Vystavovati vazby tak, že se zavřené knihy položí pod sklo, jest vlastně zcela nesprávně. Vidíme takto toliko svrchní desku a snad nejvýše ještě po nějaké námaze nedokonale část hřbetu a ořízky. To však naprosto nestačí. Když už nelze počítati se svědomím navštěvovatelů výstavy a nechati knihy k volnému nahlédnutí, měly by se stavěti polootevřeny do přiměřených, nejlépe oblých etažérů, aby byla viděti dobře nejen svrchní deska, nýbrž celá vazba i s předsádkou. Neboť pouze dle svrchní desky a hřbetu nedá se posouditi celá vazba, jako nemůžeme dle obálky souditi o úpravě knihy. Nejen dobrý materiál s dobrým slepotiskem a zlatým tiskem navrchu, nýbrž dokonalé zharmonizování všech prvků dobré vazby činí z knihvazačské práce umění. / Měli jsme již hezkou řadu Bradáčových vazeb v ruce, a proto můžeme jen souhlasiti s panem inspektorem Weignerem, který na výstavě mimochodem řekl, že pan L. Bradáč nejlépe se jim vydařil. Má prostě umělecký cit, bez něhož veškerá dobrá vůle a veškeré znalosti jsou málo. Dovede vhodnou volbou barev a materiálu učiniti radostnou i vazbu lacinou, což je zejména v našich poměrech důležité, kde dražší vazba je málo vyhledávána; je to kus propagandy dobrého vkusu. Ale řekne-li se mu, že nemusí šetřiti a že kniha stojí za vazbu, na níž dal by si záležeti, provede svou věc jako skutečný umělec, a po těchto vazbách (v příštích číslech přineseme postupně některé reprodukce) budou se jednou sháněti i naše muzea jako po dokumentech obrozené dobré práce české. / Pan Bradáč studoval dosud, jak se zdá, hlavně vazby staré. Miluje stará tlačítka a nelze upříti, že dovede s nimi provésti práce zejména na teletinkách a vepřovinkách, jichž duch je zcela moderní. Ale bude nicméně dobře, povšimne-li si také prací ryze moderních, například německých vazeb Kerstenových. Víme ovšem, že panu Bradáčovi nechybí ani v tomto směru nejlepší vůle. Na brněnské výstavě viděli jsme nádhernou vazbu (lépe řečeno svrchní desku toliko) v moderním provedení, která nás nejvíce upoutala z celé výstavy a k níž jsme se vždy znovu vraceli. Na černé sametové kůži uprostřed byl zlatý ornament složený z oválů prostě mřížovaných a ostatní deska pokropena byla symetricky zlatými slzami. Bylo v tom zvláštní poetické kouzlo a měli jsme tisíc chutí otevřít skříň a prohlédnouti si vazbu celou. Jenže nedůvěřovali jsme ochotě zemských zřizenců, kteří tu hlídali. Věčná škoda, že štěstí této vazby nepotkalo lepší literaturu, nýbrž jen Vyskočilova Bílého páva! / A ještě o jedné věci bude dobře zmíniti se při této příležitosti. Ani od sebe-inteligentnějšího knihaře, který je povinen především svému řemeslu věnovati se intenzívně, nemožno žádati, aby znal veškeru literaturu, která se mu dostane do práce. Ale dobrá vazba, hlavně ovšem práce nákladnější a složitější, má býti v nějakém logickém poměru k obsahu knihy. Nemyslíme ovšem na nějakou hrubou symboliku dle vzoru návrhů slavného mistra Olivy, nýbrž na pouto vnitřní, jemnější a zpola utajené. A tu, myslíme, je třeba jisté součinnosti zákazníků s knihařem,

ovšem zákazníkům inteligentních, kteří vědí, co chtějí a co chtítí mohou. Dobrému knihaři samému přijdou jistě vhod příslušné pokyny, které nesmějí býti ovšem pedantské a musí ponechávati volné pole individualitě knihaře umělce. / Pan Bradáč není a nezůstane osamocen. A čeští bibliofilové mají tedy již příležitost opatřiti si dobrou práci doma a ignorovati šlendrián a švindl „skvostných“ vazeb nakladatelské velkovýroby. To je nemalý úspěch našich obrodných snah a pro naše bibliofily odstraněna poslední nesnáz. Neboť pro ně zajisté krásná kniha je celá teprve tehdy, když má dobrou a sebe důstojnou vazbu.

NOVÉ PUBLIKACE

JOSEF HOLÝ: VAŠÍČEK NEJLŮ. Není naším úkolem v tomto časopisu pěstovati literární kritiku. Chceme si tu všímati pouze knih a publikací pozitivně nebo negativně zajímavých z hlediska výtvarného a umělecko-řemeslného a z tohoto hlediska také je posuzovati. Přitom jest nicméně tu a tam nutno dotknouti se literárního významu a vnitřní umělecké hodnoty publikace, jež nás právě zajímá, a my se nebudeme tomu vyhýbati, i když nepřekročíme mezí diktovaných účelem tohoto listu. — Při knize pana Holého je dvojnásobně nutno poukázati na její literární hodnotu, poněvadž byla by to skutečně škoda, kdyby toto výborné dílo české práce knihtiskařské trpělo nějak podceňováním literárního významu knihy nebo dnešní neoblíbeností autorovy osoby v jistých kruzích pražských i brněnských. — První vydání Vašíčka Nejlu v letech devadesátých, kdy bylo u nás více hlubšího smyslu pro poezii, také více kritické opravdovosti a poctivosti, a kdy zdánlivá nesrozumitelnost díla nebyla důvodem k jeho paušálnímu zavržení, přijato bylo, zejména jeho první část, veškerou serióznější kritikou jednak příznivě, jednak aspoň jako dílo literárně vysoce zajímavé. Změnily-li se literární poměry, nezměnilo se podstatně faustovské epos pana Holého, a oddaný čtenář poznává, že ani mocná básnická síla některých jeho kapitol nevyčichla. Je-li i tento „básnický fragment ztraceného člověka“ pouhým experimentem, je to experiment řídké literární hodnoty, kterou jiná generace dovede opět náležitě oceniti. Malá psychóza, která zejména v úzkém Brně zmocňuje se snadno davu, jde-li o neoblíbenou právě osobu, nemůže na tom ničeho změnit. Je snad pravda, že za prémii brněnského Klubu přátel umění a za příkladnou ukázkou moderního umění knihtiskařského byla by se lépe hodila kniha v širší veřejnosti oblíbenější a pro ni přístupnější, ale stojíme-li před hotovou věcí, nezbyvá nám než věcný úsudek. — Považujeme druhé vydání Vašíčka Nejlu po stránce typografické za výkon, jemuž patří dosud první místo v řadě našich krásných knih, a sice proto, že tu bylo docíleno podivuhodně monumentálního účinku bez pomoci výtvarného umělce, prostou dobrou prací typografickou a tiskařskou. A nebyla to práce snadná. V díle pana Holého střídá se forma prozaická s formou

veršovou, dramatickou a dialogickou. Téměř každou druhou stránku bylo nutno řešiti znovu a samostatně. Po této stránce je druhé vydání Vašíčka Nejlů přímo vzorníkem pro sazeče, kterak překonati s nejlepším možným zdarem obtíže, které již nemohou býti větší. Rozumí se, že obraz dvou protilehlých stran není vždy absolutně jednotný a klidný, jak by si snad mohl přáti přílišný teoretik a pedant. Toho vylučovala předem pestrá forma básně a za každou cenu bylo by se toho dalo docílit pouze na úkor přirozenosti sazby a přehlednosti textu. A že těchto dvou důležitých požadavků dobré typografie bylo dbáno, je hlavní ctností tohoto díla. Ať rozevřeme knihu kdekoliv, víme vždy ihned, na čem jsme, a nikde neuráží nás násilností. Vedle promyšlené vlastní sazby, která by byla přece jen nestačila někdy udržeti stranu pohromadě, přispívají k celkovému dojmu kompaktnosti a jednoty znamenitě lahodné světle oranžové linie, lemující text nahoře a dole, a pak ovšem i krásné písmo rozložitě, měkké (při vší drsnosti, která dobře odpovídá obsahu) a přiměřeně veliké. I tyto věci však jsou důkazem promyšlenosti celého díla, a tak máme z této knihy velmi harmonicky působící a velmi přirozeně se podávající dojem díla veskrze a spolehlivě odváženého i uváženého. Chvály zasluhují i titulní list a dedikace s jistou elegancí řešené při vší své prostotě. Toliko obálka brožovaného vydání zdá se nám příliš chudá, příliš provizorního charakteru, za nímž těžko tušiti dílo tak bohaté v detailech a tak monumentální v celku. Knihtiskárna Politiky a dobrý duch jejího oddělení krásných tisků pan Karel Dyrynk mohou býti hrdí na svého Vašíčka Nejlů. A líčí-li nám pan Dyrynk ve svém spisu Typograf o knihách obtíže, s nimiž bylo nutno zápasiti V. Preissigovi při Slezských písních, cítíme, že nebyly ničím skoro proti těm, které on překonal ve Vašíčkovi Nejlů a překonal tak, že u jeho díla bude nucen zastaviti se každý budoucí historik moderní české typografie. — Vašíček Nejlů prodává se také v původní vazbě páně Bradáčové, k níž dodána byla z Brna kresba pro svrchní desku, která není bohužel ani přiměřená, ani vkusná.

RABELAIS: GARGANTUA. Překlad této knihy je nejpozoruhodnější literární čin poslední doby u nás. „Ohromná, svatá, obzvlášť krásná“ satira Rabelaisova, tato „renesanční bible“ mravná a necudná, hluboká a hrubá, měla býti již dávno a úplně se všemi pěti svými částmi přeložena do češtiny pro národ barokních mozků. Ale je lépe, že s překladem počíná se teprve teď, kdy je aspoň někde více smyslu pro překladatelské umění a překladatelskou poctivost. Počíná se s první knihou, celkem samostatnou a nejméně trpící starodávnou rozvlácností a symbolismem poněkud temným; mělo by se však pokračovati, a to těmi, kdož začali. Překlad podniklo pět českých romanistů, seminář dr. Haškovce; kapitoly veršované převedl dr. Munk. Práce nebyla snadná, ale pouhé nahlédnutí do překladu přesvědčí nás, že tu máme co činiti s dílem uváženým a nikde ledabylým. / Úpravou knihy

usmiřuje si nás poněkud Reisova knihtiskárna, která dosud chápala dobrý zevnějšek knihy velmi povrchně a neměla ani valného štěstí při svém výběru literárním. Gargantua činí nejlepší první dojem. Vydání „bibliofilské“ (toliko o 1 korunu dražší než obyčejné), na měkkém nažloutlém papíře, působí dobře plnou, černou sazbu, dobrými tituly kapitol a karmínovými iniciálkami. Ale tato chvála platí jen o některých arších. Jsou jiné, kde sazba je náhle podivně prokládána a barva její naprosto nedostatečná. Zdá se, jako by svazek byl příliš veliký, aby mohla býti všem archům věnována stejná péče. Hlavní zásluha o úpravu patří ostatně V. H. Brunnerovi, jehož obálková kresba patří k nejprostším, ale i nejlepším jeho pracím, a rovněž titulní list je velmi zdařilý a přiměřený. Máme v něm neocenitelného knižního grafika, a je opravdu škoda, že tak často právě u větších projektů a zajímavějších problémů jeho součinnost se nám — toliko slibuje.

MILOŠ MARTEN: CORTIGIANA. Nový podnik paní Neumannové svědčí, že i kruh blízký Moderní revui odkládá konečně výstřední a zcela netypografické i nelogické rozměry, jimž od let devadesátých byla kniha pokusným králíkem, a volky nevolky podléhá také jednou zdravým a jasným zásadám. Cortigiana — studená hračka trpělivého klenotníka — napodobí lehce miniaturní kodex z quattrocenta. Je dobře vysazena a sytě vytištěna v knihtiskárně Politiky, ale ani iniciály, ani obruby stran nelze nazvat šťastnými. Nemají stylu ani opravdovosti. Zato na předtitulním dřevorytu ukázal pan Kobliha umění technicky již značně pokročilé a zejména silně sugestivní. Vázána je knížka poněkud lehce do hnědého papíru s litografovanou předsádkou pěkného vzoru a teplých barev. / Jako druhý svazek téže edice vyšly Oskara Wilda Básně v próze, tenounký sešitek dobře vytištěný a upravený tiskárnou Skalák a spol., ale za 2 koruny trochu drahý. Příložen je k němu Wildův portrét v slabé autotypii, jaká v „knihách pro bibliofily“ vždy působí poněkud nemístně.

ČASOPISY

VERAIKON. Ráz této revue, jejíž titul a prospekt slibovaly publikaci přísně odbornou a exkluzivní, jest v podstatě polovičatý se sklony k odmítané „populárnosti“. V českých poměrech není to nic divného ani veliký hřích. Býváť zejména ta česká exkluzivnost spíše pózou a omezeností než odstupem vkusu skutečně vytríbeného a vybíravého. A trocha ohledů k slabým vědomostem a k nevyspělým požadavkům, s nimiž setkáváme se u nás i u interestů, kteří s opravdovou láskou přistupují k věcem uměleckým, nemůže věru nic pokaziti. Zato postrádáme v této nové publikaci větší odborné přísnosti a jemnější úpravy. Víme ovšem, jak nesnadno a zřídka dá se u nás najíti odborný

článek, vyhovující literárně i věcně, víme, že naše odborná literatura umělecká je dosud ve stadiu úplně embryonálním a že jest se nám spokojiti toliko s pokusy a nejistým tápáním, ale aspoň dobrou vůli a snahu chceme viděti, která se vyhýbá všemu, čemu možno se vyhnouti. V tomto ohledu Veraikon neuspokojuje například stanovisky příliš kamarádskými (k Fr. Koblihovi) nebo velmi nekritickými (k O. Štáflovi) a také tím, klade-li na úvodní místo lehký referát, s jehož hledisky těžko se smířiti. (Například mluví-li se v něm široce o plakátech časopisu Morgen, umělecky naprosto chatrných a nepřikladných, které ilustrují toliko úpadek dnešní umělecké afíše a jež věru nebylo třeba reprodukovati ani v měřítku sebemenším.) / Úprava Veraikonu je skoro demokratická a přes dobrou sazbu Dělnické knihtiskárny dosti neladná. Mnoho má na svědomí papír textu, jehož vzhled je chudý a kvalita špatná. Rovněž příloha nejedna působila by lépe, kdyby byly tištěny na ručním papíře (jako lept Konůpkův), třeba levnějším, ale vkusném. Na grafické přílohy podobné publikace nutno ostatně hleděti jako na listy velmi samostatné, a proto je dosti nevkusno číslovati je a označovati vpředu vtíravou značkou; to patří nejlépe na papír předsádkový. Velmi nevhodná je také například úprava leptu Vaňáčova, který nalepen je na papír a v rámeček hodící se snad pro ukázkou nějaké typografické práce, ale nikoli pro původní uměleckou grafiku. / Tímto zběžným výčtem některých nedostatků nikterak ovšem nelámeme hůl nad mladým podnikem. Naopak. Přejeme Veraikonu všechny úspěchy, aby se mohl zdokonaliti. Beztak mnohý omyl zavinen je asi snahou dáti co nejvíce za předplatné poměrně nepatrné (21 korun ročně za pět svazků). / Ve vyšlých dvou číslech jsou následující přílohy: 1. Konůpkův lept Ze staré Plzně, rembrandtovský a dobrý; 2. Koblihův dřevoryt z cyklu Máj, nikoli nejlépe zvolený; 3. list ze starého českého pasionálu, reprodukováný a upravený příliš moderně; 4. Váchalův trojbarevný dřevoryt Bleskem zasažený strom, jehož tisk pro revui je nesrovnatelný bohužel s tiskem autorovým; 5. tři dřevorytová exlibris, z nichž nejlepší je Váchalovo svým charakterem značky; 6. Honsův lept V přístavu amsterodamském, velmi slabý a bezvýrazný; 7. Šimonův dřevoryt Podobizna sochaře G., efektní, virtuózní, ale poněkud studený; 8. Vaňáčův lept v kameni Dětská hlavička; velmi dobrý; 9. Adámkův dřevoryt Před věčností, nijaký ideově i graficky. Vedle těchto příloh jsou přiloženy ukázky prací různých firem.

UMĚLECKÝ MĚSÍČNÍK. O dobré vůli, která je nade všechnu pochybnost, o vysoké úrovni, jakou z našich uměleckých časopisů mají již jen publikace spolku Mánes, ale také o nevelkých bohužel hmotných prostředcích svědčí každé číslo této mladé revue, na jejíchž stranách je nezvykle mnoho teoretického zápalu. Ať již zaujmeme tu a tam stanovisko sebeodlišnější, tolik musíme vždy přiznati, že Umělecký měsíčník je nejnadějnější a nejzajímavější embryo v našem uměleckém životě

a že jemu především třeba přáti zdárný vývoj na pevné finanční bázi. Bývá-li ve Volných směrech a ve Stylu dobrý původní příspěvek bílou vranou — nepravím k jich škodě — a pěstují-li tyto revue přímo programově překlad, jeví se v UM snaha právě opačná a řada našich mladých umělců promlouvá tu o všech uměleckých zjevech. Cítíme, že je to nová generace, která až dozraje, bude moci skutečně povznést naši chudou odborně uměleckou literaturu, zejména výtvarnou. Prozatím čtou se tu poněkud tvrdé a nevždy dosti jasné teoretické úvahy o všem možném, jimž nicméně nutno dáti přednost před zevně brilantními eseji, jimiž končí tu a tam předchozí generace. Poněvadž něco slibují. / Toto sedmé číslo věnováno je částečně ilustrační grafice. Zdeněk Kratochvíl zahajuje je článkem „Stanovisko karikaturistovo“, syrovým, aforistickým a nejasným, ale plným trpké moudrosti, utajeného zápalu a silné původnosti. Vrcholnými a nejrasovějšími karikaturisty jsou mu Daumier, Busch, Th. Th. Heine. Článek V. V. Štecha „Mikoláš Aleš“ je zajímavý a radostný příspěvek do řady drobných dokladů blížící se spravedlnosti pro mistra, který „stal se přírodní silou“ a jehož vzmach „proměnil se v čistou tvůrčí hru, takovou, z jaké vznikala národní píseň nebo lidový ornament“. Část obrazová složena je z karikatur Th. Th. Heina a Zdeňka Kratochvíla, z ilustrační grafiky perské, japonské, Alšovy a Kyselovy (dva dřevoryty k Macchiavelliho Mandragoře, jež vyjde v Nové edici). Výběr je dobrý, ač poněkud malý. Uprostřed těchto ukázek překvapuje zvláště Alšova obálková kresba (k Storchovu Zpěvnímu věnci) svou svěžestí a ryzostí uměleckého rukopisu (zde skoro doslova). Je to skutečně jeden „z nedokonalějších moderních grafických titulů evropských“, jak praví pan Kratochvíl. A vedle ukázek orientálních vyzývají kresby Alšovy přímo k paralele mezi uměním, které z kaligrafie vznikalo, a uměním, které se v kaligrafii zhuštilo. — Škoda, že ilustrační grafice nebylo číslo toto věnováno úplně a šířeji po stránce textové i ilustrační. Přejeme UM, aby dosáhl prostředků, pomocí nichž mohl by vydávati skutečná a obsáhlá čísla speciální, jejichž přední ctností byla by jistě hluboká rázovitost. Tenhle malý pokus o tom svědčí.

KURIÓZA

Z DOPISU, KTERÝ THÉOPHILE GAUTIER psal paní Sabatierové z Itálie v 1850 a kde se jedná o způsobu tělnatosti žen římských: „Historie matky Beatrice Cenciové, kterou nebylo možno stíti, poněvadž její prsy, veliké jako pumy, zabráňovaly tomu, aby její krk mohl býti položen na špalek, a která připadala mi vždy podivnou, dá se snadno pochopiti zde (v Římě); to není veliké prsivo rubensovské, svislé a klátící se, to není veliká dojačka flámsky usmolená, která třese se nepřetržitě, Niagara masa, která stéká s povrchu hrudi po horách břicha a do údolí k..., jak to vidíme na bakchanálech Jordaensových:

to jsou dva nové světy, jež se nosí před sebou, druhá p..., připevněná k žaludku, dvě nesmírné mísy na mléko, ukazující vypouklou stranu, Kapitol a Palatin lidského těla. Onehdy večer navštívili jsme jednu mladou krasavici, která po nějakém okolkování a přesvědčivši se, že nejsme špiclové, svlékla šat a rozšněrovala se, abychom mohli bez obalu omakati její vnady. Její ňadra explodovala v pokoji, vyrazila podlahu, rozlila se na Via Condotti, valila se po Corsu až na Benátské náměstí a zanechala nás tonoucí v povodni lilíí a růží.“

Cituje Léon Séché v *Mercure de France*.

MATHIAS ABELE von und zu Lilienberg vypravuje ve svém díle *Vivat čili umělý nepořádek*, Norimberk, 1670—1675, díl I, strana 315, následující: „Druhého května minulého roku 1668, kdy jsem časně dospěl do Vídně, abych tu opět dále vedl a konečně dokončil své úřední záležitosti, kterých jsem zanedbal, a tedy sám divákem býti jsem mohl, byla na velikém trhu knížka veřejně na pranýři spálena; předem však následující přípravy a pořádek k tomu vykonán.

Červené sukno, jako znamení popravky osoby zločinné, bylo rozloženo po císařských lavicích. Z úřadovny se vyšlo, dráb s kopím, za ním jel podsudí, jej následoval dozorce nebo žalárník, nesl knížku v ruce a vysoko, načež přišel popravčí, biřiči, pohodný a podobná čeládka; kráčeli oněmi ulicemi, jimiž obyčejně vodívali se zločinci k smrti odsouzení.

Když pak přišli před schody vedoucí k lavicím soudu, sestoupil podsudí s koně a krácel řádně k lavicím, kde slavný císařský městský soud shromážděn seděl s obnaženým mečem. Zločin byl veřejně přečten císařským panem soudním písařem, rozsudek prohlášen, hůl zlomena a knížka, poněvadž jejího původce dostati nemohli, předána popravčímu ke spálení.

Poté v předešlém pořádku šlo se s knížkou od lavic dolů na veliký trh, k pranýři, na kterém byl na čtyřech stranách přibit veliký list papíru s titulem knížky; popravčím pak před pranýřem zřízena vysoká hranice, na kterou kat vystoupil, oheň rozžal a knížku do něho hodil, až úplně shořela.

Titul libri byl *Memoria belli Ungaro-Turcici, Authore Johanne Henrico Andler Argentoratensi. Massiliae 1665*.

Přeloženo: Paměti uhersko-turecké války, sepsané Janem Jindřichem Andlerem ze Štrasburku, vytištěné v Maslieu, to jest ve Francouzsku 1665.

Tento titul byl na mnoha papírech mezi lid rozhozen, jehož bylo všude plno, poněvadž podobná podívaná zřídka ve Vídni, čili jak někteří praví, pokud paměť lidská sahá, ač ve Francouzsku není nic nového, u nás pak nikdy nebyla spatřena.“

CASANOVA jako ochránce padlé nevinnosti, toť úloha příliš groteskní, nicméně zdá se, že skutečně mu připadla také jednou, ovšem

až teprve v jeho stáří. — Hrabě Max Josef von Lamberg, v Brně narozený (1729) a „brněnským Demokritem“ nazývaný, přítel Opizův a Casanovův, zaznamenává v jednom dopise následující dobrodružství, jež Casanova sám popsal mu 19. března 1787:

„Dcera vrátného (zámeckého v Duchcově, Dorotka. Pozn. překl.), dosti rozmilá, která přicházela co den do mého pokoje, tato dívka počestná, pravdivá, neschopná lži, shledána byla těhotnou, a její otec rovněž jako matka byli tím rozzuřeni. Trápili ji po čtyři dni, aby se dověděli, kdo je původcem jejího zprznění; ubohé stvoření to však rozplývalo se v slzách a umínilo si věčné mlčení. Celý Duchcov považoval mne za původce, a já nemohl již snášeti posměchu. Zavolal jsem si konečně jejího otce k faráři s dvěma jinými svědky a prohlásil jsem tu, že jsem čestný muž, kterého již omrzel žert, jemuž se každý směje a nad nímž sám trnu. Řekl jsem jejímu otci, že bude-li jeho dcera, jejíž pěknou povahu znám, schopna říci, že já jsem původcem jejího těhotenství, vezmu si ji za manželku. Byli všichni udiveni a otec dodal jen, že ona pláče a nechce nic říci. Tu jsem jim řekl, aby šli se mnou k ní, že se nabízím s ní promluvit. Šli, a když jsem ji spatřil, řekl jsem jí, že její mlčení má za následek, že přičítají dítě, které nosí pod srdcem, mně, a že je-li tomu tak, jest její povinností to říci, a že si ji ihned vezmu, kdyby však umínila si mlčeti, že dám ji potrestati. Tu dívka stále plačíc pravila: že jen malíř (hraběcí, F. X. Schöttner. Pozn. překl.) mohl jí to udělati. Odebral jsem se ihned s průvodem k malíři. Vrhł se na kolena a přiznal se ke svému zločinu (!) a do týdne vzal si ji církevně za ženu. Bylo nutno ke konzistoři do Litoměřic poslati o dovolení. Ta osoba slehla dceru, která za několik hodin zemřela...“

Nicméně dle některých pramenů zdá se, že poměr Casanovův k pěkné dceři zámeckého vrátného v Duchcově nebyl přece jen tak docela — platonický.

ZPRÁVY

PHILOBIBLON jmenuje se traktát o lásce ke knihám, jež latinsky napsal Richard de Bury. První překlad pořídil Franz Blei do němčiny a vydalo jej nakladatelství Die Insel. Pochází z dob inkunábulí.

PRÁVO ŽENY A SIMPLICISSIMUS. Co chvíli čteme v novinách dokumenty toho, že u nás stále ještě není možný satirický list velkého stylu a skutečného umění. Karikaturistovi a satiriku nesmí býti nic příliš svato, má-li jeho umění míti pravou volnost a zdravou atmosféru, u nás však je každá pitomost hned nedotknutelným sakrosanktem, a pokročí-li dostatečně organizace různých stavů, budou nakonec nedotknutelní i drožkáři a tchýně. A že naše humoristické a satirické listy snaží se našim filistrům všech barev dát co nejméně příležitosti ku steskům, vrhá se jejich vrtolavost na Simplicissimus. Ale nutno

jim vždy znovu říci velmi hlasitě, že Simplicissimus je mezinárodní kulturní statek, tím vzácnější, že pochází z Německa, kde té kultury je skoro tak málo jako u nás, a že hlídači svatostánků měli by se chovati skromněji, poněvadž i v Čechách jsou ještě lidé, kteří dovedou se pořádně ozvati bez ohledů napravo i nalevo. / Právo ženy vidí v Simpli-
cissimu dokonce tůň sprostoty, poněvadž se opovážil udělati výborný vtip na americké sufražetky. Rozumí se, že nezapomnělo udeřiti také na vlasteneckou strunu slovanskou: Simplicissimus je prý známý hanebnými karikaturami proti všemu slovanskému. Tak jako naše Humoristické listy proti germánskému, má rozmilá dvojpohlavní redakce. Přinesl-li Simplicissimus například známou a u nás konfiskovanou karikaturu Heinovu, zobrazující Čechy jako lidožrouty pobíjející pražské Němce, přinesly Humoristické listy dávno předtím kresbu Krejčíkovu, zobrazující Němce jako černé Hotentoty probíjející české poděbradky. Rozdíl byl jen ten, že kresba Heinova byla prostředně dobrá, kdežto kresba Krejčíkova byla zcela mizerná. A tak dále. Ostatně, ze všech těch sakrosankt filistra kterékoli barvy a pohlaví vybízí právě sufražetství neustále ke karikatuře. Zde neplatí již Risum teneatis, amici, zde možno říci přímo: smějte se přátelé; a celý svět se také skutečně řehťá. Věc sama nezajímá nás na tomto místě, ale divošské a protikulturní řádění politických sportsmanek můžeme zakřiknouti i zde. Trpí-li se — ano, trpí toliko — ženám tu a tam z politických důvodů jejich kozelce, jsou ještě politicky nesvázaní lidé, kteří se jim dovedou postaviti do cesty. Původní krásný smysl ženské emancipace je dávno pryč, je zejména mimo kruhy hysterických řádilek. A vlastenectví? A slovanství? Vlastenecký skutek učinil například Umělecký měsíčník, když vedle znamenité karikatury Němce Heina postavil výbornou kresbu Čecha Alše. Takové by mělo býti naše vlastenectví a slovanství, jemuž nemohou ublížit německé karikatury, zato však čeští političtí bařtipáni. Adresy nemusíme udávat.

MORAVISM. Pan Jano Köhler, jehož malbami a sgrafity nepřisluší nám zabývat se v tomto listě, stal se v poslední době také oficielním jaksi moravským afišistou. Nutno říci, že jako grafik je pan Köhler naprosto nešťastný. Slabá kresba, marcipánové barvy, banální, nabubřelá i nejasná často kompozice, naprostý nedostatek jakéhokoliv plakátového stylu činí z jeho afiší postrach milovníků dobrého plakátu. I jinde působí jeho práce hrubě a tvrdě. Člen Soukromého kroužku moravských bibliofilů zaslal nám matiční dopisní papír, jehož úpravu pan Köhler provedl. Stěžuje si na nevкус věci a my sdílíme jeho úsudek. Táže se, co má s tím dělati. Zaplatit a vrátit s náležitým upozorněním. Naše národní instituce nenaučí se jinak dbáti umění a dobrého vkusu. S národním kolkem bylo tomu podobně.

ROZUMÍ SE, že spolky a firmy, jimž Philobiblon jest anebo bude ještě věstníkem, nezodpovídají nikterak za obsah listu mimo svou

rubriku. Zodpovídá zaň toliko redaktor, zejména za všechno nepodepsané. — Také se rozumí, že nechceme hráti si v tomto časopisu na neomylné a vševědoucí: chceme hýbat lidmi, kteří mají zájem o knihu a umění, dráždit k úsudku, a tož dobrá polemika bude nám vždy vítána a rádi ji uveřejníme.

VĚSTNÍK VÝTVARNÉHO ODBORU KLUBU PŘÁTEL UMĚNÍ V BRNĚ

NA STAVBU UMĚLECKÉHO PAVILÓNU NA FRANTIŠKOVĚ darovali pp. inž. O. Životski 5000 K, F. Kupčík, majitel mlékárny, 50 K, F. Vydra, továrník, 50 K.

A upsali: 5000 K p. inž. O. Životski; 500 K p. školní rada Frant. Mareš; po 250 K pí M. Calma-Veselá a p. MUDr. Fr. Veselý; 150 K p. Jos. Synek, velkoobchodník v Brně; po 100 K pp. dr. Ad. Stránský, Brno, architekt Fr. Valenta, Brno, stavitel A. Müller, Brno, mlynář A. Lacina, Komárov, dr. Z. Rudiš, Brno, továrník E. Škarda, Brno, c. k. okr. komisař J. Stříž, Kyjov, stavitel A. Tebich, Hranice, ředitel K. Fišara, Brno, prof. Š. Krejčí, Brno, MUDr. R. Katholický, Brno, pí O. Zichová, Brno, Umělecká beseda, Praha; po 50 K pp. místoředitel Fr. Pokorný, Brno, vládní rada B. Svoboda, Praha, prof. F. Herčík, Brno, vrchní oficiál J. Grus, Brno, ředitel A. Hanaman, Brno, prof. Josef Novák, Brno, prof. E. Hejslar, Nové Město, dr. Jaroslav baron Helfert, Brno, dr. J. Caha, Brno, L. Vaverka, Brno, inž. J. Šmejkal, Brno, PhMr. Fr. Dvořáček, Brno, MUDr. J. Fleischer, Brno, účetní K. Cyphelly, Brno, St. K. Neumann, Bilovice n. Sv., R. Klíma, Brno, MUDr. A. Novák, Brno, PhMr. M. Helcelet, Brno, dr. K. Wachsmann jun., Praha, MUDr. D. Bakeš, Brno, PhMr. J. Machek, Brno, MUDr. R. Vanýsek, Brno, MUDr. J. Navrátil, Brno, MUDr. B. Vašek, Brno, inž. Jan Kletzl, Brno, profesorský sbor I. státní reálky v Brně a státní reálky v Novém Městě.

Výtvarný odbor Klubu přátel umění prosí snažně všechny přátele kulturního života na Moravě, aby již bez dalšího pobízení zúčastnili se akce upisovací a agitovali pro ni v kruzích svých inteligentních známých. Přihlášky přijímá profesor Josef Filouš, Brno, I. česká reálka.

NOVÝ BAREVNÝ LEPT FR. ŠIMONA, staropražský motiv, připravil výtvarný odbor pro všechny upisovatele na stavbu pavilónu jako dar a náhradu za úrok. Pro upisovatele jednoho nebo dvou podílů je to „úrok“ skutečně skvělý. Výtvarný odbor počne jej v těchto dnech rozesílati a prosí upisovatele, aby na zásilku odpověděli laskavě splacením upsaného obnosu. Šimonův lept vystaven bude co nejdříve ve spolkové skříni v Rudolfské ulici v Brně.

TVRZENÍ DR. FISCHLA, pronesené na valné hromadě Moravské muzejní společnosti, že byl z kruhů českých umělců požádán, aby byl ředitelem zemské galérie, odmítá Klub přátel umění od sebe co nejdůrazněji a všechny opačné pověsti prohlašuje za zlomyslnou intriku. Mezi interesovanými členy Klubu není nikoho, kdo by nepovažoval dr. Fischla za osobu naprosto nekvalifikovanou k onomu úřadu.

ZPŮSOB PROVÁDĚNÍ ZEMSKÝCH STAVEB jest příčinou mnoha stesků a projevů nespokojenosti odborných kruhů, jež měli jsme již často příležitost vyslechnouti. Zemské stavby jsou projektovány vesměs úředníky zemského stavebního úřadu, ač jsou to velmi často podniky veliké jak rozsahem, tak i svým posláním. Kulturní a humánní požadavky nutí zemi k ruchu stavebnímu stále většímu, ale současně velí také, aby se tyto stavby řešily odborně, aby jednak náklad byl v poměru k významu budovy a jednak způsob stavby a vnitřní zařízení odpovídalo účelu podniku. V tomto ohledu jsou produkty zemského stavebního úřadu ceny velice pochybné. Po stránce újeji umělecké pak nemůže se země vykáhati ani jedinou stavbou poněkud nadprůměrnou. To jest zjev smutný, a zemský výbor musí se postarati o nápravu tím, že zemské stavby, jichž chystá se v nejbližší době několik, ústavem slepců počínaje, zadávati bude příště toliko kontrolovatelnou cestou veřejné soutěže, způsobem jediné přípustným ve spořádaných poměrech. Samo ministerstvo veřejných prací vyslovilo se právě proti provádění staveb úředníky. Klub přátel umění se obrátil již v této věci na zemský výbor s rozhodným protestem.

KNIHOVNA KYTICE

Sv. 1. KYTICE Z BÁSNÍ KARLA JAROMÍRA ERBENA. Vyšlo v prosinci m. r. na paměť stého výročí Erbenova narození. Je to vydání osmnácté, založené na původním; kritiku textovou provedl vydavatel, jenž v krátkém doslově naznačil význam básníkův a ocenil dosavadní otisky Kytice. Přílohou je faksimile nejstarších, předtím neznámých Erbenových veršů.

Úpravu typografickou vedl K. Dyrnk. Kniha je vytištěna v tiskárně Politiky typy Pabstovými dvojbarevně (černě a červeně) na dobrém papíře. Vazbu navrhl V. H. Brunner; jest jednak papírová, jednak kožená (ve vepřové kůži) dvojí varianty, prostší a nádhernější. Svázal L. Bradáč. Zbývá ještě několik výtisků po 5, 10 a 12 K.

Sv. 2. H. VON KLEIST: PENTHESILEA. Přeložil Otokar Fischer. Vyjde počátkem června. Jest to vůbec první překlad největší dramatické básně Kleistovy, klasického díla německé i světové literatury.

České vydání bude skvěle vypraveno, jsouc tištěno na silném ručním papíře typy Saeculum v tiskárně Politiky, dvojbarevně, černou a

červenou. Knihu upravuje V. H. Brunner, dle jehož návrhu bude také svázána v pergamen se zlatou výzdobou. Několik výtisků bude na papíře japonském. (Subskripční cena: brož. K 4,50, váz. K 8, na japonu K 20; po vydání bude zvýšena.)

Sv. 3. BOŽENY NĚMCOVÉ BABIČKA. Vydání jubilejní, na paměť padesátého výročí úmrtí spisovatelčina. Vyjde koncem června. Textově zakládá se toto vydání na původním z roku 1855. Bude vytištěno Dělnickou tiskárnou na tenkém anglickém papíře Oxford a na japonu typy Bernhardovými s kreslenými iniciálami V. H. Brunnera, jenž vede celou úpravu knihy i vazby. Přílohou bude heliogravura podobizny spisovatelčiny z roku 1856. Dílo bude vázáno v modrou kůži s ornamentacemi a zlatým hřbetem. (Subskripční cena: brož. 4 K, váz. 6 K, na japonu 20 K; po vydání bude zvýšena.)

Sv. 4. EDVARD BÉM: ČERNÁ A ZLATÁ. Prózy. Vyjde na podzim v úpravě malíře Fr. Koblihy. Kniha bude vytištěna dvojbarevně typy Sorbonna Dělnickou tiskárnou v Praze, na papíře India, formátu 22 × 17 cm. Kromě vinět a pětadvaceti iniciál (vesměs dřevorytových) bude obsahovati dvanáct původních stránkových dřevorytů (šest titulních a šest frontispisů). Dokonalou vazbu v japonském hedvábí zlatého tónu provede uměleckoprůmyslová dílna knihařská Ant. Malíka v Praze. (Subskripční cena brožovaného výtisku 5 K, váz. K 7,50, tisk na japonu v téže vazbě 15 K.)

NOVÁ EDICE

Dosud vyšlo:

Sv. 1. JULES LAFORGUE: ŠIBAL PIEROT. Přeložil K. Studna. S třemi barevnými litografiemi a výzdobou Fr. Kysely. Vydáno jen pro subskribenty. Rozebráno.

Sv. 2. ALFRED DE MUSSET: ANDREA DEL SARTO. Přeložil a úvod napsal P. M. Haškovec. Obálka a titulní listy V. H. Brunnera. Cena K 1,50.

Sv. 3. HONORÉ DE BALZAC: NEZNÁMÉ ARCIDÍLO. Přeložil St. Hanuš. S portrétem autorovým od K. Chr. Vogla von Vogelstein. Knižní úprava Fr. Kysely. Cena 2 K.

Sv. 4. ZO D'AXA: Z MAZASU DO JERUZALÉMA. Přeložil St. K. Neumann. Knižní úprava Jar. Bendy. Cena K 2,40.

Sv. 5. KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ: TYROLSKÉ ELEGIE. S obrázky a úpravou T. R. Chvojky. Cena K 1,20.

Sv. 6. PORTUGALSKÉ LISTY. Přeložil a doslov napsal Hanuš Jelínek. Knižní úprava a tři čtyřbarevné litografie od Fr. Kysely. Tištěno typy Tiemannovými na ručním papíře. Vydáno jen pro subskribenty. Rozebráno.

Sv. 7. RUDYARD KIPLING: FANTÓM NOSÍTEK. Přeložil C. Žďárský. Knižní úprava Jar. Bendy. Cena 1 K.

Sv. 8. ARNOŠT DVOŘÁK: KRÁL VÁCLAV IV. Drama o 5 dějstvích. Úprava a pět původních barevných dřevorytů Fr. Kysely. Cena 6 K. Přepychové vydání tištěno na ručním papíře India a vázáno v pergameni. Na skladě několik exemplářů. Cena 30 K.

Mimo pořad vyšlo malé vydání v jednoduché úpravě, obsahující pouze divadelní text. Cena K 1,20.

Sv. 9. VIKTOR DYK: GIUSEPPE MORO. Báseň. Knižní úprava Fr. Kysely. Cena K 2,40.

ČERVEN, SBÍRKA KRÁSNÝCH TISKŮ

Dosud vyšlo:

1. CHARLES ALBERT: VOLNÁ LÁSKA. Sociologická studie. Přeložil Petr Pohan. Obálku a titulní list nakreslil Zdeněk Kratochvíl. Cicerem antikvy Hajduk vytiskli Novotný a Příhoda. Dva svazky, 176 stran 8°. Cena 3 K. Na papíře japonském (jen 25 výtisků) 12 K. Poštou o 20 h více.

2. SEŠIT EROTICKÝ. Mapa dvanácti listů. Privátní edice Soukromého kroužku moravských bibliofilů. Obsah: V. H. Brunner: Náčrt. Světlotisk. — J. K. Čapek: Stínová hra. (Dle javanského rukopisu.) Původní trojbarevná řezba do linolea. — Lulu. Původní řezba do linolea. — Frant. Kobliha: Z cyklu Kleopatra. Původní dřevoryt. — Z cyklu Pohlaví. Fotolitografie. — Zdeněk Kratochvíl: Tužková kresba. Fotolitografie. — Aubrey Beardsley: Čtyři kresby k Lysistratě. Zinkografie. — Félicien Rops: Le Parnasse satirique. Mědirytina. — R. Klíma: Satyr a koza. Kresba dle mramoru z Herkulana. — Kresba na obálce dle antické sošky. — Tištěno bylo 100 exemplářů pro subskribenty z kruhů uměleckých a literárních. Event. výtisk antikvární 20 K, poštou o 45 h více.

3. FRANTIŠEK KOBLIHA: MSTIVÁ KANTILÉNA. Čtrnáct původních dřevorytů k básním Karla Hlaváčka. Původní dřevoryt na obálce. Vyšlo 225 exemplářů na hlazeném papíře, výtisk za 15 K, a 25 exemplářů na papíře japonském, výtisk za 25 K poštou.

4. MLADÉHO FLAUBERTA ZÁPISKY Z CEST. Přeložil a doslov napsal Stanislav K. Neumann. Čtyři dřevoryty ryl Josef Váchal. Tercií Cheltenhamu vytiskla knihtiskárna Politiky. Stran 88. Vyšlo 300 číslovaných výtisků na krásném papíře v Bradáčově vazbě plátěné a 10 výtisků na japonském papíře v Bradáčově vazbě celokožené. Cena obyčejného vydání K 7,50; pro přímé odběratele edicí, jichž Philobiblon jest věstníkem, a členy Klubu přátel umění v Brně poštou K 5,50. Cena luxusního vydání s dřevoryty autorem ručně kolorovanými 15 K.

5. STANISLAV K. NEUMANN: KNIHA LESŮ, VOD A STRÁNÍ. Básně. Vytiskne Dělnická knihtiskárna v Praze. Cena asi K 7,50 a 12, v Bradáčově vazbě K 12 a 20. Vyjde koncem září.

Právě vyšlo:

MLADÉHO FLAUBERTA ZÁPISKY Z CEST. Publikace těchto Zápisků ve francouzské literární revui *Les Marges* způsobila v literárním světě značný rozruch a postavila osobu Flaubertovu do světla poněkud změněného. V Německu byl překlad jejich zkonfiskován pověstným Jagowem, ale po náležitých protestech byla konfiskace zrušena a Zápisky s touto reklamou dosáhly tím větší, ale zasloužené pozornosti seriózního čtenářstva.

Podepsaná edice vydala tento rozkošný literární dokument v překladu a s doslovem St. K. Neumanna v důstojné a líbezně úpravě *Politiky* se čtyřmi původními dřevoryty Jos. Váchala a ve vazbě Bradáčově. — Cena výtisku na krásném papíře ve vazbě plátěné K 7,50, na japonu s ručně kolorovanými dřevoryty a ve vazbě kožené korun 15,—.

Objednávky přijímá administrace Edice Červen, Bilovice nad Svitavou u Brna.

EROTIKA A PORNOGRAFIE

V umění výtvarném jako v literatuře existují erotikové z vnitřní nutnosti a sviňáci ze kšeftu. Tento rozdíl je postačitelé měřítko pro distanci, která dělí erotické umění od vulgární pornografie. V tomto smyslu tedy nazveme duchaplného Ropse, groteskního Rowlandsona, drsného Pascina, delikátní mistry japonského dřevořezu erotiky a sladoučkého šlechtice Bayrose nebo žertovného Heilemanna velmi často pouze pornografy. Tím ovšem netvrdíme, že každá erotická kresba nebo povídka na objednávku vzniklá musí býti špatná. Rozhodovati o jejich hodnotě bude vždy jejich umění a jejich vkus, kterých ovšem nebývá nazbyt při velkovýrobě. / Sběratelé erotické literatury a erotických kreseb a rytin — pro něž píšeme tyto řádky i jako výstrahu, i jako povzbuzení — učiní tedy dobře, budou-li se tázati především po umělci. Vyhnou se tak spekulantům se svou zálibou, nebudou vykořisťováni mazaly a škrabáky, kteří bezuzdnou fantazií nahrazují vnitřní hodnotu a novost a senzačností gest uměleckou pravdu. / Dříve, dokud se neprodukovalo ještě tak často z hlediska výhradně obchodního, toužili uměnímilovní sběratelé po velké úplnosti; dnes naopak musí býti jejich chloubou dobrý výběr a šťastné vyhnutí se braku. Všechno erotické sbíratí nemá smyslu, jako je nesmyslné sbíratí všechna exlibris nebo všechny plakáty, všechny dřevoryty nebo všechny lepty. Takt, vkus, umělecké pochopení rozhodují dnes o slávě sběratelově, nikoli slepá a procovská úplnost, vždy neúplná ostatně. / Je-li pro nás erotické dílo Tomáše Rowlandsona stálým zdrojem hlubokých požitků a senzací více než erotických, mizí-li při delším styku s ním nepozorovaně jeho erotická povaha a my kocháme se toliko tvárnou silou jeho vidin a monumentálností jeho fantazie, — baví nás takový Bayros toliko chvilíčku, zakrátko prohlédáme jeho machu, pociťujeme odpor k povrchnosti jeho kreslířství a nevidíme na něm brzy nic než lechtivé situace a necudné složky sladounkých ornamentů. Bayros je erotik pro onanisty, nikoli pro lidi umění žádostivé. Na jeho omluvu budiž řečeno, že jsou ještě horší pornografové...! Nepřistoupil-li člověk ke sběratelství v některém uměleckém oboru náležitě připraven, má býti jeho touhou a stálou snahou pomalu napravovati nedostatky svého vkusu a vyplňovati mezery ve svém uměleckém vzdělání. A pak nastává přirozeně to, co vidíme dnes velmi často dít se pod nátlakem nutnosti a lepšího poznání nejen u sběratelů soukromých, nýbrž i v oficiálních institucích: brak se vylučuje, výběr se zdokonaluje, provádí se zdravá očista sbírek. / V květnu letošního roku stála před porotou nakladatelská firma K. W. Stern, jež byla obžalována pro vydávání nemravných spisů a obrazů. K procesu došlo po vyšetřování více než dvouletém. Dne 31. prosince 1909 byla provedena ve Sternově

knihkupectví prohlídka a spousty knih a obrazů na vozech odvezeny byly na státní zastupitelství. Některé byly zničeny, jiné propuštěny, kvůli deseti pak podána na Sterna žaloba. Proces byl vysoce zajímavý a hluboce charakteristický pro naši dobu. Odhalení činil státní návladní i obžalovaný. Páni porotci prohlíželi zabavené publikace do deváté hodiny večerní. Obžalovaný byl osvobozen a toliko pro nějaký přestupek tiskového zákona odsouzen k nevelké pokutě. / Tomuto Sternovi, přesto, že jeho zájem o erotiku měl patrně povahu toliko obchodní a jeho jednání nebylo vždy korektní, povinni jsme vděčností. Je to největší moderní popularizátor erotického umění. Díky jeho obchodní myšlence a smělosti stalo se nejdůležitější erotické umění literární a výtvarné — hlavně západní ovšem — široce známým po celém snad světě. / Rozumí se, že jsme naprosto skeptičtí k domnělému zhoubnému vlivu erotické literatury a pornografie na mravnost mládeže a společnosti. Kdyby se dala poříditi statistika těch, kteří vyhledávají pornografii pro ukájení svých smyslných potřeb, jsme přesvědčeni, že v tomto ohledu mládí bylo by naprosto zastíněno stářím. A proti všem kleštěneckým a pastorsky pokryteckým duchům nepřestane tvrditi, že toliko popularizace nahoty a usnadnění pohlavního aktu potřebným jsou cestou k pohlavnímu ozdravení společnosti. / To však jest jiná kapitola. / Sternova činnost, opravdu pronikavá a široká, nezničila mravnost doby, i když tu a tam poskytla stravu vznešeným i nevznešeným sviňákům. Zato prospěla velice trojím způsobem: Předně rozšířila známost umělců, k nimž jinak bylo by skoro nemožno se dostat. Například Rowlandsona, obdivuhodného mistra karikatury. Učinila to často výbornými reprodukcemi. Po druhé, podávajíc velice mnoho a velmi špatné vedle velmi dobrého, umožnila člověku orientaci v erotickém umění. Člověk uměnímilovný, když spatří první erotické kresby, je nakloněn přeceňovati jejich smělost, originelnost, sugestivnost, i když jsou snad velmi průměrné. Ale probere-li se člověk třeba jen takovou publikací, jako je Sternem vydaná *Erotik in der Kunst*, osvojí si brzy správné měřítko a naučí se rozlišovat zdravou úrodu uměleckou od vulgárního plevle. Po třetí konečně naučila jistě firma Sternova mnohého hleděti na umění erotické tak, jako by vůbec nebylo erotické a svůdné pro nejcitlivější strunu lidského nitra. Navykla mnohého pornografii, zevšedněla mu ji, umožnila mu střízlivý úsudek. / To jsou zásluhy Sternova podniku. Leckdo z těch, kdož kupovali jeho tisky, zpozoroval možná na sobě dobrý vliv jejich, když počal ze své knihovny vyhazovati Sternovo svinstvo a na čestné místo zařazoval jeho publikace skutečně vzácné. / Paul Adam v posmrtném článku o Ropsovi nazval dílo tohoto rytce „blahodárnou pornografií“. Erotické umění, umělecká pornografie učí nás krásné, vznešené, božské viděti v groteskním a triviálním, proto ji milujeme. A provádí intelektuelní výchovu obecnstva směrem svobodné myšlenky, proto si jí vážíme. A sbíráme-li ji s taktem a pochopením uměleckým, sbíráme dokumenty trvalé ceny. / O mravnostní otázku nemusíme se přitom

věru ani v nejmenším starati. To přenechme stařeckým čmuchálkům. Paul Adam praví ještě ve svém tehdejšímu článku: „Litoval jsem vždycky, že dílo Féliciena Ropse nemůže býti vystaveno v Národním muzeu pod záminkou, že by pokazilo naše gymnasisty a naše modistky. Ani tyto, ani oni nepotřebují umění, aby je svádělo k neřesti. Stačí, že spolu mluví. V předměstích hrají si dívky od osmi let na prostitutky. Ropsovy rytiny zdály by se jim banální.“ / Má pravdu Paul Adam — a senátor Bérenger je starý pitomec.

NEMOC EXLIBRISOVÁ

Hezkých pár let uplynulo od těch dob, kdy Josef Sattler vydal u Stargardta svou pěknou sbírku *Deutsche Kleinkunst in zwei- und vierzig Bücherzeichen* (1894) a *The Studio* o něco později (1899) zvláštní winter-number věnované knihovním značkám britským, francouzským, americkým, německým, německo-rakouským a belgickým: *Modern Book-Plates and their Designers*. Pisatel těchto řádků uveřejnil v těch časech v *Moderní revui* první bezpochyby český článek o exlibris, mladistvě výbojný i neobratný. Exlibris znamenalo nám tehdy skoro jakýsi symbol odboje proti umělecké všednosti, jež ovládala dobu, a odznak lásky ke starým zlatým časům Dürera a krásných knih. / Následující leta znamenala pro exlibris pomalý, ale neustálý mezinárodní postup: Knihovní značka stala se skoro populární, četné tlusté monografie vyšly o ní ve všech snad takzvaných kulturních zemích, samostatných exlibrisových sbírek jednotlivých umělců knižně vydaných je spousta, mezinárodní exlibrisová bibliografie obsahovala by dnes na šest set čísel a není nic nesnadného pořídit si exlibrisovou sbírku o mnoha stech kusů, jen když nehledíme příliš na jejich uměleckou hodnotu. / Ze zájmu o exlibris staré a ze záliby pro exlibris moderní stal se sběratelský sport. A zdánlivě nikoli nesnadné a nákladné obtíže s pořízením knihovní značky spojené učinily z tohoto sportu sport demokratický. V oblast exlibrisovou, původně tak vážnou a dýšící intimním kouzlem, vnikla obchodní reklama, diletantství bez rozumu a vkusu, bezuzdná libovůle. Chcete-li si zajistiti denní příliv frivolní velkovýroby a diletantského nevkusy, dejte se zapsati do některého cizího seznamu sběratelů exlibris jako sběratel pěstující výměnu všeobecně. Je z toho člověku za chvíli hnusno, ale má makavý doklad moderního barbarství, jež ve všech oborech lidské práce využívá snadnosti výroby k zaplavování světa ohyzdností a špatnou prací. A řeknete si: Jaká může býti láska ke knihám u člověka, který je znešvařuje podobným nálepkem? A nechápete, proč ten člověk nespokojuje se vlastně pouhým načmárnutím svého podpisu do knihy. Pro koho se vlastně přetvařuje? Proč si hraje na bibliofila, když je pouhou opicí beze vkusu trochu snesitelného. Naši útěchou jest, že také jeho knihy vyhlížejí bezpochyby jako jeho exlibris a že neznešvařuje svou

knihovni značkou žádných skvostů určených pro vkusnější potomky. / Schund verboten! čteme dnes často v seznamech německých sběratelů. I mezi sběrateli exlibris staví se již lidé umění dychtiví proti truchlivé demokratizaci knihovni značky. Ale sportovní povaha exlibrisového sběratelství vžila se již příliš hluboko, obchodní duch vnikl příliš široce i v toto odvětví umělecké záliby a její zpopularizování vydalo ji napospas všem moderním nectnostem a nebezpečím. / Počátky knihovni značky byly jak známo heraldické. Heraldice ovšem nebyl přízniv moderní vývoj dekorativního a aplikovaného kreslení. A tak i moderní exlibris zpronevěřilo se heraldice skoro úplně a bohužel také příliš rychle. Bohužel pravíme proto, že při tomto skoku od tradice k naprosté libovůli zapomenuto bylo velmi obecně na to, že exlibris není ani dekorativní panó, ani rámec pro krajinářské umění, ani vytržený list z kreslířova skicáku, nýbrž knihovni, vlastnická značka. Značka především. Opakuje se tu známý zjev. Jako například při plakátech se stává, že zakázku obdrží protežovaný nebo oblíbený malíř, aniž se přihlíží k tomu, rozumí-li plakátovému stylu a dovede-li se v jeho mezích pohybovat, a výsledek je pak více nebo méně pochybný nástěnný nebo i nenástěnný obraz, k němuž dodatečně lepší se písmo plakátového textu, — podobně děje se dnes i při exlibris, kde osobní a příliš často neukázněná záliba jednotlivcova vede hlavní slovo. Freskaři, krajináři, grafikové zcela opačně založení stávají se přes noc téměř módními exlibristy. A že diletanti neukládají si žádné rezervy, rozumí se samo sebou. / Vedle zmíněné neblahé demokratizace exlibrisového sběratelství je tato libovůle v pojetí exlibris další odpuzující vlastností hnutí, jež se proměnilo v hloupý sport. / Ale ani horších zel nezůstala ušetřena záliba pro knihovni značku. Po demokratech přišli bařtipáni, a sice i bařtipáni, kteří platí, i bařtipáni, kteří vydělávají. Zejména v Německu stalo se sbírání exlibris čistě procovským sportem. / Máme-li na mysli, že naše exlibris je především vlastnická značka, která má být vleповána do našich knih, a nikoli hlásati po mezinárodním světě naši skutečnou nebo domnělou uměnímilovnost nebo jiné naše vlastnosti, například bohatství, bude nám vcelku lhostejno, kterou grafickou technikou je provedena. Budeme dbáti toho, aby byla dobře tištěna na dobrém papíře, a pak také toho, aby způsob jejího technického provedení odpovídal grafickým schopnostem umělce, jež jsme si vyvolili. Že například stačí pouhé jednoduché zinkografické provedení, aby vzniklo exlibris krásné, o tom svědčí již i některé české práce: Brunnerovo exlibris pro Spolek českých bibliofilů, Kyselovo pro pana Frant. Krause nebo vlastní knihovni značka Alšova. Tato prostá exlibris mohou nám být věru milejší než leckterý nejhonosivější německý lept a jsou ozdobou každé sbírky. Jinak ovšem dáme si provést exlibris dřevorytem, máme-li oblíbeného umělce dřevorytce, nebo leptem, je-li nám zvláště milý některý akvafortista. Hlavně však budeme dbáti, aby náš požadavek odpovídal schopnostem umělcovým, vybereme si pečlivě umělce a dáme si udělati značku především pro

potřebu své knihovny. Tím budeme zcela prostě a nejlépe čeliti vzmáhající se ohyzdnosti, sami jednajíce správně a odmítajíce rozhodně brak. / Němci soudí zdá se jinak. Exlibris, která nejsou provedena leptem v rozměrech co největších, neuznávají pomalu vůbec za hodna sbírání. Jako pravým procům skvostnost jest jim nad umění, módní rytci, kteří si dávají platit navýsost přemrštěné obnosy za odfleknutou práci, jsou jejich ideálem, a pan Bařtipán snaží se, aby od každého takového miláčka exlibrisových sportsmanů měl aspoň jednu knihovní značku. Značku? Nikoli, zpravidla toliko více nebo méně bezvýznamný obrázek. Chytří umělci a obchodníci využívají ovšem hojně této nemsynlné záliby. Německý exlibrisový sport má již řadu specialistů dobře placených. A jakmile se objeví nějaký nový rytec, hned se najde někdo, kdo ho požádá o exlibris. Zejména akvaforisté krajináři jsou dnes v Německu v oblíbě. Na líbivě leptanou krajinku udělá se rámeček, a exlibris je hotovo. Není to ani pořádná krajina, ani pořádná knihovní značka, ale pan Bařtipán se tím reprezentuje jako člověk bohatý a uměnímilovný. Je přitom nestydatě odírán a hřeší se statečně na jeho hloupost. I takový Max Klinger, který v době, kdy exlibris mělo ještě vážnost, leptal krásné listy, jako je například hudební exlibris Petersovo s nádherným poprsím Beethovenovým, dělá dnes na objednávku věci, za něž by se lepší diletant mohl stydět. Ale je po nich poptávka, mají vysoký kurs na exlibrisovém trhu, a mítí exlibris od Klingerera je největší touhou německého sběratele. / Naštěstí zdá se však, že tato exlibrisová nemoc přivede sama sebe pomalu ad absurdum a vezme s sebou k čertu nerozumný exlibrisový sport. Kdo má knihovní značku skutečně uměleckou, nedostane za ni výměnou než mezinárodní brak, není-li to drahá věc provedená leptem. Ale i v tom případě nedostane za ni mnoho pořádného, není-li zároveň provedena některým módním rytcem, jež světu dodává dnes hlavně Německo. Musel by tedy konkurovat s bařtipány, kteří dnes exlibrisový sport ovládají, a to rozumný člověk si rozmyslí a knihovní značku svou nechá si pro svou knihovnu a pro náhodnou výměnu skutečně dobrou.

NOVÉ PUBLIKACE

BOŽENA NĚMCOVÁ: BABIČKA. Šťastná ruka vydavatele Kytice podává nám tuto Babičku na památku padesátého výročí úmrtí autorčina, tak jak se čte v původním znění z roku 1855, opravujíc jen zřejmé tiskové chyby. Máme před sebou vydání na japonu v tuhé kožené vazbě Bradáčově a — můžeme říci, že takhle nějak představovali jsme si vždy ideální Babičku. Je to pěkný „špalíček“, zcela moderní, a přece stále upomínající na nějaké starodávné modlitbičky, národní modlitbičky. Vysázena je knížka sytými a skoro venkovsky drsnými typy Bernhardovými, k nimž V. H. Brunner nakreslil několik vzdušných, lehce dekorovaných iniciál z písma psacího, jež přesto, že jsou pravým

opakem typů v textu užitých, přimykají se k němu zcela hladce, ba přibližují sazbu ještě více k duchu a obsahu knihy, navazující na starodávnou kaligrafii a užívající lehkého ornamentu rostlinného. Něco podobného platí i o titulním listu Brunnerově. Sazba Grafie, dělnické tiskárny, poněkud řidší, patrně kvůli tenkosti a průsvitnosti užitých papírů, je dobrá a neobyčejně sytou černí vytištěná. Vazba v tmavomodré kůži dle návrhu Brunnerova je velikolepá. Tlačení na deskách má jakýsi rustikální styl, a přece je to každým coulem rafinovaná dekorace, jen a jen pro koženou desku knihy stvořená a nijak jinak neužitelná. Na hřbetě je snad poněkud nazbyt zlata. Pro vydání na japonu použito bylo velmi tenkého papíru, jakž při malé osmerce zvoleného formátu — naprosto vhodné — ani nešlo jinak. Papír ten je příliš průsvitný pro sazbu drobnou a velmi černou, což jest jediná vada tohoto vydání. Vydání obyčejné tištěno je na ještě tenčím anglickém papíře Oxford, který je sice méně průsvitný než onen japonský, zato však činí z vydání obyčejného knížku nebabičkově tenkou. Vazba je tu táž, ale desky jsou — zcela správně — ohebné a hřbet jest — ještě více zlatý. Vydání obyčejné neodpovídá tedy tak jako vydání na japonu naší představě ideální Babičky, a nezdá se nám proto definitivní krásnou Babičkou. Doufejme, že veliká poměrně láce publikací Kytice usnadní rychlý rozprodej nákladu (1000 a 30 exemplářů) této Babičky — obyčejné vydání stojí vázané 6 korun, na japonu 20 korun — a pak že uhlídáme nové vydání, jež i při obyčejných exemplářích zachová tradiční „špalíček“, který je nám tak milý a srostlý s představou Babičky. Vydání na japonu nepotřebuje ovšem korektury: je to krásná knížka, vedle níž docela nás nechává chladnými „skvostnost“ Babičky Kašparovy, „skvostnost“, která se prodává již za cenu ukrutně sníženou.

HEINRICH VON KLEIST: PENTHESILEA. Pěkný titulní list architektury velmi přísné a logické, jež k této knize navrhl V. H. Brunner, znají naši čtenáři z prvního čísla Philobiblonu. Kniha vytištěna je v Politice typu Saeculum na příjemném a dobrém nahnědlém papíře a dvojbarevně. Sazba, při dramatické básni vždy poněkud neklidná, je tu řešena co nejprostěji a dvě protilehlé strany činí pravidelně dobrý dojem, nejlepší ovšem, kde se setkávají dlouhé, nerušené sloupce veršů. Nejméně klidna je sazba tam, kde se hromadí scénické poznámky tištěné kurzívou v závorce. Snad by bývalo lépe užití i pro tyto poznámky písma stejného s písmem textu veršovaného: závorky by je dosti odlišovaly. Také třetí nějaká mírná barva místo kurzívy pomohla by tu snad z nesnází. Vnitřek knihy držán jest v hrdé střízlivosti přiměřené klasickému duchu tragédie. Zato Bradáčova pergamenová vazba dle Brunnerova návrhu je nový bohatý skvost, ještě snad ryzejší a harmoničtější v sobě i s knihou než vazba Babičky. Na desce přední i zadní v prostém rámci tří zlatých linií nalezá se oválná, zlatě ražená viněta, představující starý symbol (na každé desce jiný) v překrásné

anticky prosté, a přece moderní stylizaci. Je těžko dáti přednost té neb oné. Nápis na hřbetě po celé jeho délce je bílý, ve zlaté pásce, podobný jako u obyčejného vydání Babičky, ale zde mnohem přiměřenější. V podstatě velmi jednoduché, patří toto první české vydání Penthesileje k nejzdařilejším krásným českým tiskům. — Kdyby bylo nutno něco vytknouti, řekli bychom snad, že sazba textu mohla býti snad přece jen — méně samozřejmě, zato však kompaktněji řešena.

ZDENĚK WIRTH: KUTNÁ HORA. Tato monografie, „jež vlastně svými ilustracemi teprve objevuje neobyčejné umělecké bohatství města“ a „kulturní historii jeho vystihuje v textu dokonale“ (Styl č. 6), je spíše slušně upravenou publikací populární než bibliofilskou. Má také „praktický“ účel, a proto připojen jest k ní malý Průvodce Kutnou Horou a okolím. Nebudeme tedy hledati v této knize ani vyjimečné úpravy na drahém papíře, ani drahocenných reprodukcí. Všechno nasvědčuje tomu, že tu musila býti pořízena práce dobrá, ale pokud možno laciná. Proto nezdůrazňujeme ani některé vady, například frontispis poněkud malicherný, jež bychom viděli raději nahrazený aspoň nějakým dobrým světlotiskem, a nedostatek vhodné, nejlépe plátěné a ohebné vazby, která by byla přece přiměřena praktickému účelu této monografie. Jinak jest kniha dobře vysázena a vytištěna typy Bernhardovými v Grafii, dělnické tiskárně, reprodukcce jsou pěkné a obálka zajímavá. Dobrý titulní list znají již čtenáři Philobiblonu a znamenitý Kyselův plakátek, jímž byla tato kniha před časem ohlašována, zařadili sběratelé jistě mezi nejlepší české práce tohoto druhu.

JOSEF VÁCHAL: CYKLUS DŘEVORYTŮ CHVALOZPĚVEM VELMI PĚKNÝM PROVÁZENÝ K CHVÁLE GENIÁLNÍCH LÉKAŘŮ A RANHOJICŮ. Na prvních listech této knížky do pergamenu a papíru vázané čteme dále, že se tu jedná o knihovnu inkunábulí a publikaci tuto že vytiskl autor na ručním lisu v srpnu 1912 ve dvaceti exemplářích a pro svých deset platících přátel ručně ji koloroval. Tedy vzácné kuriózum jako předešlé knížky Váchalovy, pokud je sám pro své přátele tiskl. Pro kuriózum mluví také titulní viněta a podivná, snad ironická báseň divokými, ručně autorem řezanými literami divoce na třech stranách vysázená. Ale deset následujících velkých (15×18 cm) dřevorytů svědčí již o velmi vážné umělecké snaze. Tu je tedy značný vnitřní i vnější rozpor. Vysvětlujeme si jej tak, že autor, silný, ale nevybouřený umělec, jest zamilován do zdánlivé obhroublosti a neurovnanosti nejstarších tisků a napodobuje ji i přemršťuje, jakmile se jedná o sazbu a úpravu knihy, kdežto při vlastních dřevorytech-obrazích vítězí u něho pomalu, ale jistě zdravý tvárný instinkt. Pan Váchal měl by si tento rozpor uvědomiti a vzdáti se ho i při tiscích, které dělá jaksí pro sebe a patrně s největší láskou. Posloužil by tím svému umění, kdyby ze svých publikací odstranil vše to zcela nepodstatné, co činí dojem, jako by se jednalo

u jeho díla o pouhé kuriózum. Ušetřil by si také velmi mnoho námahy, poněvadž trochu té sazby — a rozhodně lepší — dodala by mu tiskárna za pár krejcarů. Zejména u této poslední publikace, v podstatě zcela moderně upravené, působí jeho snaha napodobit staré tisky dojem velmi neumělý a drsné litery vyhlížejí na bílém ručním papíře přes-
příliš tvrdě. / Vlastní umělecké dílo knihy, deset dřevorytů mladého mistra, představuje, zdá se nám, další krok k uklidnění uměleckému a k tvárné kázni. Kompozice většiny listů je výborná, kresba povšechně pevná a ruční kolorit přes veškeru divokost ladný a harmonický. List první a zejména krásné listy šestý, sedmý a devátý jsou vize čistě váchalovské a působí silným, celistvým dojmem. Některé jiné, například list třetí a osmý, připomínají poněkud F. Vallottona, v jehož stopách pan Váchal sotva asi chce kráčet. Nejsou ještě tak studené jako většina kreseb tohoto Francouze, jež jsme v devadesátých letech považovali za ideál moderního dřevorytce — leckde u nás je Vallotton dosud uctíván —, ale nemají rozhodně sugestivní síly Váchalova umění. / Povaha celé této poslední publikace Váchalovy zdá se býti ironická, ale neposkytuje silného výsledního dojmu. Vedle vizionáře domníváme se viděti karikaturistu a zdá se, že sama autorova myšlenka byla v jádru takto rozdvojena.

JAKUB DEML: ŽIVOT SVATÉ DYMPNY, panny a mučednice. U jmen Jakuba Demla a Josefa Floriana, kteří donedávna vydávali společně sborník Studium a značně rozsáhlou edici při něm a nyní pracují odděleně, zastaviti se musí jednou literární historik. Veliká jest řada děl a svazků často velmi tlustých, která vyšla přičiněním těchto dvou katolických mužů a jejich nemnohých přátel. Vydali Maeterlinckův Poklad pokorných (na ručním papíře, se světlotiskem autorovy podobizny od Švabinského; sazba knihy není bohužel vzorná a ohyzdný je zejména titulní list, jež si bibliofil musí nahraditi jiným, kresleným), Hellův Život (objemný svazek rovněž na ručním papíře, nestejně bohužel; titulní list dosti vkusný jest od Josefa Marka, celková úprava podobná a podobně vadná jako u Maeterlincka), práce Barbeye d'Aurevilly, spisy Léona Bloye a jiné knihy a brožury, u nichž jeví se poctivá snaha po originelní a dobré úpravě, ale jest obyčejně paralyzována nedostatkem vědomostí v tomto oboru a nespolehlivostí venkovských tiskáren. Je opravdu až obdivuhodno, kterak hrstka lidí statky vezdejšími neobdařených a veřejnosti neznámých může vydávati tuto celou literaturu, zapadající, nikoli vždy právem, ihned po vyjití a zájímající zcela nepatrný kroužek lidí. Patrně jen veliké osobní oběti několika zanícenců a podivínů zároveň umožňují toto nečasové katolické dílo, stojící mimo oficielní takzvanou katolickou literaturu, ba i proti ní, a málo laskavě přijímané, ba i nenáviděné těmi, kdož se dnes nazývají katolíky, ale jsou pouhými služebníky mamonu a politické moci a větší kleriku do všech oken jen proto, aby bylo méně viděti, co za ní tropí. A tu se domníváme, že třeba litovati nezaslouženého ústraní, v němž

tato literární činnost se tají, a toho, že tato literatura nebyla včas a stále podrobována kritické kontrole. Česká literatura mohla býti takto obohacena o řadu cenných svazků zdařile vydaných. Dobrá vůle tu byla a jest, chybí toliko kritika, jejíž upozornění mohlo předejiti četným nedostatkům těchto edicí. Například: Překlady páně Florianovy jsou pracovány s láskou, prolutím a ohněm, ale hemží se jazykovými poklesky, jež znechucují člověku knihu. Anebo: Literární činnost Léona Bloye je jistě zajímavá, ale marnotratností je v našich poměrech překládati a vydávati jeho spisy svazek za svazkem, i věci z valné části tak efemérní, jako jsou jeho Deníky, z nichž pouhý výběr plně by stačil. Konečně, jak jsme již řekli, byla až dosud i úprava těchto knih při vši poctivé snaze většinou špatná, plná nedbalosti i malicherných rozmarů. / Tento malý úvod k následujícímu referátu považovali jsme za nutný, poněvadž neumíme napodobiti ostatní žurnalistiku a umlčovati interesantní podniky jen proto snad, že jsou katolické. — Život svaté Dympny obsahuje vedle překladu legendy řadu poznámek vydavatele J. Demla, který má značný, byť velmi nezkrocený básnický talent. Jemné psychologické postřehy střídají se tu s úvahami filosofickými i mystickými, lyrika s kritickými poznámkami, nadšení s trpkostí. Někdy je to krásné a naivní jako dětské žvatlání, jindy podivínské jako okultistické rozpravy. S úpravou knihy dává se vydavatel již na dobrou cestu. Je tištěna bernhardkou dvojbarevně v bývalé Dělnické knihtiskárně, teď tedy již v Grafii, a upravena vcelku s taktem. Zejména sazba vlastní legendy je pěkná. Méně sazba textu páně Demlova, poněvadž je hrozně obtížno, ba nemožno dostati klidné stránky z rukopisu hemžícího se pomlčkami a znaménky, odstavci, slovy z verzálek a větami podškrťávanými. (Zdá se nám, že tato příliš zevní manipulace s textem není nutná a že vřelost slova i jiné jeho vlastnosti vyniknouti mají a mohou i bez pomoci sazeče nebo písaře; v letech devadesátých ovšem holdovali jsme těmto pomlčkám, odstavcům a verzálkám také!) Typograficky bohatě provedený titulní list je dobře stavěn a přiměřený rázu knihy. Tři Konůpkovy obrázky přiložené na papíře, bohužel křídovém, jsou dobrým doprovodem legendy: symboliky i chtěné naivnosti užito je tu s pravou mírou. Jen kolorit jejich zdá se nám nepříjemně špinavý. Jednoduchá obálka se symbolickou vinětou je rovněž vkusná a vhodná.

J. S. MACHAR: DIOKLECIÁN. Výboru krásných básní svazek 1. Vyдала M. Kliková, Praha, Žižkov. Toto mladé nakladatelství, vzniklé patrně toliko z obchodní spekulace, nemůže najíti své cesty a zmítá se bez pevné ruky inteligentního rádce mezi bibliofilii a nevкусem. Zmiňujeme se o jeho edici básně Macharovy, pomíjejíce ostatní většinou docela nezajímavé, poněvadž řvoucí úprava její činí nároky; jinak je to produkt žalostný. Formát je kvart a široký, nepříjemně zelený rámeček všední ornamentiky, nesouvislé s obsahem básně, který vyplňuje většinu strany, opakuje se stále od svrchní strany desky na všech

stranách desek i knihy až do konce. Ponechává uprostřed čtvereček pro text, který se v něm utápí nesmyslně jako šedivá moucha v sklenici zeleného absintu. Autor výzdoby není udán.

REMBRANDT EROTICUS. Privátní edice jistého rádoby bibliofilského nakladatelství. Na tmavém tuhém papíře, jemuž nevkusným umělým způsobem udělán „okraj“, nalepena je řada mizerných autotypických reprodukcí bez okraje. Obsah v jazyku anglickém, německém, českém a francouzském nalepen je na poslední straně tištěný na kusu všedního papíru s jakousi americkou firmou. Nápad v podstatě dobrý je tu zhanoben nevкусem kšeftáře počítajícího s hloupými „kavkami“.

KRONIKA SOKOLSTVA (1862—1912). Miniaturní knížečka (5×6 cm) obsahující chronologicky seřazený seznam dní pro sokolstvo památných. Publikace vhodná a praktická. Vytiskla ji anglickým medievalem Politika, svázal ji do kůže závod Václava Toužimského. Monogram (sokolský) na vazbě dobře nakreslil V. H. Brunner. Papír je rovněž pěkný. Sazba má nicméně jednu velikou vadu: letopočty umístěné vedle vlastního tiskového sloupce jsou vždy po levé straně, i na stránkách lichých, ač správně měly by býti vždy nalevo na stránkách sudých a napravo na stránkách lichých. Tím se stalo, že vlastní sloupce sazby se nekryjí a strany následkem toho nepokojně tančí. Jako frontispis užito bylo kresby Alešovy, která však nutným zmenšením stala se docela nezřetelnou. A ještě malou výtku vazbě: ponechávati okraj kůže na deskách volný, nezahnutý, je dle našeho mínění zlozvyk, odpustitelný nejvýše u publikace parádní; při podobné knížce však, jako je kronika sokolstva, upravené tak, aby se mohla nositi v náprsní kapse, jest jeho nepraktičnost očividna: usnadňuje toliko zničení vazby.

ALEXANDR HERZEN: ŽIVOT. ZE VZPOMÍNEK. MYŠLENKY. HERZEN A NATAŠA. Jest již jakousi tradicí u pražské anarchistické skupiny, že se snaží upravovati pěkně své publikace, pokud toho ovšem dovoluje jejich propagační ráz a láce. Pomáhá tu obyčejně šťastná ruka V. H. Brunnera. Tento svazek vytištěn je v knihtiskárně Antonína Reise čistě slušným písmem: sazba není však příliš pečlivá. Titulní list je špatný: spodek je příliš těžký a vrch má chuť ulétnouti jako useknutá hlava. Reprodukce Brunnerovy portrétní kresby nezdá se příliš dobrou a její opakování na obálce trochu jarmareční je nemístno. Text — překlad i kompilace — jest anonymní. Proč? Těšíme se na lepší pokračování.

DR. V. NÁVRAT: VÝVOJ CHOROMYSLNICTVÍ NA MORAVĚ A NOVÝ ZEMSKÝ LÉČEBNÝ ÚSTAV CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA I. V KROMĚŘÍŽI. Tato již starší publikace byla nám zaslána spolu s jakýmsi soukromým ohražením proti lokálce výtvarného odboru Klubu přátel umění o způsobu

provádění zemských staveb, jež obsažena je ve Věstníku výtvarného odboru v 1. čísle Philobiblonu. / Záležitost tato netýká se ovšem přímo naší redakce a nespadá v rámec našeho listu. Poněvadž však o moravských kulturních potřebách diskutuje se jen zřídka nestranně v moravské žurnalistice, která vidí všude hned politická strašidla, uveřejňujeme na tomto místě stručný obsah projevu nám zaslaného. Audiatur et altera pars. / Tedy: Nebylo třeba nespravedlivého nájezdu na produkci zemských úředníků, kdyžť stačil ten důvod, že podporuje-li německá sekce zemského výboru architektky, má to činiti i česká, má to činiti popřípadě i bez tohoto „skvělého vzoru“. Budova, dle níž se obyčejně měří neschopnost zemských úředníků — nový zemský dům —, je dílo architekta prof. Hrachy, „umělce“ to mimoúředního. Starý zemský dům, stará nemocnice pocházejí rovněž od architektů mimoúředních. Ale nejnovější velké dílo, kroměřížský blázinec, povstalo za součinnosti úředníků a architekta Gessnera. Stavební rada Hrich dělal půdorysy, architekt Gessner po tři leta fasády v návrzích, inženýr Flora to detailoval, a když Gessner odešel, prováděl několik budov sám. Výsledek jak známo není nejhorší. (Styl č. 8/9: „Zemský ústav choromyslných v Kroměříži, vytvářený od počátku do konce architektem, přijatelný v hlavních částech půdorysně i pohledově, může býti postačitelým důkazem, že při postupu racionelním nelze tak snadno klopýtnouti.“ Pozn. red.) Zemský stavební úřad má dnes vedle inženýra Flory, jemuž nelze upříti porozumění věci, ještě dva architektky (Mráčka a Papeže) a možno říci, že mladší generace v úřadě — dosud nedosti ovšem připouštěná — jest jiná a lepší než odcházející. Stávají-li se chyby, je to následek zkostnatělého systému referátů, při němž se děje, že architekt jednoho referátu kopíruje a koloruje plány, kdežto v jiném referátu podřízené a umělecky nekvalifikované síly pipalají se otázkami vyžadujícími architekta (například stálé výstaviště nebo německý ústav pro hluchoněmé v Šumperku). Nový přednosta snaží se však zjednatí nápravu. A všechny věci nehodí se k soutěži. / Potud náš obhájce zemského stavebního úřadu. Předkládáme jeho námítky interesentům bez poznámky. Jen to mínění bychom zastávali, že veřejná soutěž je prozatím nikoli bezpečné vždy, ale přece nejloajálnější východisko. Ovšem nikoli směšná soutěž na pouhou fasádu. Poctivý umělec takové pitomosti se nezúčastní.

ZPRÁVY

FRANCOUZSKÁ BIBLIOFILIE. Česká bibliofilie má s německou společnu tu dobrou vlastnost, že nechce pouze obohacovati bohaté sběratele o drahocenná díla nebo kuriozity, nýbrž vůbec zvyšovati estetickou úroveň knižních řemesel, a tím i úroveň všeobecného vkusu. U Francouzů je tomu jinak: drží se obecně svého známého typu knihy, jež nemožno nazvati ani vkusným, ani řemeslně dobrým, a bibliofilie

znamená u nich skutečný luxus pro bohaté amatéry. Přiměřeně levné dobré tisky vynikajících francouzských děl vycházejí proto teď u německých nakladatelů a francouzská bibliofilie je nám neznámou pevninou, o jejíž existenci dovidáme se skoro jen z referátů o dražbách, kde se hází stovkami jako u nás asi korunami. / Malou zvěst z této končiny zakázané nám nebohatým přinesl březnový sešit orgánu mladého bojovného nakladatele mnichovského Hanse von Weber: Der Zwiebelfisch. Píše tu o bibliofilském nakladateli francouzském Edouardu Pelletanovi. Je to prý umělec mezi nakladateli. Jeho knihy vynikají krásou uměleckého provedení, delikátností tisku a rozdělením sazby a jsou tištěny na papírech, jež nám ani největší importéři nemohou dodati často. A jest jich hojnost. Ale necháme mluvit pana von Weber, který viděl některé tyto tisky u šťastného mnichovského sběratele: „Tu je nejprve marnotratná edice — Goethův Erlkönig v němčině a francouzštině se Schubertovou hudbou. Roztomilé několikabarevné dřevoryty Belleryho Desfontaines, tisknuté tak zářivě, že se domníváme viděti původní malby, zdobí text, jehož německá verze ve švabachu a francouzský překlad ve velmi originelní, skoro staré civilités připomínající antikvu vkusně se přimyká k bohatým a svrchaně typograficky účinkujícím ornamentům (čtenáři vědí, že jinak jsme proti ornamentům!). Veškera ta harmonie a souzvuk sazby a ilustrace, jež nejvyzdobenějším knihám tak často chybí, hudou tu symfonii nejveselejšího rázu a libozvuku... Na konci luxusního vydání na japonu následují všechny prvotisky jednotlivých barev na nejkrásnějším čínském papíře, který jsem viděl... Vazba této knihy od Canapa byla s bohatou intarzií nejpůvabnější krásy, vyjímajíc nejvýše brokátové hedbáví předsádky, jež proti květinovému vzorku mnoha marokénových barev vyhlíželo pro naše oči příliš francouzsky... Nejkrásnější vazbu dodal Canape pro knihu Anatola France Le procureur de Judée, onu humoruplnou povídku o Pontiu Pilátovi, jež host, když v Bajích se léčí, interpeluje o jeho „affaire d'un certain Jésus-Christ“ a jenž nemůže se na ni upamatovati. „Židé měli tolik afér,“ naříká, až konečně nejasně se upamatuje a na interesantní petite affaire si vzpomíná. Nádherně jest na této vazbě naznačena místo-držitelovou nemocí ztlumená, ale věcně pyšná nádhera Římana v orámování z liktorských svazků, provedeném tmavohnědou a zelenou intarzií. Ale sotva otevřeš knihu, již svítí zářivou silou ohnivě červená kůže s insigniemi vši římské slávy ve zlatě a naproti uvádí tmavopurpurové hedbáví v knihu, ve které pán Judeje jen nejasně si vzpomíná na pána světa, kterého odsoudil k smrti, aby měl pokoj od několika maušlujících křiklounů. — Nejkrásnější kniha však z těch, jež jsem viděl, jest Anatola France L'affaire Crainquebille. Zde žaluje kůže vazby na — sociální bídu a třídní justici. Stal se z ní bibliofilský výraz křiklavého bezpráví. A dřevoryty Steinlenovy, přehojné, stvořily tu poklad lidskosti příšerně smíšený s nejvyšším luxem knižní rafinovanosti exkvizitního vkusu, že snad takový zářivý doklad naší doby

na kontrasty bohaté neexistuje dosud tak pregnantně a krásně. Tuto knihu nejpyšnější nádhery, která má za téma básně a obrazu, ba i vazby, bídu pátého stavu, možno nikoli bez obdivu srovnati toliko s obrazem markýze z 1795, stoupajícího tančivě na gilotinu... Luxusní vydání Pelletanových knih jsou většinou rozebrána. Cena jejich kolísá mezi 300 a 500 franků. Cena vazeb mezi 400 a 800 franků. Vydání obyčejná, která krásou vynikají stále ještě nad naše (rozuměj: německá) luxusní vydání, stojí většinou asi 100 franků, brzy o něco více, brzy o něco méně..."

FRAKTURA NEBO ANTIKVA. Naši sousedé v říši německé vedou po delší dobu již bratrovražednou vojnu. Písmo německé nebo latinské, fraktura nebo antikva? Spor je prastarý, ale bratrovražedný boj vzplanul od té doby, kdy obhájci písma latinského prosadili v říšském sněmu doporučení svého stanoviska říšskému kancléři. Obhájci písma latinského mají na své straně lidi chladnokrevné a ty, kteří hledí na spor hlavně po stránce praktické; obhájci fraktury bijí zejména na buben nacionalismu a mají pro sebe některé estéty. / Bude-li v Německu za písmo oficielní přijata fraktura nebo antikva, nezajímá nás věru. Dále jsme přesvědčeni, že nadlouho ještě obě písma budou obecně užívána v tisku, a že zatlačí-li i jednou, jak lze téměř předpokládati, antikva povšechně frakturu, zůstane nicméně fraktura častým písmem dražších tisků jakožto písmo rázovité a v některých starých i moderních vydáních skutečně krásné. / Jinak ve hlučném dnešním sporu vyskytá se ledacos veselého i zajímavého. Proti očividné větší čitelnosti antikvy, která zejména Němcům je patrna, namítají přátelé fraktury naopak, že toto „znamenité a nepřekonatelné písmo německé“ je čitelnější, poněvadž oko sklouzá po obloučcích latinského písma, které splývá v okrouhlé masy, a písmo následkem toho zdá se před zrakem třepotati se. Což je tvrzení zdánlivě velmi učené, ale nepravdivé. Nejsilnějším argumentem dnešních přívrženců fraktury je — patriotism. Zapomínají přitom, že původ písem frakturových nemá nic společného s němečtívím. Také celá německá abeceda je původu latinského. Němci nemají jediné německé písmeny. Ba ve fraktuře nelze ani dáti písemný výraz svérázným německým zvukům. Ovšem, toho nelze ani v písmu latinském, ale znamená to, že s národností nemá celá otázka nic společného. Národní abecedu mají například Rusové, ale nikoli Němci. Fraktura má jednu výhodu: jest užší, a proto v sazbě lacinější. Nakladatelé, zejména beletrističtí, dávají jí tedy rádi přednost. Ale lid ve skutečnosti rozhodl se pro antikvu: jdeme-li ulicemi města, neužríme třeba po celé hodiny návěstního štítu nebo něčeho podobného z písma frakturového. Jeden přívrženec antikvy napsal: „Po mém vkusu jest antikva hezčí a rozhodně přirozenější, logičtější a rozumnější. Vidím-li gotickou knihu, jest mi, jako bych byl v temné klášterní komoře, kdežto strana písma latinského jest jako jasný sál.“ V tomto srovnání jest mnoho pravdy, ale právě proto v knihách krásných budou stále užívána obě písma

dle povahy obsahu. A proto bibliofilovi celý spor bude se zdáti maličerný a bratrovražedná vojna zbytečná. Vidíme-li krásnou stránku z písma frakturového vedle krásné stránky z písma latinského, dáme přednost té, která lépe odpovídá obsahu textu: toť jedině možné stanovisko bibliofilovo.

JAKUB DEML vydal dosud následující spisy: Slovo k Otčenáši Františka Bílka. — Homilie. (Rozebráno.) — Notantur lumina (Rozebráno.) — Cestyvěz. Vidění a zjevení sv. Hildegardy, kniha první. S trojbarevným titulem od Viktora Knorra a s trojbarevnou podobiznou svěťice dle Kodexu wiesbadenského. Cena 3 K. — Slavík sv. Bonaventury. Překlad rýmovaný. Cena 50 hal. — V Zabajkalí. Ze zápisků neznámého. Cena 2 K. — Život sv. Dympty. Cena 5 K. — A chystá: Hora Prorokův. Z vidění ctihodné Anny Kateřiny Emmerichové. Šest velkých a přes dvacet menších dřevorytů Josefa Váchala. Ruční papír. Cena 6 K. Vydání kolorované a vázané 20 K. — Hrad smrti. Z nalezeného rukopisu. Barevné dřevoryty Josefa Váchala. Ruční papír. Cena 7 K. — V době tisku tohoto čísla vyšla téhož autora Rosnička, o níž přineseme referát v příštím čísle. Mimo jiné obsahuje dvě světlotiskové podobizny Josefa Váchala a seznam jeho děl.

JOSEF VÁCHAL má dosud na skladě: Přepékné čtení o jasnovídném Wawřincovi, který skrze zlého ďábla záhubu na duši vzal a špatného konce došel. S mnoha dřevoryty. Cena 4 K. — Putování malého elfa. Patnáct dřevorytů s básní Josefa Šimánka. Cena 10 K. — A chystá: Mystikové a vizionáři. Deset dřevorytů (21×21 cm) ručně tisknutých na čínském papíře. Cena 20 K. — Vigilie o hodině hrůzy. Osmdesát stran do dřeva rytých v kožené vazbě. Cena 10 K. — Vedle toho možno u něho koupiti za mírnou cenu otisky některých jednotlivých listů a různých exlibris.

PAN O. ŠTÁFL jest bohatý mladý muž, má vlivné místo v Politice a okouzluje lidi pohostinstvím. Tyto vlastnosti nestačí bohužel, aby udělaly z něho umělce. Nesplnil ani toho, co slíboval Máchovou Marinkou. Vzdělaný bibliofil utíká před ním na sto honů. Teď „ozdobil“ hrubými, nestylovými a bezesmyslnými ornamenty panu K. Horkému Pštosí péro, vydané nakladatelstvím Ottovým. Knížka napodobí jinak úpravu Dykovy básně Giuseppe Moro z Nové edice, což by bylo konečně dobré, kdyby právě těch ornamentů při tom nebylo. Je to zvláštní, jak daleko mají vždy naši velkonakladatelé ke skutečným umělcům! A přitom jsou ochotni ihned zmocnit se hesla vzniklého bez nich a proti nim a — kompromitovati je.

MEZE BIBLIOFILSTVÍ. Pod tímto titulem uveřejňuje pan František Langer několik poznámek v Uměleckém měsíčníku. Na některé nutno reagovat. Pan autor stěžuje si, že „dnes... nenalezneme hranic mezi

opravdovými čtenáři, obdařenými láskou ke knize, jež z obsahové části přenáší se i na její zevnějšek, a mezi pouhými sběrateli, u nichž především a jediné jest krásná kniha záminkou sběratelského sportu“. Nechápeme, jakých hranic pan Langer vlastně hledá, ale zdá se nám, že vychází z předpokladů pouze teoretických. Od počátku zobecnění knihtisku, a snad již ihned po jeho vynalezení, byli lidé, kteří kupovali knihy z potřeby a lásky jedni a druhí z vášně sběratelské. Mez mezi těmito dvěma druhy knihomilů nebyla nikdy, není a nebude přesná. Mezi člověkem zcela literárním, který je současně vášnivým sběratelem, a slepým hromaditelem, který vůbec nechte nic kromě dražebních katalogů, jest dlouhá řada mezistupňů dobrovolných i nedobrovolných, určených třeba jen otázkou finanční. Ale tento zjev nevyskytuje se toliko v poměrech člověka ke knize, nýbrž i v poměrech jeho k četným jiným produktům, které možno milovati i sbírat. Souvisí s lidskou povahou a bibliofilové nemohou na něm nic změnit, nýbrž toliko s ním počítati. Sběratelství jest ostatně kulturní mocí, — o níž si jednou promluvíme v tomto listě. / Pan Langer, jak se nám zdá, hledí na knihu ze stanoviska výhradně literárního, kdežto *raison d'être* moderních bibliofilů, zejména českých a německých, je práce pro výtvarnou stránku knihy. Česká bibliofilie prohlásila hned na počátku, že se jí jedná v první řadě o renesanci knižních a grafických řemesel; tu podobá se dnešní bibliofilii německé, která dosáhla již velikých úspěchů uměleckých, uměleckořemeslných i národohospodářských. Podobná bibliofilie, jako jest francouzská, o níž zmiňujeme se na začátku této rubriky, není u nás vůbec myslitelná. Literární kritik může si snad dovolit poněkud dětinskou a příliš marnou dnes otázku, má-li každá kniha právo na krásnou úpravu; ale náš bibliofil, který má na mysli hlavně uměleckořemeslný rozkvět knihtisku, knihařství a ostatních knižních a grafických odborů, musí si bez výjimky pro každou publikaci přát práci správnou, dobrou a krásnou. / Pan Langer mýlí se také, vidí-li, jak soudíme dle té jeho otázky po právu knihy na krásnou úpravu, v dnešních českých tiscích tzv. bibliofilských zjev, který chce a má zůstat vyjimečným. Právě opak je pravda. Většina našich dosavadních dobrých tisků, pokud nejsou ilustrovány a nepoužívají zvláště drahých materiálů, jsou edice příkladné pro normální knihu, a nikoli nějakou vzácností, a kolísání jejich nepatrné ceny řídí se toliko obchodními nutnostmi. *Penthesilea* nemůže býti přirozeně tak laciná jako Slezské písně. A tyto obchodní nutnosti zcela dobře rozlišují to, co se vydává pro milovníky grafických klenotů, od toho, co má býti vzorným produktem pro milovníky dobré knihy. / Nejméně pravdy proto má však pan Langer ke konci svých poznámek, kde se snaží dokázati nebezpečí bibliofilie na příkladu *Penthesileje* a — komolí za tím účelem fakta. Ptá se, smí-li nakladatel uzavřít každou knihu v uzavřený počet exemplářů, i když je to kniha, která se má stát všeobecným majetkem (jako *Penthesilea*), a jakým právem smějí býti takové knihy odepírány širokému čtenářstvu svou desateronásobnou

tržní cenou, než jaká by umožnila, aby se staly majetkem všech. Pan Langer je buď zcela slepý pro naše poměry literární a poměry knižního trhu, anebo tak naivní, že se domnívá, že Penthesilea stačila by je změnit. Penthesilea vyšla v 510 exemplářích. To je na naše dnešní poměry literární až dost. Je-li to drama veliké nebo menší, je-li překlad jeho dobrý nebo špatný, to nerozhoduje. Penthesilea nejsou však Paměti Venouška Dolejše, proto se nestane majetkem všech a neobjeví se na našem jevišti. A těch 510 exemplářů bude se dlouho prodávat, a prodávalo by se snad ještě déle, kdyby Penthesilea vyšla za 40 haléřů ve Světové knihovně, jak si pan Langer patrně přeje, když mluví o její desateronásobné tržní ceně. Nicméně nakladatel nikde nenapsal, že těch 510 exemplářů nesmí býti nikdy již překročeno, a bude jistě rád, rozeberou-li nadšenci pro německý klasicismus toto vydání a on bude moci uspořádati nové. Mluvit v takovém případě o uzavírání knihy, to připomíná řečnické triky z politických schůzí. A všimněme si dále ceny Penthesileje. Nevázaný výtisk na levnějším papíře stojí K 4,50. To je cena zcela nepatrně vyšší než normální cena nových českých knih nebo knih francouzských, jež se u nás hojně kupují. To je cena nepatrně vyšší než například cena básnických knih Macharových, které se staly poměrně populární. A tož si myslíme, že nebyla-li tato cena v cestě poezii Macharově k úspěchu, nebude ani Penthesileji, stane-li se ten div, že kniha to jednou u nás vyhraje pouhou hodnotou uměleckou. Mluví-li pan Langer o desateronásobné tržní ceně, může, opakujeme, mysliti toliko na Světovou knihovnu nebo Hynkovu Pestrou knihovnu. Z toho je patrné, že mluví-li o bibliofilství, mluví o něm jako slepý o barvách. Ale musí nám již dovoliti, abychom byli vděční překladateli panu Fischerovi, že nám svou Penthesileu nepředložil v šestákové úpravě, a že si tedy vážil své práce víc, než si jí váží pan Langer, třebaže chce ji poslati i do „proste knihovny studentské“ a kdožví kam ještě. / Česká bibliofilie jest v začátcích, a bude trvati leta, než zevšeobecní její příklad a úroveň knižních řemesel se skutečně povznese. Její nejhlavnější úlohou — jak již v Novině bylo řečeno — jest, aby nám opatřila klasická díla česká i cizí v důstojné úpravě. K tomu je třeba součinnosti mnoha. A proto nutno ostře odmítnouti znejasňování skutečného stavu věcí povrchními soudy a výtkami.

KNIHOVNA KYTICE (vede a vydává prof. Milan Svoboda) přesídlila z Prahy do Roudnice n. L. — Druhý a třetí svazek knihovny — Penthesilea a Babička — byly dotištěny těsně před prázdninami; zpozdlily se tedy skoro o tři měsíce, což jim však nebylo na škodu a páni subskribenti budou jistě rádi, že na tisk nebylo spěcháno, aby úprava neutrpěla. Podobizna Němcové z roku 1856, která před titul Babičky jest vložena v Štencově heliogravuře, zvolena byla jako zvláště charakteristická: z tohoto obličje čteme již zřetelně o životě plném bolesti, který tou dobou již na Němcovou dolehl plnou tíhou. — Typy Bernhardovy, jimiž Babička jest vytištěna, jsou takřka předurčeny pro

idylický klid této knihy a V. H. Brunner snažil se svými iniciálami a kresbou titulní a závěreční vytvořit umělecký logický přechod od tohoto písma k národnímu duchu díla. — Penthesilea i Babička byly zatím rozeslány toliko subskribentům: na knihkupecký trh budou dány až počátkem října. Vydavatel zašle je i na ukázkou za náhradu poštovného. — V tisku se nalézající kniha Eduarda Béma Černá a zlatá jest téměř dotištěna a vyjde co nejdříve. Obsahuje 12 původních stránkových dřevorytů Františka Koblíhy, 15 iniciál a řadu ornamentů vesměs dřevorytových. — V dalších svazcích přinese Kytice díla ze starší i nové literatury české i z literatur světových. — Ceny najdou čtenáři v prvním čísle Philobiblonu.

RUDOLF MEDEK: PŮLNOC BOHŮ. Tato kniha s mnoha dřevoryty Váchalovými vyšla právě v dobré úpravě nákladem autora v Kratochovicích u Hradce Králové. Cena 5 a 10 K. Referát v příštím čísle. Doporučujeme.

KNIHOVNA PAMÁTKY oznamuje: Téměř od dvaceti let jsme zaujati zvýšeným zřetelem k památkám. Za tuto dobu vyspěla péče o pražské památky k vědecké metodě a modernímu pojetí svého problému a jako radostně chápané heslo pronikla do širokých vrstev. Než definitivní formy programu, k němuž se dospělo, nezobrazily se synteticky dosud vůbec v naší odborné literatuře. Zakládáme proto knihovnu Památky. Má se státi souborem knih, jež jsou s to, aby ujasnily pojem, obsah i prostředky ochrany památek a přispěly k jejich poznání. Má tu dojít výrazu práce historika, technika, právníka i všech ostatních, kdo odborně spolupracují o ochraně památek. Ovšem úzký vztah mezi ochranou starého kulturního majetku a nově vznikajícími díly rozšiřuje náš program na všechny otázky veřejné estetiky a vede k širokému pojetí péče o památky ve společném jednotném rámu národní osvěty. / Knihovna Památky podá v prvním svém svazku souborný otisk prací o ochraně památek. Obsah: Úvod. Z literárních akcí na ochranu staré Prahy. Pojem ochrany památek. Vývoj a dějiny. Preventivní ochrana památek. Technické úkoly praxe. Zákonodárství. Hospodářské otázky. Komentář. Rejstřík. K textu heliogravura dle leptu Viktora Strettiho. Faksimilia. Světlotiskové přílohy. / Autoři: Karel Adámek, prof. dr. Max Dvořák, Jan Emler, dr. Bohuslav Franta, dr. Alexandr svob. p. Helfert, Václav Hladík, prof. dr. Karel Chytil, dr. Luboš Jeřábek, Miloš Jiránek, Vilém Mrštík, dr. Alois Riegl, arch. Bohumil Štěrba, František Thoř, dr. Zdeněk Wirth. / Redakcí Ješka Hofmana. V úpravě V. H. Brunnera. Subskripce: Kniha na dřevaprostém papíře v papírové vazbě Ludvíka Bradáče 4 K 80 h. Subskripční lhůta do 20. října 1912. Subskribenti mají nárok na prémii: Lept Bedřicha Veselého U Sv. Víta. — Týmž nákladem vyšla Kronika sokolstva, o níž přinášíme referát v tomto čísle Philobiblonu.

VEREIN FÜR ORIGINALRADIERUNG IN MÜNCHEN oznamuje nám pěkným prospektem s reprodukcemi svou publikaci na rok 1912. Je to mapa osmi leptů, tištěných toliko ve 100 exemplářích: Peter Halm: Haarlem, Kovárna; Rudolf Schiestl: Mladá láska; Meyer-Basel: Podzim; Oskar Graf: Žně; H. Bartelmess: Posvícenský tanec; C. Graf-Pfaffová: Slepý žebrák, a Josef Uhl: Capriccio. Mapa stojí: Číslo 1—15 na japonu po 300 M, číslo 15—65 na francouzském ručním papíře po 200 M. Číslo listů 65—100 prodávají se jednotlivě za 25—45 M. List. adresa: Mnichov, Georgenstraße 30.

NOVÁ EDICE vydala kromě svazků v 1. čísle Philobiblonu oznámených ještě svazek 10, Dopisy Josefa Mánesa Henriettě z Rittersbergů a Jindřišce z Rittersbergů (Slavínské). Vydal a komentoval PhDr. A. Matějček. Upravil Fr. Kysela. S dvěma světlotisky dle starých fotografií. Tištěno na ručním papíře. Vázáno v imitaci pergamenu. Cena 3 K. Vázáno v pravém pergameni se zlatým vtiskem. Cena 6 K. — A připravuje: svazek 11, Niccolo Macchiavelli: Mandragora. Komedie o 5 jednáních. Přeložil J. A. Sura. Knižní úpravu s výzdobou dřevoryty obstaral Fr. Kysela. Tištěno na ručním papíře. Subskripční cena 4 K, po vyjití 6 K. — Svazek 12, Rodinné listy Karla Sabiny. 23 neznámé dopisy Sabinovy jeho dceři a zeti. Vydá Jan Thon. Se světlotiskovými reprodukcemi podle starých fotografií. V úpravě Fr. Kysely. — Svazek 13, Josef Linda: Záře nad pohanstvem. Jaroslav ze Šternberka. Novotisk. Knižní úprava V. H. Brunnera. Subskribenti mají právo na prémii, Štursova Jana Nerudu za doplatek 10 K; doporučujeme ji vřele všem svým čtenářům.

PRÉMIE PŘEDPLATITELŮM NA 1. SVAZEK PHILOBIBLONU. Jako premií pro předplatitele Philobiblonu určili jsme určitý počet výtisků mapy čtrnácti původních dřevorytů Františka Koblihy Mstivá kantiléna. Výtisky tyto (vybraně dobré) mohou obdržeti předplatitelé Philobiblonu po 5 K místo po 15 K, poštou o 45 h více. Cena vydání na japonu jest i pro předplatitele nezměněna: 20 K. Zbývá pouze několik výtisků.

VERAIKON, grafická edice, o jejíchž dalších číslech přineseme referát příště, vydá následující publikaci: Knut Hamsun: Pan. Přeložil dr. G. Pallas. S leptanou (Kým? Nebyla by lepší heliogravura dle leptu Munchova? Pozn. red.) podobiznou autorovou. Subskripční ceny: brožovaná kniha 4 K, do pergamenu vázaná K 5,30. Subskripční lhůta do 15 října t. r. — Dále chystá: Gustav Flaubert: Výběr z dopisů. — Jos. Šimánek: Egyptská princezna. Dramatická báseň. — E. Pavovský: Cyklus dřevorytů ze života sv. Františka z Assisi.

OBJEDNALI JSTE SI JIŽ literárně vysoce cenné erotikon Mladého Flauberta zápisky z cest? Ne-li, tož si přečtete inzert v prvním čísle a

okamžitě objednejte! Korunové tisky. Abychom vyšli vstříc naléhavému volání českých čtenářů po levné edici bibliofilské, rozhodli jsme se vydávat volnou sbírku menších prací beletristických a vědeckých, svazek za 1 korunu. (Poštou o 10 h více). Vzorná úprava všech svazků bude jednotná, aby řada čísel dala se dohromady svázati v krásnou knihu. V každém svazku bude aspoň jedna dobrá grafická příloha. Bližší oznámeno bude v *příštím* čísle Philobiblonu. Sběrka tato zahájena bude aktovkou Augusta Strinberga Samum. Přihlášky přijímá adm. Června v Bilovicích n. Sv. u Brna.